

**KIRKON YMPÄRISTÖDIPLOMI: SELVITYSTYÖ
SASTAMALAN SEURAKUNNALLE**

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö
Kestävän kehityksen koulutusohjelma

Forssa, 15.5.2012

Anu Kaasalainen

FORSSA
Kestävä kehitys

Tekijä	Anu Kaasalainen	Vuosi 2012
Työn nimi	Kirkon ympäristödiplomi: selvitystyö Sastamalan seurakunnalle	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyössä käsitellään evankelis-luterilaisen kirkon osallistumista ympäristöasioiden hallintaan Suomessa. Kirkon ympäristödiplomi on kirkkohallituksen laatima seurakunnan tarpeisiin sovellettu ympäristöjärjestelmä, joka perustuu kansainvälisiin ympäristöjärjestelmiin. Ympäristödiplomin käsikirjan uusin painos ilmestyi vuonna 2012 ja sitä käytettiin opinnäytetyön laatimisessa apuna.

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Sastamalan seurakunta, jossa ympäristöasiat haluttiin liittää selkeäksi osaksi jokapäiväistä toimintaa. Sastamalan seurakunta aikoo tulevaisuudessa tavoitella kirkon ympäristödiplomia. Opinnäytetyön tarkoitus oli edistää seurakunnan ympäristötyötä kartoittamalla nykyisiä käytäntöjä ja laatimalla kehitysehdotuksia.

Opinnäytetyössä tarkasteltiin ensin kestävän kehityksen käsitettä ja sitä, miten kirkon ympäristötietoisuus on lisääntynyt. Seuraavaksi käsiteltiin ympäristöjärjestelmän ajatusta ja esiteltiin yleisimmät viralliset ympäristöjärjestelmät ISO 14001 ja EMAS. Ympäristöjärjestelmien yhteydessä kerrotaan myös kirkon ympäristödiplomista. Sastamalan seurakunnan toiminnot kartoitettiin ympäristökatselmuksessa, jonka jälkeen esiteltiin ympäristökyselyn tuloksia. Työn lopussa laadittiin ympäristöohjelma.

Työn menetelminä käytettiin seurakunnan työntekijöiden ryhmä- ja henkilöhaastatteluja. Kysymykset laadittiin ympäristödiplomin käsikirjan sisällön perusteella. Ympäristödiplomin valmistelua varten perustettiin työryhmä, joka kokoontui säännöllisesti. Kokoukset olivat tilannekatsauksia, joissa käytiin läpi ympäristökartoitustyössä ilmenneitä asioita. Seurakunnan työntekijöille lähetettiin myös ympäristökysely, jolla selvitettiin muun muassa ympäristöasioihin liittyviä asenteita.

Avainsanat kirkon ympäristödiplomi, ympäristöjärjestelmä, ympäristökatselmus, Sastamalan seurakunta

Sivut 60 s. + liitteet 19 s.

Forssa
Degree Programme in Sustainable Development

Author	Anu Kaasalainen	Year 2012
Subject of Bachelor's thesis	Church Environmental Diploma work in Sastamala parish	

ABSTRACT

This thesis deals with Evangelical Lutheran Church's involvement in the environmental management in Finland. Church Environmental Diploma was founded by The Church Council and it has been adapted to the conditions of the parish. The Environmental Diploma is based on the international environmental management systems. The new Environmental Diploma's Handbook was published in 2012 and it was used as a source material in this thesis.

The thesis is commissioned by Sastamala parish. Its goal was to affiliate environmental management to the everyday activity. Sastamala parish is going to pursue the Church Environmental Diploma in the future. The purpose of the thesis was to help Sastamala parish's environmental management by reviewing the present stage of environmental care and preparing a development plan.

In the thesis first the concept of sustainable development was discussed and how the Church's environmental consciousness has increased. Next there was information about environmental management systems in general and an introduction of the two most common international environmental management systems ISO 14001 and EMAS and also an introduction of the Church Environmental Diploma. Different environmental effects of the functions in the parish were examined in the environmental review. After this the results of the questionnaire study were dealt with. In the end the environmental programme was drawn up.

Information for the study was gathered by interviewing employees. The questions were made based on the contents of the Church Environmental Diploma Handbook. The parish decided to constitute an environmental team which met regularly. The meetings were situation reports based on the environmental review. Sastamala parish employees' environmental attitudes amongst other things were investigated by the questionnaire.

Keywords the Church Environmental Diploma, environmental management system, environmental review, Sastamala parish

Pages 60 p. + appendices 19 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KIRKKO JA KESTÄVÄ KEHITYS	2
2.1	Kestävä kehitys ja sen ulottuvuudet	2
2.2	Kirkon ympäristöherääminen	2
2.3	Sastamalan seurakunta	3
2.4	Sastamalan seurakunnan ympäristötyö	4
3	YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄT	4
3.1	ISO 14001 -standardi	5
3.2	EMAS	6
3.3	Kirkon ympäristödiplomi	7
3.3.1	Ympäristödiplomin hakuprosessi ja järjestelmän laadinta	8
3.3.2	Kirkon ympäristöheräämisen suosio	9
4	AINEISTO JA MENETELMÄT	10
4.1	Ympäristötyöryhmä	11
4.2	Selvitystyön toteutus	12
5	YMPÄRISTÖKATSELMUS	12
5.1	Toiminta ja talous	12
5.2	Ympäristökasvatus	14
5.2.1	Jumalanpalvelus	15
5.2.2	Rippikoulu	16
5.2.3	Koulutyö	16
5.3	Jätehuolto	16
5.3.1	Sastamalan kaupungin jätehuoltomääräysten noudattaminen	16
5.3.2	Jätehuollon organisointi ja kustannukset	18
5.3.3	Jätehuollon organisoinnin puutteet	18
5.3.4	Jätehuollon vastuuhenkilöt	19
5.4	Siivous	19
5.4.1	Siivoustoimen jakautuminen ja vastuuhenkilöt	19
5.4.2	Siivousaineet ja -välineet	20
5.5	Energia ja rakentaminen	22
5.5.1	Kulttuuriperintö	24
5.5.2	Kirkot	24
5.5.3	Muut kiinteistöt	26
5.6	Ruoka ja keittiöt	26
5.6.1	Keittiöiden toiminta	26
5.6.2	Ruoka ja hankinnat	27
5.7	Toimistot	27
5.8	Hautausmaat ja viheralueet	30
5.8.1	Tyrvään kirkkohautausmaa	31

5.8.2	Tyrvään kappelihautausmaa	32
5.8.3	Kiikan hautausmaa	32
5.8.4	Keikyän hautausmaa.....	33
5.8.5	Karkun kirkkohautausmaa.....	34
5.8.6	Salokunnan hautausmaa	34
5.8.7	Mouhijärven hautausmaa.....	35
5.8.8	Sammaljoen hautausmaa	36
5.8.9	Suodenniemen hautausmaa	37
5.8.10	Sastamalan Pyhän Marian kirkon hautausmaa	37
5.8.11	Hautausmaiden jätehuolto	38
5.9	Leiri- ja kurssikeskukset.....	39
5.9.1	Houhajärven leirimaja ja Papinsaari.....	40
5.9.2	Leiriaho.....	41
5.9.3	Salmin leirikeskus	41
5.10	Metsät	41
5.11	Liikenne.....	43
5.11.1	Ajoneuvot	43
5.11.2	Työmatkaliikenne	43
5.11.3	Virkamatkat	44
5.11.4	Logistiikan tehokkuus ja järjestelyt.....	44
6	YMPÄRISTÖKYSELY SASTAMALAN SEURAKUNNAN TYÖNTEKIJÖILLE	46
6.1	Kyselyn laatiminen.....	46
6.2	Kyselyn tulokset.....	46
6.2.1	Liikkuminen	47
6.2.2	Ympäristöasenteet ja -mielipiteet	48
6.3	Johtopäätökset	51
6.4	Kyselyn onnistuminen.....	51
7	POHDINTA.....	52
	LÄHTEET	55

- Liite 1 Kysely Sastamalan seurakunnan työntekijöille
 Liite 2 Vastausten yhteenveto: avoimet kysymykset
 Liite 3 Sastamalan seurakunnan ympäristöohjelma 2012–2015

1 JOHDANTO

Kirkon kaltaisella monipuolisella organisaatiolla on mahdollisuus vaikuttaa ympäristöasioihin merkittävästi. Kestävä kehitys koskettaa seurakuntien toimintaa sen kaikilla toimialoilla. Toivottavaa on ympäristöä säästävien toimintatapojen käyttöönotto sekä seurakuntalaisten ympäristötietoisuuteen vaikuttaminen. Seurakunta voi vaikuttaa olemalla esimerkillinen ympäristöasioissa ja tuomalla esille ajatuksen luomakunnan varjelusta. Opinnäytetyön tavoitteena on aloittaa kirkon ympäristödiplomin hakuprosessin valmisteleminen. Sastamalan seurakunnan ympäristökehitystyöhön osallistutaan kartoittamalla seurakunnan toimia ja niiden ympäristövaikutuksia. Lisäksi laaditaan ympäristöohjelma, jossa on tarvittavat tavoitteet seurakunnan ympäristöasioiden kehittämiseksi. Tavoitteina ovat myös herätellä seurakunnan työntekijöitä ympäristöasioiden huomioimiseen ja kartoittaa heidän ympäristöasenteitaan kyselyn avulla.

Aluksi opinnäytetyössä käsitellään sitä, mihin kirkon ympäristötyö perustuu ja siihen liittyviä ympäristöjärjestelmiä. Opinnäytetyö koostuu pääasiassa Sastamalan seurakunnan ympäristökatselmuksesta luvussa viisi ja ympäristöohjelmasta liitteessä 3. Kirkon ympäristödiplomin uusin painos toimii ohjenuorana näiden sisältöjen osalta. Lisäksi työntekijöiden ympäristökysely liitteessä 1 paljastaa jotakin seurakunnan ympäristöasenteista ja sen tuloksia käsitellään opinnäytetyön luvussa kuusi.

Ympäristökatselmuksessa tehtyjen havaintojen pohjalta nostetaan esiin joitakin kehitysehdotuksia. Nämä kehitysehdotukset ovat osa ympäristöohjelmaa, jonka laatiminen kuuluu kirkon ympäristödiplomin hakuprosessiin. Ympäristöohjelmassa määritetään tavoitteille aikataulu ja vastuutahot, joiden avulla henkilöstö pyritään saamaan mukaan ympäristötyöhön. Opinnäytetyö tarjoaa seurakunnalle lähtökohdat jatkaa kirkon ympäristödiplomityötä. Ympäristöohjelmassa esitettäviin tavoitteisiin tarttumalla seurakunnalla on mahdollisuus yhdenmukaistaa käytäntöjään. Samalla se saavuttaa taloudellisia säästöjä ja lisää toimintansa ympäristömyönteistä vaikutusta.

2 KIRKKO JA KESTÄVÄ KEHITYS

2.1 Kestävä kehitys ja sen ulottuvuudet

Kestävä kehitys tuli ensimmäisen kerran esille YK:n ympäristön ja maailmankomissiossa eli Brundtlandin komissiossa vuonna 1987. Rohweder (2004) käyttää lähteenään Donatella ja Dennis Meadowsin sekä Jorgen Randersin (1992) teosta, jossa kerrotaan yleisesti tunnettu määritelmä: kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa. (Rohweder 2004, 15.) Ympäristöministeriön jakaman tiedon mukaan kestävän kehityksen ulottuvuudet ovat ekologinen, taloudellinen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. Näihin voidaan liittää myös Maailmanpankin pääjohtajan Ismail Seregeldin muotoilemat pääomakäsitteet, joita ovat luontopääoma, fyysinen pääoma, kuten tuotantokoneistot, inhimillinen pääoma, esimerkiksi tiede, tutkimus ja kehitys, sekä sosiaalinen pääoma, johon liittyy lainsäädäntö ja hallinto.

Ekologisen kestävyuden perusajatuksena on biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden säilyttäminen. Ympäristön tilaa on varjeltava ja tulevaisuuden ympäristöongelmat on pyrittävä estämään. Taloudellinen kestävyys perustuu tasapainoiseen kasvuun ja velkaantumisen välttämiseen. Sen avulla pyritään huolehtimaan kansallisesta hyvinvoinnista ja lisäämään sitä. Sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden ongelmat liittyvät nykyään muun muassa väestönkasvuun, köyhyyteen, ruoka- ja terveydenhuoltoon ja tasa-arvoon. Tavoitteena on, että tuleville sukupolville voidaan taata hyvinvointi. Myös kulttuurien monipuolisuuden kunnioittaminen kuuluu ottaa huomioon. Kestävän kehityksen ulottuvuudet vaikuttavat toisiinsa tiiviisti, joten ne on huomioitava tasapainoisesti niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla. (Ympäristöministeriö 2011.)

2.2 Kirkon ympäristöherääminen

Hytösen (2003) mukaan ensimmäisiä seurakuntien ympäristöohjelmia alettiin laatia vuonna 1990, jolloin ekologinen ajattelu kokonaisuudessaan yleistyi kirkon päättävissä elimissä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokousten pöytäkirjat ja liitteet vuodelta 1992 osoittavat, että kirkolliskokouksessa keväällä 1992 tehtiin edustaja-aloite, jossa toivottiin kirkon oman eko-ohjelman laatimista. Vuoden 1993 kirkolliskokousten pöytäkirjojen ja liitteiden mukaan kirkon ympäristöohjelmassa tulisi keskittyä käytännön ratkaisumalleihin. Seurakunnat ovat tärkeä taso ympäristövastuun levittämässä. Kirkolliskokous päätti kiinnittää seurakuntien huomion linjauksiin, jotka perustuvat ekologisille periaatteille. Näiden linjausten pohjalta seurakunnat voivat tehdä omat paikallisia oloja palvelevat eko-ohjelmansa. Ekologisten näkökoh-
tien huomioiminen on tärkeää myös kirkon keskushallinnon ja tuomiokapitulin tasolla, sillä johdon sitoutuminen alusta alkaen takaa hyvän perustan. (Hytönen 2003, 57, 63.)

Hytönen (2003) toteaa, että ympäristömyönteiset ratkaisut kirkon rakennustoiminnassa, kiinteistönhuollossa sekä maankäytössä ja kulutusratkaisuissa ovat tärkeitä valintoja ympäristövaikutusten kannalta. Kirkkohallituksen suositus onkin, että seurakunnat ja muut toimintayksiköt tekevät toimintaansa liittyen ympäristöinventaarion ja -suunnitelman. Kirkkohallituksen suosituksen mukaan ympäristövastuuseen ovat heränneet vähitellen yksittäiset seurakunnat laatimalla omia ympäristöoppaita ja -ohjelmia. Merkittävä lähtölaukaus kirkon eko-ohjelmalle oli sen täydentyminen kirkkohallituksen laatimalla kirkon ympäristödiplomilla vuonna 2001. (Hytönen 2003, 64–65, 69–70.)

Kirkolla ja kristillisellä teologialla on vaikutusta ihmisten arvoihin, myös ympäristökeskustelussa. Kirkon on toimittava esimerkillisesti ja otettava huomioon ympäristönäkökulmat raamattua tulkittaessa. Kirkkohallitus julkaisi maaliskuussa 2008 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ilmasto-ohjelman – Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus. Lähtökohtana ilmasto-ohjelmalle oli tarve osallistua ilmastonmuutoksen hillitsemiseen ja yhteiskunnassa käytävään eettiseen keskusteluun. Ilmasto-ohjelma valmisteltiin kirkon lähtökohdista ja se antaa kirkolle, seurakunnille ja kirkon jäsenille suosituksia, herättää keskustelua ilmastoasioista sekä luokittelee ilmastokysymykset kirkon uskoon, oppiin ja elämään. Kiitollisuus, kunnioitus ja kohtuus ovat hengelliset ja teologiset lähtökohdat, joihin todellinen ajattelutapojen muutos voisi perustua. (Kirkkohallitus 2008, 8–9, 38–39.)

2.3 Sastamalan seurakunta

Sastamalan seurakuntayhtymä muodostui vuonna 2009, kun Vammalan alue eli Karkku, Kiikka, Keikyä, Mouhijärvi, Suodenniemi ja Vammala yhdistyivät ottaen nimekseen paikan vanhan keskiaikaisen nimen Sastamala. Sastamalan seurakunta on nyt yli 21 000 jäsenen seurakunta, jossa työskentelee yli 70 henkilöä. (Sastamalan seurakunta 2012a.) Kuntaliitokset vaikuttavat kuntarajoihin ja tulevaisuudessa muutoksen aiheuttaa Kiikoisten kunnan liittyminen Sastamalaan, jolloin myös seurakunta laajenee.

Sastamalan seurakunta kuuluu Turun arkkhiippakuntaan, ja matkaa Sastamalan keskustasta Turkuun on vajaa 120 km ja Tampereelle noin 50 km. Sastamalan seurakuntaan kuuluu Vammalan lisäksi Karkun, Kiikan, Keikyän, Mouhijärven ja Suodenniemen kappeliseurakunnat, joilla on oma kappalainen ja kappelineuvosto. Lisäksi Sammaljoella on Etelä-Tyrvään piirineuvosto. Sastamalan seurakunnalla on lukematon määrä toimipisteitä, joista kirkkoja ja hautausmaita on 10. (Sastamalan seurakunta 2012a.)

Pääsääntöisesti seurakuntalaiset ovat liikkeisiin sitoutumatonta kansankirkon väkeä, mutta herätysliikkeistä evankelisuudella on perinteisesti ollut paljon toimintaa. Yksi seurakuntaa kuvaava piirre on talkoohenki, joka tuli parhaiten esille Pyhän Olavin kirkon jälleenrakentamisurakassa vuoden 1997 tuhopolton jälkeen. Tyrvään Pyhän Olavin kirkko onkin ollut merkittävä matkailu-

kohde, kun se korjaus- ja maalaustöiden jälkeen avattiin vuonna 2009. (Sastamalan seurakunta 2012a.)

2.4 Sastamalan seurakunnan ympäristötyö

Sastamalan seurakunta kuuluu Turun arkkihiippakuntaan, joka koostuu yhdeksästä eri rovastikunnasta. Kuvassa 1 esitetään Sastamalan seurakunnan sijoittuminen Suomen luterilaisen kirkon aluejakoon. Suomessa on yhdeksän hiippakuntaa, jotka on jaettu alueellisiin rovastikuntiin. Ympäristödiplomin sisältöä pyritään tekemään tunnetuksi koko hiippakunnan alueella. Turun arkkihiippakunnan ympäristötyöryhmä on kiinnittänyt huomiota siihen, että Tyrvään rovastikunnassa ei ole vielä yhtään kirkon ympäristödiplomia. Tämä on lähtökohtana sille, että rovastikunnan suurimpana seurakuntana, Sastamalan seurakunta aloitti työn ympäristödiplomin saavuttamiseksi. (Airas-Laitila, sähköpostiviesti 24.2.2012.)

Kuva 1. Turun arkkihiippakunnan aluetta, johon Tyrvään rovastikunta kuuluu. Sastamalan seurakunnassa on kantaseurakunnan lisäksi useita seurakuntakeskuksia, jotka näkyvät sulkeissa. (Turun arkkihiippakunta 2012.)

3 YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄT

Ympäristöjärjestelmät ovat yksi osa yritys vastuullisuuteen liittyviä hallintajärjestelmiä. Hallintajärjestelmien tavoite on siirtää vastuullista toimintaa käytäntöön. Kokonaislaadun varmistamiseen organisaatiossa tarvitaan hallintajärjestelmiä teknisen ja sosiaalisen laadun sekä ympäristölaadun ulottuvuuksista.

Ympäristöasioiden painoarvon kasvaessa kehitettiin erikseen ympäristöasioiden hallintajärjestelmiä. Näistä tunnetuimpia ovat ISO 14001 -standardi ja EMAS-asetus. EMAS-asetus tuli voimaan vuonna 1993, jonka jälkeen ISO-järjestelmä julkaistiin vuonna 1996. (Rohweder 2004, 166–170.)

Ympäristöjohtamisen tarkoituksena on hallita toimintaa niin, että yrityksen ja yhteisön menettelytavoissa ja päätöksenteossa otetaan huomioon ympäristön-suojeluun liittyvät tavoitteet. Ympäristöjohtamista toteuttamalla lisätään ekotehokkuutta ja vähennetään toiminnan kokonaisaikaisia ympäristöhaittoja. Ympäristöjärjestelmän avulla voidaan tunnistaa ja vähentää ympäristövaikutuksia ja näihin liittyvien toimien kautta saada kustannussäästöjä. Ympäristöjärjestelmässä organisaatio

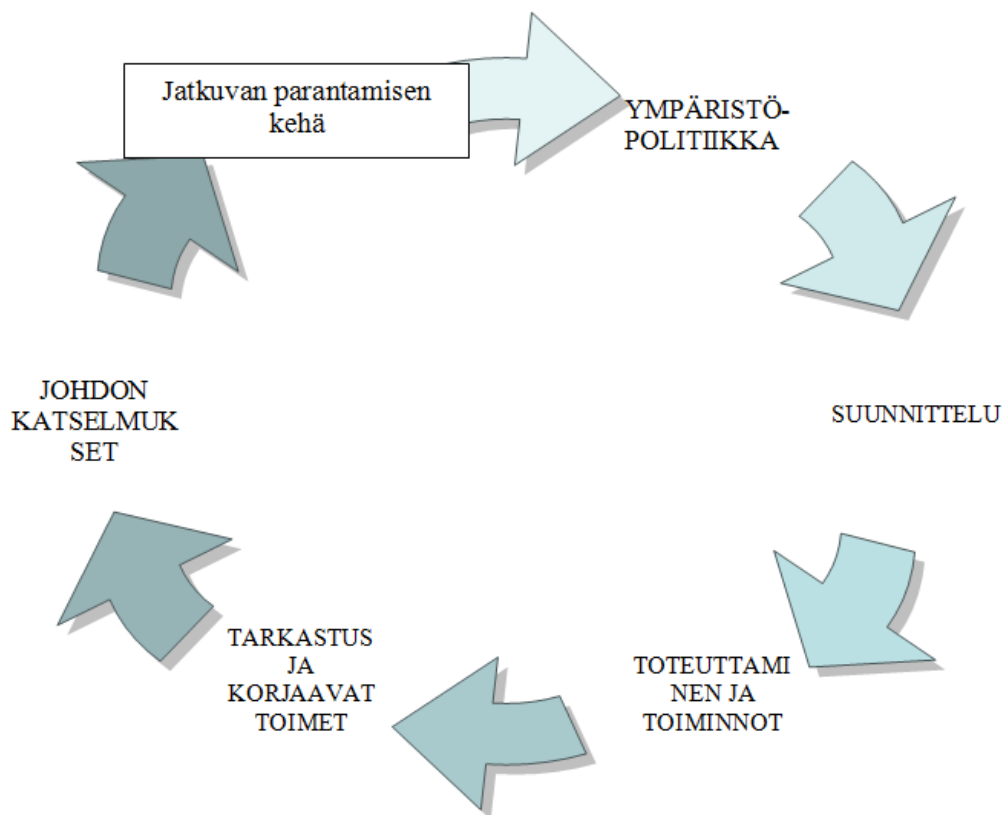
- kartoittaa toimintansa vaikutusta ympäristöön
- asettaa tavoitteet toimintansa kehitykselle
- tekee toimenpideohjelman ja toteuttaa sitä
- seuraa säännöllisesti tavoitteiden toteutumista ja
- toteuttaa jatkuvan parantamisen periaatetta toimintansa ympäristötehokkuudessa asettamalla uusia tavoitteita (Ympäristöministeriö, Suomen ympäristökeskus 2011).

3.1 ISO 14001 -standardi

Maailman tunnetuin ympäristöjärjestelmämalli on Kansainvälisen Standardisoimisliiton ISO 14001 -standardi, joka määrittelee ympäristöjärjestelmän vaatimukset. Sen perusteella tehty ympäristöjärjestelmä antaa kokonaisvaltaisen ja muutokseen tähtäävän suunnan organisaation ympäristöasioihin. ISO 14000 -sarjaan sisältyy myös useita yksityiskohtaisia standardeja, jotka liittyvät esimerkiksi ympäristöauditointiin, elinkaariarviointiin ja ympäristömerkkeihin. (SFS n.d.a.) Ympäristöjärjestelmä auttaa organisaatiota osoittamaan, että sen ympäristöasiat ovat asiallisesti hoidossa. ISO 14001 voidaan soveltaa monenlaisiin organisaatioihin niin yksityisellä kuin julkisella sektorilla. Kuviossa 1. (s. 6) esitetään ympäristöjärjestelmän tärkeäksi piirteeksi organisaation ympäristöasioiden jatkuvan parantamisen periaate. (SFS n.d.b.) ISO 14001 lisää ympäristövastuuseen liittyvien asioiden seurantaa, mutta järjestelmä ei vaadi julkista raportointia organisaation ympäristövaikutuksista (Rohweder 2004, 175).

Ympäristöjärjestelmän kehä kuviossa 1 (s. 6) on Suomen standardisoimisliiton (SFS ry) tietojen mukaan tehty. Se alkaa julkisesta ympäristöpolitiikasta, jonka johto määrittelee. Ympäristöpolitiikka vie eteenpäin tekeillä olevaa ympäristöjärjestelmää erityisesti luoden vuorovaikutuksia organisaation strategisen ja toiminnallisen puolen välille. (Rohweder 2004, 170.) Suunnitteluvaiheeseen liittyy tuotteiden, toimintojen ja palveluiden ympäristövaikutusten tunnistaminen, lakisääteliset velvoitteet ja niiden täyttäminen sekä ympäristötavoitteiden asettaminen ja niiden toteutumisen seuraaminen, joissa ympäristöohjelman laatiminen on apuna. Suunnittelua seuraavat toteuttaminen ja toiminnot. Tämän vaiheen tarkoituksena on henkilöstön osaamisen varmistami-

nen ja koulutus, toimintojen ohjaus, ympäristöriskeihin varautuminen ja ympäristövaikutusten seuraaminen sekä hyvien käytäntöjen ylläpitäminen. Seuraavana tulee tarkastus ja korjaavat toimenpiteet pitävät sisällään toiminnan tulosten arvioinnin, johon liittyy esimerkiksi ympäristöjärjestelmän auditointi. Toiminnan parantaminen on samalla myös ympäristöriskien ennaltaehkäisyä, josta organisaatio hyötyy pitkällä tähtäimellä. (SFS n.d.b.)

Kuvio 1. EMAS ja ISO 14001 -ympäristöjärjestelmän rakenne Suomen standardoimisliiton (SFS ry) mallia mukaillen. (Rohweder 2004, 169.)

3.2 EMAS

EMAS perustuu Euroopan unionin EMAS-asetukseen vapaaehtoisesta yhteisön ympäristöasioiden hallinta- ja auditointijärjestelmästä, (EY) N:o 1221/2009 (Suomen ympäristökeskus 2012a). EMAS:n voi saada teollisuudenalan lisäksi myös palvelualan sekä julkishallinnon alan organisaatiot. EMAS-ympäristöjärjestelmän perusta on sama kuin ISO 14001:n, mutta EMAS on ISO-standardia raskaampi järjestelmä, joka vaatii lainsäädännön tason noudattamisen. Siinä painotetaan julkista ympäristöselontekoa, jollainen organisaation on laadittava vuosittain ja joka on todennettava pätevällä ympäristötodentajalla. Pelkkä havaintojen teko raportissa ei riitä, vaan liitteenä on oltava virheiden korjaussuunnitelma. (Rohweder 2004, 169–170.)

Kun ulkopuolinen ympäristötodentaja on vahvistanut ympäristöselonteon, voidaan EMAS-rekisteröinti toteuttaa ja organisaatio saa käyttöönsä EMAS-logon ja -sertifikaatin. Nämä todistukset toimivat edustavasti organisaation sidosryhmäviestinnässä. Suomessa Mittatekniikan keskus on taho, joka varmistaa ympäristötodentajien pätevyyden ja seuraa heidän toimintaansa. Rekisteröinnistä vastaa Suomen ympäristökeskus. Nykyään myös Euroopan unionin ulkopuolella sijaitsevat organisaatiot voivat saada EMAS-rekisteröinnin. EMAS-toimipaikkojen määrä on kasvanut Euroopassa vuosittain. Vuoden 2011 loppuun mennessä EMAS oli käytössä 8 112 toimipaikassa. Suomessa 23 toimipaikkaa yhdeksästä eri organisaatiosta on saanut EMAS-rekisteröinnin maaliskuuhun 2012 mennessä. (Suomen ympäristökeskus 2012a, 2012b.)

3.3 Kirkon ympäristödiplomi

Kirkon ympäristödiplomi perustettiin vuonna 2001, ja vuonna 2005 siitä ilmestyi uudistettu laitos. Vastikään julkaistiin tuorein kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, joka on diplomin kolmas laitos. Kirkkohallitus loi seurakuntien käyttöön tämän niille sopivan ympäristöjärjestelmän, jolla on teologiset lähtökohdat ja joka perustuu kestävän kehityksen edistämiseen. Uusitusversiossa otetaan aikaisempaa enemmän huomioon muun muassa ilmastomuutoksen hillitsemiseen liittyviä asioita. Kirkon ympäristödiplomi noudattelee ympäristöjärjestelmän mallia (kuvio 1), suunnittele, tee, tarkista, korjaa, mutta vaatimukset on sovellettu seurakunnan tarpeisiin. Diplomin on toimittanut kirkkohallituksen kokoama kirkon ympäristöasioiden seurantaryhmä, johon kuuluu eri alojen asiantuntijoita. (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 8–9, 12.)

Kirkon ympäristödiplomi on todistus seurakunnalle, joka on sitoutunut kehittämään toimintaansa jatkuvasti ympäristöystävällisempään suuntaan. Seurakunnan johdon eli kirkkoneuvoston on sitouduttava ympäristötyöhön ja valvonnan täytyy toimia. Diplomin mukaan tulee määritellä vastuut ja valtuudet, kun ympäristövaikutukset ovat tiedossa. Juurikin toiminnan vaikutuksista tietoisuus tekee ympäristöjärjestelmästä toimivan. Useissa seurakunnissa 1990-luvulla laaditut ympäristöohjelmat eivät olleet pysyviä, koska niitä ei onnistuttu liittämään toimintarutiineihin. Kuten edellisessä kappaleessa kerrotaan, kirkon ympäristödiplomi mahdollistaa nivomaan ympäristöasiat osaksi seurakunnan normaalia toimintaa. (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 11–12.)

Saadakseen ympäristödiplomin seurakunnan on laadittava ympäristöjärjestelmä ja täytettävä ympäristödiplomin kriteerit keräämällä pisteitä eri toiminoista. Seurakunta voi halutessaan pyytää tukea ympäristödiplomin auditoijilta hiippakunnan kautta ja tutustua kansainvälisiin ympäristöjärjestelmiin. Esimerkiksi voidaan pyytää ISO 14001 tai EMAS-sertifikaatin saaneen organisaation edustaja antamaan vinkkejä. (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 12–13, 22.)

3.3.1 Ympäristödiplomin hakuprosessi ja järjestelmän laadinta

Ympäristödiplomin laadinta- ja hakuprosessiin kuuluu ensin kirkkoneuvoston tekemä päätös ympäristödiplomin hakemisesta ja asiaa valmistelevan työryhmän perustaminen. Sastamalan seurakunnan työryhmän kokoonpano esitellään luvussa neljä. Ympäristötyöryhmän on hyvä koostua eri tehtäväalueiden osaajista ja päätöksentekoaosemassa olevista henkilöistä. Ympäristötyöryhmä aloittaa ympäristökatselmuksen tekemisestä. Tässä vaiheessa on tarkoitus kartoittaa seurakunnan toimintojen ympäristövaikutukset. Selvitystyölle on hyvä varata tarpeeksi aikaa. Ympäristökatselmus tehdään ympäristödiplomin käsikirjan sisällön mukaan sen numerointi säilyttäen. Käsikirjan sisältö on jaettu seuraaviin aiheisiin: toiminta ja talous, ympäristökasvatus, jätehuolto, siivous, energia ja rakentaminen, ruoka ja keittiöt, toimistot, hautausmaat ja viheralueet, leiri- ja kurssikeskukset, metsänhoito sekä liikenne. (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 5–7, 12, 20–21.)

Seuraavaksi laaditaan ympäristöohjelma, jossa asetetaan parannustavoitteet ympäristökatselmuksessa ilmenneiden ongelmien pohjalta. Tavoitteiden on hyvä olla realistisia ja konkreettisia. Niille laaditaan toteutusaikataulu ja vastuutaho tai -henkilö. Ympäristövastuun tasaisesti jakautuminen voi olla hankala toteuttaa seurakunnan sisällä, mutta se on toivottavaa. Sastamalan seurakunnan ympäristöohjelmasta (liite 3) on huomattavissa, miten paljon vastuu jakaantuu samoille henkilöille. Henkilöstön osallistuminen suunnittelutyöhön lisää sitoutumista. Tämän vuoksi ympäristöohjelman laatimiskokouksen kutsu koski kaikkia Sastamalan seurakunnan työntekijöitä. Seurakuntayhtymissä on otettava erikseen huomioon yksittäiset seurakunnat, jotta ne pystyvät toimimaan niiltä odotetussa roolissa. (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 23.)

Seurakunta seuraa ympäristöohjelman toteutumista vuosittain esimerkiksi raportoinnilla ympäristötavoitteista toimintakertomuksessa. Johdon sitoutuminen on tärkeää ja se voidaan tuoda esiin liittämällä ympäristönäkökulma toimintasuunnitelmiin ja strategioihin. Kun ympäristöohjelma on valmis, sille haetaan hyväksyntää kirkkoneuvostolta, ja siinä olevat tavoitteet otetaan mukaan seurakunnan toiminta- ja taloussuunnitelmaan. Kirkkoneuvosto lähettää ympäristöohjelman tiedoksi myös kirkkovaltuustolle. Hyväksynnän jälkeen seurakunta voi pyytää auditointia hiippakunnan tuomiokapitulilta. (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 18–24.)

Ympäristödiplomin auditointi on puolueeton, ja auditoidijat eli ympäristötodentajat koulutettuja, kuten muissakin ympäristöjärjestelmissä. Kirkko on kouluttanut ympäristöasiantuntijoita, jotka ovat tuomiokapitulien valtuuttamia auditointijäseniä. He voivat arvioida, onko seurakunnan toiminta täyttänyt ympäristödiplomin vaatimukset. Mikäli ympäristöjärjestelmä ei mene auditoinnissa läpi, sovitaan auditoidijan kanssa tarvittavista lisätoimenpiteistä. Liitteen 3 ympäristöohjelmassa on kirkon ympäristödiplomin käsikirjan tarkastustaulukon mukaan määritetyt minimikriteerit, joiden toteutumisen auditointi tarkastaa. Minimikriteerien toimet merkitään olevan jo käytännössä tai niiden toteutumisel-

le asetetaan tavoitteet. Taulukkoon kuuluu myös lisäpisteiden keräämiseen liittyvä osa, mutta niiden ansaitsemisen suunnittelu jää liitteessä 3 vähäiselle, sillä opinnäytetyössä keskitytään minimikriteerien täyttämiseen. (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 28–29.)

Ympäristödiplomin sisältö on tehty vastaamaan työaloja käytännössä. Tietyt yhteiset peruskriteerit on määritelty, mutta valinnanvaraakin annetaan. Ympäristödiplomin saaminen edellyttää ympäristödiplomin minimikriteerien täyttymisen ja lisäksi vähintään 100 pistettä ympäristödiplomin käsikirjan tarkastustaulukosta. Pisteitä on tarjolla reilu 500. Periaate on, mitä isompi ympäristöteko tai työmäärä sitä enemmän saa pisteitä. Ympäristödiplomin käsikirjan liitteenä olevaan tarkastustaulukkoon merkitään pisteet ja lyhyet perustelut niille. (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 27.)

Auditoinnin aika on, kun käsikirjan vaatimat pisteet on kerätty, ympäristöohjelma hyväksytty ja ympäristövastaava- ja työryhmä nimetty. Seurakunnan edustaja ottaa yhteyttä tuomiokapituliin ja sopii, kuka auditoi. Seurakunta lähettää auditoijalle ympäristökatselmuksen, -ohjelman ja selvityksen minimikriteereistä ja pistetaulukosta. Seurakunnan ympäristövastaava tai vaihtoehtoisesti muu henkilö toimii auditointipäivän oppaana. Auditointiin kuuluu kirjallinen osuus eli käydään läpi seurakunnan ympäristöasioihin liittyvät asiakirjat ja päätökset. Tässä yhteydessä auditoija käy läpi pistetaulukon, johon seurakunnan edustaja on pisteyttänyt toimet arvioidensa mukaan. Auditoinnin käytännön osuuteen kuuluu tarkastuskäynnit, joissa tarkastetaan joitakin kohteita ja haastatellaan työntekijöitä. Auditoija antaa sitten omat pisteensä pistokoemaisten tarkastustoimien perusteella. Seurakunta saa auditointilausunnon sisältävän raportin, joka liitetään ympäristöohjelman kanssa ympäristödiplomihakemukseen. Mikäli huomautettavaa ei auditoinnin jälkeen ole, ympäristödiplomihakemus toimitetaan tuomiokapituliin, josta hiippakunta toimittaa sen eteenpäin kirkkohallitukselle. Kirkkohallitus päättää diplomin myöntämisestä ja sen saa neljäksi seuraavaksi vuodeksi eteenpäin. Diplomin hankkiminen kustantaa auditoinnista aiheutuvat korvaukset eli muutamia satoja euroja. (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 27–29.)

Diplomin uusiminen tapahtuu pääosin samalla tavalla kuin sen ensimmäinen haku. Ympäristötyöryhmä ja -vastaava päivittävät ympäristökatselmuksen ja laativat uuden ympäristöohjelman. Lisäksi täytyy selvittää edellisen ympäristöohjelman toteutuminen ja minimikriteerien täyttyminen. Diplomia uusittaessa pisteitä tulee kerätä taas 100, mutta osa pisteistä voi olla samoja eli ne jotka on ansaittu pysyvistä toimista. Diplomi on haettava uudelleen viimeisen voimassaolovuoden aikana ja sen saa viideksi seuraavaksi vuodeksi. (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 29.)

3.3.2 Kirkon ympäristöheräämisen suosio

Kirkon ympäristödiplomi on tällä hetkellä voimassa 49 paikkakunnan seurakunnilla Suomessa. Näihin kuuluu myös seurakuntayhtymiä, jotka kokonai-

suudessaan ovat saaneet diplomin, joten yhteensä seurakuntien määrä on jo noin 100. Määrään on laskettu vuoden 2011 alkuun mennessä myönnetyt ympäristödiplomit. (Sakasti n.d.a.) Diplomijärjestelmän laatinut ryhmä toimii nykyään Kirkon ympäristökysymysten seurantaryhmänä ja kouluttaa uusia auditoijia. Jokaisessa hiippakunnassa on nyt ympäristödiplomin auditoija. (Sipiläinen 2010, 35.)

Kirkon ympäristötyöllä on diplomin lisäksi monia muitakin muotoja. Luomakunta-aiheisia ympäristökirjoja julkaistaan, kirkkohallitus hyväksyi kirkon ilmasto-ohjelman ja ekopaastokampanja luotiin yhteistyössä Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) ja Suomen ekumeenisen neuvoston (SEN) kanssa. Ympäristötapahtumiin, kuten Earth Hour -ilmastotapahtumaan osallistumista suositellaan seurakunnille ja kirkon ympäristöpäiviä järjestetään vuosittain. Vapaaehtoista toimintaa kaikille seurakuntalaisille on muun muassa tarjolla erilaisten yhteisöjen ja liikkeiden muodossa. Esimerkkinä Nuorten keskus ry:n koordinoima Ekonisti-toiminta. Muita uskontoon ja ympäristönsuojeluun perustuvia lähtökohtia ja organisaatioita ovat kirkkojen maailmanneuvosto, Suomen kirkkojen ekumeeniset ilmastoteesit, Kirkon ulkomaanavun ilmastoasiat sekä Euroopan kirkkojen ympäristöverkosto (ECEN). (Sakasti n.d.b.; Ekonisti -luontoriippuvainen n.d.)

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

Opinnäytetyön tutkimuksen tarkoitusta voidaan luonnehtia piirteeltään sekä kartoittavaksi että kuvailevaksi. Kun tarkoitus on kartoittaa, selvitetään muun muassa tapahtumia ja etsitään uusia näkökulmia ja ilmiöitä. Kuvailevan tutkimuksen tarkoitus on esimerkiksi esittää tarkkoja kuvauksia tapahtumista ja dokumentoida ilmiöistä keskeisiä piirteitä. Opinnäytetyön tutkimusmenetelminä hyödynnetään kvantitatiivista ja kvalitatiivista suuntausta, jotka täydentävät toisiaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 131–135.)

Kvantitatiivinen tutkimuksen taustalla keskeisiä ovat aikaisemmat tutkimukset ja teorit sekä hypoteesin esittäminen. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa mitataan määriä, ja tärkeää on koehenkilöiden valinta sekä tilastollinen tulosten tarkastelu. Tuloksia esitetään prosentitaulukoilla. (Hirsjärvi ym. 2007, 136.) Kvantitatiivista tietoa saatiin opinnäytetyössä kyselyn avulla muun muassa seurakunnan työntekijöiden liikkumiseen liittyen.

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus kuvaa todellista elämää ja sen pyrkimyksenä on löytää ja paljastaa tosiasioita. Tulokset rajoittuvat aina tiettyyn aikaan ja paikkaan ja niiden tutkijalla on omat arvolähtökohtansa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tyypillistä on kerätä tietoa kokonaisvaltaisesti ja luonnollisista tilanteista. Tiedon keruussa suositaan ihmisiltä suoraan saatua informaatiota. Tällaisia laadullisia keinoja ovat esimerkiksi keskustelut, ryhmähaastattelut ja osallistuva havainnointi. Lisäksi kohdejoukko valitaan tutkimuksen mukaisesti ja tässä yhteydessä se on Sastamalan seurakunnan työnteki-

jät tai heidän keskuudestaan tietty rajattu ryhmä. (Hirsjärvi ym. 2007, 157–160.)

4.1 Ympäristötyöryhmä

Sastamalan seurakunnassa on jo jonkin aikaa ollut vireillä ajatus kirkon ympäristödiplomista. Ajatus tavoitella ympäristödiplomia sai vahvistusta osakseen vuonna 2011. Tuolloin kirkkoneuvosto teki päätöksen työryhmän perustamisesta ympäristödiplomityötä ajatellen. Ympäristötyöryhmään kuuluu Sastamalan seurakunnan ympäristövastaava Auli Airas-Laitila, kirkkoneuvoston varapuheenjohtaja Hannu Toivonen, kirkkovaltuuston puheenjohtaja Suvi Sianoja ja kiinteistöpäällikkö Jouko Lundén sekä alkuvuoden 2012 vierailevana jäsenenä kestävän kehityksen opiskelija Anu Kaasalainen. Ympäristötyöryhmän kokouksissa vierailee tarvittaessa seurakunnan eri työalojen vastuuhenkilöitä, kuten kirkkoherra Ari Paavilainen ja talouspäällikkö Raimo Kemppi.

Sisäinen ympäristökatselmus toteutetaan seurakunnan ympäristötyöryhmän ja oppilaitoksen yhteistyönä. Sastamalan seurakunnan tavoittelema kirkon ympäristödiplomi olisi Tyrvään rovastikunnassa ensimmäinen. Kirkon ympäristödiplomien käsikirja 2012 on jaoteltu 11 aihealueeseen, joita on tarkoitus käsitellä seurakunnan toimintojen osalta. Taulukossa 1 ovat seurakunnan toimialueiden vastuuhenkilöt ympäristökatselmuksen pääotsikoiden mukaisesti lueteltuna. Samat henkilöt ovat paljon osallisena myös ympäristöohjelman toteutuksessa, joka on liitteessä kolme.

Taulukko 1. Kirkon ympäristödiplomien aihealueet ja niiden vastuuhenkilöt Sastamalan seurakunnassa.

Aihealue	Vastuuhenkilö(t)
Toiminta ja talous	Raimo Kemppi
Ympäristökasvatus	Outi-Tuulia Haavisto, Salme Kuukka, Anu Mattila, Marjatta Karimäki, Auli Airas-Laitila ja Ari Paavilainen
Jätehuolto	Jouko Lundén
Siivous	Jouko Lundén
Energia ja rakentaminen	Jouko Lundén ja Raimo Kemppi
Ruoka ja keittiöt	Jouko Lundén ja Anja Sorva
Toimistot	Raimo Kemppi
Hautausmaat ja viheralueet	Jouko Lundén
Leiri- ja kurssikeskukset	Jouko Lundén
Metsät	Raimo Kemppi ja Pekka Tuomisto
Liikenne	Jouko Lundén, Raimo Kemppi ja Ari Paavilainen

Ympäristötyöryhmä kokoontui opinnäytetyön teon aikana viisi kertaa ja kävi läpi ympäristökatselmuksen ja ympäristöohjelmaan liittyviä asioita. Kokouksissa jaettiin tietoa selvitystyön perusteella saaduista asioista ja luotiin kokonaiskuvaa Sastamalan seurakunnan toiminnoista ja niiden ympäristövaikutuk-

sista. Työryhmää kiinnosti seurakunnan toimintojen taloudellinen kannattavuus, jonka suhteen parannuksia voidaan tehdä toimimalla ekologisesti. Ympäristötyöryhmän kokoontumiset selvensivät myös, mitä ympäristöohjelman tavoitteiksi ja parannusehdotuksiksi voidaan realistisesti kirjata.

4.2 Selvitystyön toteutus

Seurakunnan toiminnoista kerättiin tietoa pääasiassa haastattelemalla henkilöstöä eri työaloilta. Usein ainoastaan toimialan lähiesimiehen haastattelu ei riittänyt, vaan vaadittiin tiedonantoa monelta eri työntekijältä tai ryhmiltä. Haastattelut olivat useimmin teemahaastatteluja eli lomake- ja avoimen haastattelun välimuotoja. Tällöin haastattelun aihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymysten muoto voi muuttua. (Hirsjärvi ym. 2007, 203.) Tietojen keruu tapahtui henkilö- ja puhelinhaastatteluilla sekä sähköpostilla. Haastatteluilla oli iso osa todellisten käytäntöjen ja asenneilmapiirin selvittämisessä. Haastavana tekijänä tiedon saannissa oli seurakunnan työntekijöiden suuri vaihtuvuus viime kuukausien aikana. Uuden henkilöstön tiedot eivät olleet vielä täydellisesti omaa työalaa kattavia.

Parannusehdotuksien saaminen suoraan työalansa osaajilta oli antoisaa. Tietoa haettiin myös erilaisista asiakirjoista, kuten seurakunnan henkilöstöoppaasta, toiminta- ja taloussuunnitelmasta, tilinpäätöksestä, seurakunnan strategiasta, metsäsuunnitelmasta, Sastamalan kaupungin matkailuoppaasta ja kunnan jätehuoltomääräyksistä. Internet antoi ajantasaista tietoa teoriapohjan tueksi. Seurakunnan nettisivut päivitettiin alkuvuodesta 2012, joten niiden uusi sisältö toimi sekä tietolähteenä että ympäristötyön tiedotuskanavana seurakuntalaisille. Lisäksi seurakunnan henkilöstölle lähetettiin sähköinen kysely (liite 1.), jolla kartoitettiin aivan aluksi ympäristöasenteita sekä henkilökohtaisia toimintatapoja ja tietoisuutta ympäristöasioista. Kyselyä tarkastellaan luvussa kuusi.

5 YMPÄRISTÖKATSELMUS

5.1 Toiminta ja talous

Toiminta- ja taloussuunnitelmassa tulee ympäristödiplomin vaatimusten mukaan olla mainittuna erikseen myös ympäristöasiat toiminnan painopisteinä. Sastamalan seurakunnan toiminta- ja taloussuunnitelmassa vuosille 2012–2014 ympäristöasioita ei ole mainittu, mutta ne sisältyvät usein taloudellisiin päätöksiin ja tavoitteisiin. Taloudellisesti epävarman tilanteen vuoksi investointeja siirretään ja ylimääräisiä menoja vältetään. (Sastamalan seurakunta. 2011.) Seurakunnan ympäristötyöryhmän aloitteesta päädyttiin siihen tulokseen, että ympäristöasiat otetaan mukaan tuleviin toiminta- ja taloussuunnitelmiin, mutta ne eivät voi olla painopistealueena toiminnassa. Ympäristötavoitteiden toteutumisen raportointia vuosittaisena käytäntönä kannatetaan ja

se liitetään uuteen toiminta- ja taloussuunnitelmaan (Kemppe, sähköpostiviesti 1.3.2012; Ryhmähaastattelu 28.2.2012).

Seurakunnan varojen suuntaamisesta päättää kirkkovaltuusto, ja kirkkoneuvosto on taho, joka käytännössä hoitaa taloutta. Kirkkoneuvosto päättää suurista hankinnoista ja ostopalveluista. Talouspäälliköllä on päätösvalta alle 10 000 euron hankintoihin ja työntekijät saavat hankkia työalallaan välittömästi tarvittavia tavaroita sekä palveluita. Hankintojen määrä on monipuolinen, eikä tavaroiden ja palvelujen ostolle ole määritelty yhtenäistä tekijöitä. (Kemppe, sähköpostiviesti 1.3.2012.)

Hankintojen osalta selvitetään myös vaihtoehtoisia tapoja, jotka vaikuttavat ympäristömyönteisyyteen. Näitä ovat lainauspalvelu, korjaus ja kunnostus, kertakäyttötuotteiden välttäminen, pitkäikäiset ja laadukkaat tuotteet sekä säästäväisyys ja kohtuus. Lisäksi lainauspalvelua selvitetään joskus ja yhteiskäyttöä osittain esimerkiksi kone- ja laitehankinnoissa hautausmaille. (Kemppe, sähköpostiviesti 1.3.2012.)

Lähellä valmistettujen tuotteiden suosiminen otetaan hankinnoissa huomioon, mikäli mahdollista. Palautettavien kuljetuspakkausten suosimista ei ole varsinaisesti huomioitu hankinnoissa, paitsi keittiötoiminnan osalta. Kierrätysmateriaalien ja uudelleenikäytön suosiminen toteutuu tulostimien värikaseteissa. Ongelmajätettä sisältäviä tuotteita ei varsinaisesti minimoida. Ympäristömerkittyjen tuotteiden määrä on vähäinen, mutta ne voidaan ottaa huomioon hankinnoissa entistä paremmin. (Kemppe, sähköpostiviesti 1.3.2012.)

Sastamalan seurakunnan hankintaperusteet nojaavat taloudelliseen edullisuuteen, mutta myös ympäristönäkökulma voidaan siihen liittää. Tämä huomioidaan laitteiden energiatehokkuudessa ja veden kulutuksessa, osin kierrätettävyydessä, pitkäikäisyydessä ja takuuajassa, varaosien saatavuudessa, helppokäyttöisyydessä, huollettavuudessa ja korjattavuudessa. Jätehuollon kustannuksia ei hankinnoissa oteta huomioon, eikä sitä koeta helpoksi vastaisuudessakaan. Merkittäviä hankintoja, joissa ympäristöominaisuudet huomioidaan, ovat sähkön kilpailutus, siivousaineet ja kemikaalit. Mittavissa hankinnoissa kriteerinä on, että yrityksellä on virallinen ympäristö- ja laatu järjestelmä. (Kemppe, sähköpostiviesti 1.3.2012.)

Seurakunta yleisesti on pitkäaikainen sijoittaja, joka pyrkii varmistamaan sijoituskohteidensa hyvän tuoton ja arvonkehityksen. Suositeltavaa on sijoittaa yrityksiin, jotka kantavat huolta ihmisistä, ympäristöstä ja yhteiskunnasta. (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 38.) Talouspäällikkö arvioi tämän toteutuvan, mutta aihetta ei ole erikseen tutkittu. Kirkon vastuullisen sijoittamisen periaatteet toteutuvat joiltakin osin. Vastuullisuuskriteereitä noudatetaan eli sijoitetaan kohteisiin, joiden kunnollinen vastuullisuus takaa kilpailukykyyn säilyvyyden tulevaisuudessakin. Seurakunta sijoittaa varojaan mahdollisimman pienin riskein ja suosii kotimaisten pankkien ja vakuutuslaitosten sijoitustuotteita. Pörssiosakeyhtiöiden osakkeita ei osteta. Seurakunta ei ole ot-

tanut aktiivisen sijoittajan roolia, eli se ei pyri esimerkiksi vaikuttamaan yritysten vastuullisuuden kehittämiseen. (Kemppi, sähköpostiviesti 1.3.2012.)

Kirkkohallitus valmistele seurakuntien käyttöön hiililaskuria, jonka on tarkoitus valmistua sähköiseen muotoonsa keväällä 2012. Hiililaskuri on osa ympäristödiplomin kriteerejä ja sen avulla ympäristödiplomia hakeva seurakunta mittaa hiilijalanjälkensä. Hiilijalanjäljen raportointia jatketaan vuosittain. Sastamalan seurakunnalle hiililaskuri tulee ajankohtaiseksi ympäristötyön edetessä ja sille on asetettu liitteessä 2 tavoiteajaksi vuosi 2013. (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 39.)

5.2 Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatuksella pyritään tukemaan elinikäistä oppimisprosessia kohti kestävän kehityksen mukaisia arvoja, tietoja, taitoja ja toimintatapoja. Ympäristökasvatus kohdistuu sekä yksilöihin että yhteisöihin ja helpoiten se liitetään lapsuusiän kasvatukselliseksi toiminnaksi. Kestävän kehityksen kasvatus korostaa selvästi ekologista, kulttuurista, sosiaalista ja taloudellista puolta. Ympäristökasvatus keskittyy ekologiseen ulottuvuuteen, mutta päämäärä on kuitenkin sama: kestävän kehityksen edistäminen. (Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry 2012.) Seurakunnan ympäristökasvatuksen arvopohjana on kristillinen usko, joka kannustaa seurakuntalaisia ympäristöystävälliseen ja kohtuulliseen elämäntapaan (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 45).

Sastamalan seurakunnalla ei ole ennestään ympäristökasvatussuunnitelmaa eikä kokemusta ympäristötyöhön liittyvästä suunnittelusta. Seurakunnan vuoden 2015 visiota pyritään toteuttamaan toimintastrategian mukaan muun muassa ottamalla luomakunnan asiat entistä keskeisemmin esille. Luomakunnan varjeleminen ympäristökasvatuksen keinoin otetaan mukaan jokaisen työalan toimintasuunnitelmaan, jotka laaditaan vuoden 2012 syyskuussa uutta budjettia varten. Ympäristökasvatuksen ajatus halutaan pitää hengellisen sanoman taustalla, eikä seurakunta koe varsinaiseksi tehtäväkseen valistaa seurakuntalaisia ympäristöasioissa. (Ryhmähaastattelu 12.3.2012.)

Ympäristökasvatuksen työryhmä perustettiin laatimaan ympäristökasvatussuunnitelmaa osaksi seurakunnan toimintasuunnitelmaa. Sastamalan seurakunnan työntekijöistä kootussa työryhmässä on diakoniatyöntekijöiden, kanttorien, lapsityön- ja nuorisotyöntekijöiden johtohenkilöt sekä pappien edustus. Harrastepohjalta ympäristöasioista innostuneita työntekijöitä ovat esimerkiksi kanttorina toimiva lintuharrastaja, sienestystä ja marjastusta harrastava nuorisotyöntekijä sekä maatilallinen ympäristötyöryhmän jäsen. (Ryhmähaastattelu 12.3.2012.)

Julkiseen keskusteluun ympäristöasioista osallistuu yleensä kirkkoherra. Kirkkoherran valvonnassa on se, mitä seurakunnan nimissä julkaistaan. Seurakunnan julkaisema paikallinen kirkkolehti Sananjalka esittelee ajankohtaisia asioita myös ympäristöön liittyen. Maaliskuun 2012 lehdessä esiteltiin kirkon

ympäristödiplomityön aloittaminen ja hautausmaan uudet jätteasiat. Myös Internet-sivuilla on oma ympäristöaiheinen osio, johon on mahdollista päivittää vaihtuvia ympäristötapahtumia ja ekologisen elämän vinkkejä. Internet-sivuilta pääsee linkkien kautta tutustumaan ympäristöä ja kirkkoa koskeviin sivustoihin. (Ryhmähaastattelu 12.3.2012.)

Seurakunnan verkostotyö ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen liitetään Sastamalassa jo muutamiin organisaatioihin. Koulujen kanssa toteutetaan leirikoulut alakoululaisille sekä 5-luokkalaisten seikkailupäivät Otamuksella yhteistyössä kaupungin, 4H:n, helluntaiseurakunnan sekä Sastamalan urheilukalastajien kanssa. Näissä tapahtumissa tarkkaillaan ympäristöä, retkeillään ja hiljennytään luonnossa. (Ryhmähaastattelu 12.3.2012.)

Seurakunta toimii paikallisten partiolaisten taustayhteisönä. Sastamalassa toimii seitsemän partion lippukuntaa, joista osan kokoontumistilat ovat seurakuntataloilla. Partiolaiset järjestävät paljon leirejä ja retkiä seurakunnan maille. Nämä leiripaikat ovat luonnonläheisiä alueita ja mahdollistavat muun muassa luontopolun järjestämisen muutoinkin kuin partiotoimintaan liittyen. Urheilukalastustoiminnan kanssa tehdään yhteistyötä siten, että urheilukalastajat ovat mukana esimerkiksi melontapäivässä Leirimajalla (Kuukka, haastattelu 13.3.2012).

Jumalanpalvelus, rippikoulu ja koulutyö ovat alat, joihin vähintään ympäristöasiat sisällytetään. Työmuotoja, joissa ympäristöasiat voidaan ottaa huomioon, ovat lapsityö, perhetyö, varhaisnuorisotyö, rippikoulu, nuorisotyö tai partiotoiminta, diakonia ja yhteiskuntatyö, lähetystyö ja seurakunnan viikkotoiminta. (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 50–54.)

Musiikki sisältyy moniin työaloihin, esimerkiksi luomakuntaan liittyviä virsiä käytetään jumalanpalveluksissa. Paljon käytetty virsi on ”Jumala loi auringon kuun” (nro. 135). Lisäksi vuodenaikaosaston ja Jumalan luomistyön osaston virret sopivat ympäristökasvatuksen aiheeseen. Sastamalan seurakunnan ekologista kierrätystoimintaa ovat esimerkiksi diakoniakahvilan ruokalahjoitukset, vaatteiden, huonekalujen ja kodinkoneiden lahjoitukset sekä vapaaehtoisvoimin toimiva lähetyksen kirpputori. Seurakunnan tiloissa on myös mattopuut, joilla kierrätyskankaista kudotaan räsymattoja. (Ryhmähaastattelu 12.3.2012.)

5.2.1 Jumalanpalvelus

Jumalanpalveluselämään liitetään ympäristön huomioiminen ainakin pitämällä luomakunnan sunnuntain viettäminen osana jumalanpalvelussuunnitelmaa, pitämällä perinteinen kylvöjen siunaaminen Sastamalan alueella, pitämällä metsäkirkkoja, liittämällä luomakunta esirukouksiin, käyttämällä luomakunnan varjeluun liittyviä virsiä ja tarjoamalla kirkkokahvit kirkossa, jotta vältetään autolla tehtäviä siirtymisiä seurakuntatalolle. Lisäksi seurakuntalaisia kehoitetaan ottamaan oma kirkkokuppi mukaan kirkkokahville. Sastamalames-

sun käytäntö on, että monisteiden sijaan laulun sanat heijastetaan videotykillä seinälle paperin säästämiseksi. Ajatuksena on ottaa käytännöksi kirkon koristaminen luonnonkukilla ainakin luonnonkukkien teemapäivänä kesällä 17.6.2012. (Ryhmähaastattelu 12.3.2012.)

5.2.2 Rippikoulu

Rippikoulujen yhteydessä ympäristön arvostamiselle annetaan mahdollisuudet leiritoiminnassa, jolloin ollaan usein lähellä luontoa. Rippikoulussa ajatuksena on, että jokainen on arvokas omana itsenään ja Jumala loi ihmisen viljelemään ja varjelemaan luomakuntaa. Luonnossa pidetyt hartaudet ja luontopolut antavat nuorille mahdollisuuden hiljentyä luonnon keskellä. Luontopoluilla on rasteja, jotka sisältävät tietoa luonnosta tai tehtäviä. Aistien käyttö on vahvasti mukana luontoretkeilyssä. (Kuukka, haastattelu 13.3.2012.)

5.2.3 Koulutyö

Luonnon kunnioittaminen on kantava asia kaikessa nuorisotyössä. Luonnon ja kasvun ihmettely sekä yllättävien ja kauniiden asioiden löytäminen luonnosta ovat kokemuksia, joita seurakunnan nuoriso- ja lapsitoiminta mahdollistaa. Leirikoulujen järjestämisen ajatuksena on luonnossa toimiminen. Kaikilla leireillä tehdään päiväretkiä ja harrastetaan nuotiokulttuuria. Telttaleirejä on kahdesti kesässä Pääjärvellä. Luonnon keruutuotteiden hyödyntäminen on joskus mukana leiriohjelmassa. Lehdistä keitetään teetä, marjastetaan ja kalastetaan. Jokamiehenoikeuksien ymmärtäminen on tärkeä ympäristökasvatuksellinen seikka, jota pidetään itsestäänselvytenä varsinkin leireillä. (Kuukka, haastattelu 13.3.2012.)

5.3 Jätehuolto

Seurakunnan nykyisestä jätehuoltotilanteesta tehtiin jätehuoltoselvitys, joka kattaa tässä luvussa käsiteltyjen kokonaisuuksien lisäksi jätejaekohtaisen yleiskatsauksen. Jätehuolto kartoitettiin tarkemmin hautausmaiden (taulukko 5) ja leirikeskusten (taulukko 6) osalta. Jätteiden syntymistä ja lajittelua tarkasteltiin opinnäytetyön aikana myös siivoustyön, keittiöiden ja toimistojen osalta. Jätehuoltoon liittyvän tarkastelun pohjalta laadittiin jätehuoltosuunnitelma, joka sisältyy liitteen 3 ympäristöohjelmaan.

5.3.1 Sastamalan kaupungin jätehuoltomääräysten noudattaminen

Sastamalan kaupungin jätehuoltomääräykset ovat vuodelta 2006. Ne ovat voimassa entisen Vammalan ja Äetsän alueella. Sastamalan yhtenäisiä jätehuoltomääräyksiä ei ole vielä päivitetty. Jätehuollon järjestämisestä alueella vastaa kaksi eri jätehuoltoyhtiötä. Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy toimii Vammalassa, Kiikassa, Keikyässä ja Karkussa; Pirkanmaan Jätehuolto Oy toimii

Suodenniemen ja Mouhijärven alueilla. (Sastamalan kaupunki n.d.; Vainiomäki, sähköpostiviesti 26.1.2012).

Sastamalan seurakunnan jätehuolto noudattaa pääosin hyvin kaupungin asettamia määräyksiä. Joitakin puutteita kuitenkin ilmenee ja niihin puututaan viimeistään jätehuoltomääräysten päivityttyä. Jätehuoltomääräykset eivät tällä hetkellä kata edes koko Sastamalan seurakunnan toiminta-aluetta. Sastamalan jätehuoltomääräykset on annettu jätelain 17 §:n nojalla. Jätehuoltomääräysten kohdassa IV annetaan jätteenkeräysvälineitä koskevia ohjeita. (Sastamalan kaupunki 2006.) Keräysvälineiden merkitsemisessä (kohta 22§) ei ole yhdenmukaista linjaa Sastamalan seurakunnan toimipisteissä. Tämä selittyy sillä, että Sastamalan kaupungin alueella toimii kaksi eri jätehuolto-yhtiötä. Seurakunnan hankintaohjeet eivät myöskään aseta vaatimuksia yhdenmukaisille hankinnoille. Jäteyhtiöiltä tulee seurakunnan työntekijöille helposti huomautus, mikäli jätteenkeräysvälineisiin liittyvissä seikoissa on jokin vialla. Tämä varmistaa, että keräysvälineet pyritään pitämään asianmukaisessa kunnossa. (Lundén, haastattelu 24.1.2012.)

Käytössä olevien jäteastioiden koot ovat yleisesti 240 litraa ja 600–660 litraa, lisäksi kiinteistöllä voi olla koneellisesti kuormattava kontti, johon jätteet välivarastoidaan alueelta. Jätteen määrä 240–660 litran astioissa saa olla enintään 80 kg. (Sastamalan kaupunki 2006.)

Jäteastioiden koko ja tyhjennysväli on määritetty jätehuoltomääräyksissä 21 §. Tyhjennysväli jäteastioille vaihtelee tarpeen mukaan kesä- ja talvikausina. Eri jätteiden keräysvälineiden tyhjennysvälit on merkitty määräyksissä (31 §) seuraavasti:

- biojäte 1 viikko, 2 viikkoa ajalla 1.10–31.3.
- sekajäte 2 viikkoa taajama-alueella, 4 viikkoa muualla.

(Sastamalan kaupunki 2006.)

Tyhjennyspalvelu tapahtuu sopimuksen mukaan automaattisesti biojätteen ja sekajätteen osalta. Tyhjennys tilataan tarvittaessa esimerkiksi pahvin, maatuvan jätteen ja jäteveden osalta sekä kiinteistöillä, joissa jätettä syntyy vähän tai ainoastaan kausittain. Jätevesisäiliöiden täyttymisen ilmoittavat sensorit, joiden perusteella tyhjennystarve tiedetään. (Lundén, haastattelu 24.1.2012.)

Ongelmajätehuollossa (nykyään vaaralliset jätteet) ei täysin noudateta jätehuoltomääräysten kohtaa 26§ ”ongelmajätteiden kerääminen, pakkaaminen ja merkintä”. Vaarallisille jätteille on niiden syntypaikoilla varastointipaikat ja jätteiden keräysvälineet on pyritty merkitsemään niiden sisällön osalta. Puutteita ilmenee siinä, että jätteille ei ole erillistä lukittua tai valvottua keräyspistettä eikä säilytystiloissa ole keräyspisteen käyttöä koskevia ohjeita. Vaarallisten jätteiden keräysvälineisiin on kiinnitetty huomiota ja asiat alkavat olla nykyään turvallisuusmääräysten mukaisia seurakunnan toimipisteillä. Kaupungin jätehuoltomääräysten noudattamisen oleellisuus on paikoin tulkinnanvaraista, sillä usein jätehuollon hoitaa vain kiinteistövästava, eikä tiloissa käy muita käyttäjiä. Vaaralliseksi jätteeksi luokiteltavista energiansäästölamppuista

ei ole vielä juuri kokemusta, mutta keräys ja varastointi tehdään niiden synty-paikoilla. Sama käytäntö pätee myös loisteputkiin, joita seurakunnan kiinteis-töissä on käytössä paljon. (Sastamalan kaupunki 2006; Lundén, haastattelu 24.1.2012.)

5.3.2 Jätehuollon organisointi ja kustannukset

Yleisesti ottaen jätehuolto on organisoitu siten, että kaikissa toimipisteissä on jätekeräysastia vähintään sekajätteelle. Muita jätejakeita kerätään sen mukaan, missä niitä syntyy merkittäviä määriä. Jätteenkeräyskalusto on hankittu kil-pailutuksen periaatteella, joten jäteastioita on eri jätehuoltoyhtiöiltä. Kiinteis-tönhoitajilla on iso rooli jätteiden lajittelussa ja keräykseen toimittamisessa. Monia jätteenkeräysastioita tai tarpeellisia säilytystiloja ei pienissä toimipis-teissä ole, joten henkilökunta vie oman aktiivisuuden mukaan vaaralliset jät-teet ja hyötyjätteet kaupungin keräyspisteisiin. (Lundén, haastattelu 24.1.2012.)

Vaarallisen jätteen syntypaikoilla jätteitä säilytetään ja kerätään kerralla suuri määrä vietäväksi jäteasemalle tai sähköliikkeisiin. Varastotiloja siistitään jä-tehuoltomääräysten mukaiseen kuntoon. Vastuuhenkilöinä ovat kiinteistön-hoitajat sekä kiinteistöpäällikkö. (Lundén, haastattelu 24.1.2012.)

Likakaivojen tyhjennykset hoidetaan imuautolla. Leireillä on nykyään vesi-vessat, joiden umpisäiliöt tyhjennetään aina tarvittaessa. Leirimajalla uuden majoitusrakennuksen vessojen jätevesi päätyy omaan pienpuhdistamoon. Tyhjennyskalusto tilataan myös Sastamalan vanhan kirkon ja Pyhän Olavin kirkon vuokravessojen jätehuoltoon. Pyhän Olavin kirkon pihamaalle on ra-kenteilla huoltorakennus, johon tulee kunnan viemäriverkostoon liitettävä ve-sivessa. (Lundén, haastattelu 24.1.2012.)

Jätehuollon kustannukset vuonna 2010 olivat kiinteistötoimen puolella 18 700 euroa ja hautaus-toimen osalta 5 500 euroa eli yhteensä 24 200 euroa. Jäte-huoltoyritysten hinnoittelussa ei ole suuria eroja toisiinsa verrattuna. Kuusi eri yritystä hoitaa jätteen kuljetusta Sastamalan seurakunnan toimialueella. Näitä ovat Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy (LHJ), Kuljetusteam Tuominen Ky, Vammalan Hyötykeräys Oy, Äetsän Jätehuolto Oy, Pirkanmaan Jätehuolto Oy ja Finska Oy. Kirjallisia sopimuksia ei kaikkien osalta ole tehty. Toiminta jakaantuu Sastamalan alueella paikkakunnan ja kerättävän jätejakeen perus-teella. Kaikki jätehuoltoyritykset toimivat paikkakunnalla, mutta niiden palve-livalikoima vaihtelee hieman. (Lundén, haastattelu 24.1.2012.)

5.3.3 Jätehuollon organisoinnin puutteet

Jätehuolto on hajautunut turhan monelle eri toimijalle, kuten luvussa 5.3.2. kävi ilmi. Tämä aiheuttaa myös päällekkäistä ajoa. Toinen mainittava asia on jätteen lajitteluun ja säilytykseen käytettävät tilat ja mahdollisuudet, jotka ovat puutteelliset monissa toimipisteissä. Nämä puutteet hankaloittavat esi-

merkiksi lasi-, metalli-, bio- ja paperijätteen lajittelua. Jätehuoltomääräysten mukainen hyötyjätteiden lajittelu ei toteudu hyvin metallin ja lasin osalta ellei jätehuollosta vastaava henkilö ole itse aktiivinen asian hoitamisessa. Tilojen käyttäjien informoiminen lajittelusuosituksesta on tärkeää, jotta toiminnasta saadaan ympäristöhyötyä.

Vaarallisten jätteiden säilytys huomioitiin jo jätehuoltomääräyksiin viittaavassa luvussa 5.3.1. Näiden jätteiden kohdalla huomioitavaa ovat selvät merkinnot, säilytystilojen käyttötiedotteet sekä vastuuhenkilön nimeäminen (Sastamalan kaupunki 2006). Jätelajittelussa opastukseen ja tiedottamiseen ei ole panostettu tarpeeksi varsinkaan hautausmailla, joissa seurakuntalaiset tuottavat sekajätettä kausiluontoisesti suuria määriä. Nykyinen toimintatapa on yleensä se, että kiinteistöjen työntekijöiden tehtäväksi jää hyötyjätteiden lajittelu sekajätteen joukosta.

5.3.4 Jätehuollon vastuuhenkilöt

Sastamalan seurakunnan kiinteistöpäällikkö on päävastuussa kiinteistöjen asioista. Jokaiselle paikkakunnalle on kuitenkin nimetty oma kiinteistövästäävä. Heidän tehtävänsä on huolehtia vastuualueensa kiinteistön/kiinteistöjen jätehuollon toimivuudesta ja olla selvillä kiinteistöllä tuotetuista jätteistä. Leireillä jätehuollosta vastaavat emännät. (Lundén, haastattelu 24.1.2012.)

Pari työntekijää Sastamalan seurakunnasta on osallistunut ympäristöpäiville, joihin liittyy kiinteistöpuolen työntekijöiden ympäristökoulutusta. Tähän ympäristökoulutukseen liittyviä tunteja järjestetään kerran kuukaudessa ja niihin osallistuu noin 20 henkilöä eri seurakunnista. (Pelander, haastattelu 1.2.2012.) Koulutukseen osallistuminen viestittää henkilökohtaisesta mielenkiinnosta jätehuollon toimivuuteen.

5.4 Siivous

5.4.1 Siivoustoimen jakautuminen ja vastuuhenkilöt

Siivousvastuu jakaantuu perusajatuksena niin, että Vammalan keskustan alueella toimivat varsinaiset siivoojat sekä emännät. He huolehtivat siivouspuolesta Vammalan seurakuntatalon ja leirikeskusten keittiöillä. Siivoojat huolehtivat kirkkoherranviraston, Vammalan seurakuntatalon, Sileekallion kerhotilat ja Roismalan kerhotalon siistimisestä. Siivooja siivoaa myös Houhajärven leirimajalla ja kesäisin Pyhän Olavin kirkolla. Emännät toimivat lisäksi siivooja/vahtimestarina Vammalan, Kiikan, Keikyän ja Mouhijärven seurakuntataloilla. Kaikki vahtimestarit siivoavat kirkkonsa, ja mahdollisesti myös seurakuntatalonsa, joissa ovat kiinteistönhoitajina. (Karhu, sähköpostiviesti 13.1.2012; Lundén, sähköpostiviesti 4.1.2012; Myllyniemi, sähköpostiviesti 11.1.2012.)

Sastamalan seurakunnalla on töissä siivoojan nimikkeellä kaksi henkilöä joilla molemmilla on pitkä työkokemus seurakunnan palveluksessa. Siivousalan koulutusta heillä ei ole, mutta työkokemusta siivoustyöstä on kertynyt useiden vuosien ajalta. Siivoojat toimivat samoissa kohteissa tuuraten toisiaan lomaaikoina. Toinen siivoojista jää pois työelämästä vuoden 2013 keväällä. Keittiöillä siivouksesta vastaavalla emännällä on sekä siivous- että keittiöalan koulutus. (Karhu, sähköpostiviesti 13.1.2012; Kiikala, haastattelu 13.1.2012; Sorva, haastattelu. 20.1.2012.)

Siivoustyötä ei ole ulkoistettu, vaan siivouksesta vastaavat henkilöt ovat seurakunnan työntekijöitä. Ainostaan suurten mattojen pesu ja vaihtaminen on annettu mattojen pesupalvelu Lindströmin hoidettavaksi. Lindströmin mattopalvelu toimii Tyrvään kirkolla, Vammalan seurakuntatalolla ja kirkkoherranvirastolla, sillä näiden paikkojen käyttöaste on suurin. (Kiikala, haastattelu 13.1.2012.) Kaikille Lindströmin palvelukeskuksille on myönnetty ympäristösertifikaatti ISO 14001, joten yrityksen ympäristövastuu ja yhteiskuntavastuu kokonaisuudessaan on kohdillaan (Lindström n.d.).

5.4.2 Siivousaineet ja -välineet

Siivousaineet hankitaan pääasiassa Vammalan siivoushuolto Oy:stä tai Vapaa Valinnasta, joista seurakunta saa alennusta. Tällä hetkellä siivoojien yleisessä käytössä olevia aineita ovat Primaglas lasinpesuaine, Farnosin Unifres yleispuhdistus-aine, Heti Sapu saniteettitilojen puhdistusaine ja Neste Desa, joka desinfioi leirimajan suihkutilat ja saunan. Kirkkoheranvirastolla on käytössä Farnos-astianpesujauhe (3 kg) ja Heti Tiski-käsiastianpesuaine. Käyttöturvallisuustiedotteita kaikille aineille ei ole, mutta niitä aiotaan hankkia. Aineiden hankinnoissa ei ole erillisenä valintakriteerinä ympäristöystävällisyyttä. (Karhu, sähköpostiviesti 13.1.2012.) Taulukossa 2 on koottuna ympäristöystävällisempiä vaihtoehtoja seurakunnan käyttämistä siivousaineista.

Taulukko 2. Sastamalan seurakunnan siivoustoimessa käytössä olevat ympäristön kannalta jotenkin suotuisat tuotteet.

Siivousaine	Ympäristömyönteisyyden peruste
Wetrok Reocid saniteettitilojen puhdistusaine	Pohjoismainen ympäristömerkki, Sustainable-cleaning -merkki
Prima Primaglas lasinpesuaine	Sustainable-cleaning -merkki
Farnos Unifres yleispuhdistusaine	Kotimainen, biologisesti hajoava
Farnos Powder Green koneastianpesujauhe	Fosfaatiton, ainesosat ympäristömyötäisiä
Diversey Suma Nova Pur-Eco L6 koneastianpesuaine	Pohjoismainen ympäristömerkki
Kiilto 10 universum yleispuhdistusaine	Pohjoismainen ympäristömerkki
Kiilto LoistoH kiiltävä lattiavaha	Pohjoismainen ympäristömerkki
Havu Mäntysuopaliuos yleispuhdistusaine	Pohjoismainen ympäristömerkki
Eko-Sol teollisuuden ja kuljetuskaluston pesuaine	Biologisesti hajoava
Fruit-Puhto yleispuhdistusaine	Biologisesti hajoava
Raikas-Puhto yleispuhdistusaine	Biologisesti hajoava
Soap-Puhto/Care-Puhto vahapesuaine	Biologisesti hajoava

(jatkuu)

Taulukko 2. (jatkuu)

Puhto-Wax metalloitu vesivaha	Biologisesti hajoava
Wax Off -Puhto puhdistusaine	Biologisesti hajoava
Mänty Eko mäntynestesäippua	Kotimainen, biologisesti hajoava luonnontuote
Berner Heti-Yleispesu	Pohjoismainen ympäristömerkki

Siivousaineet ostetaan monesti tiivisteinä viiden litran kanistereissa, joista ne annostellaan käyttöpulloihin. Suurpakkausten (25 l) tilauksesta on luovuttu. Viiden litran kanisterit ovat rahaa ja pakkausjätettä säästäviä verrattuna yksittäisten pienten pullojen ostamiseen. Aineiden kulutusmääristä ei ole tarkkaa tietoa, mutta vuoden 2012 alusta alkaen aletaan merkitä ostettujen siivousaineiden määrät. Siivousaineiden menekki säännöllisesti siivottavissa kohteissa on noin viisi litraa 3–4 kuukauden aikana. Kerhotiloissa, sekä muissa vain käyttökausina siivottavissa tiloissa, viisi litraa pesuainetta voi kestää koko vuoden. Vanhentuneita pesuaineita ei siivoajilta jää, joten niiden hävittämisestä ei ole tarvinnut huolehtia. Omilla toimipisteillään siivoavat vahtimestarit ostavat pieniä ainepakkauksia omien mieltymystensä mukaan. Vanhoja aineita saattaa kertyä ja ne viedään tarvittaessa jäteasemalle. (Kiikala, haastattelu 13.1.2012.)

Siivoukseen käytetään yleisesti erilaisia lattiamoppeja, siivouslastoja, imuria ja tarpeen vaatiessa höyrypesuria. Siivouskärkyjä on muutama, mutta niissä ei ole lajittelulokerikkoa jätteille. (Kiikala, haastattelu 13.1.2012.) Siivousvälineinä on sekä uudelleen pestäviä että kertakäyttöisiä liinoja. Mikrokuituliinoja käytetään esimerkiksi ikkunoiden ja pöytien pyyhintään. Likaiset siivous- ja pöytäliinat kerätään useasta toimipisteestä Vammalan seurakuntatalolle josta ne viedään paikalliseen Kallialan pesulaan isossa erässä. (Karhu, sähköpostiviesti 13.1.2012.)

Wc-paperit ja käsipyyhkeet hankitaan Korpelan paperilta suuressa erässä Vammalan seurakuntatalon varastoon, josta ne jaetaan muihin toimipisteisiin. Seurakunta on enimmäkseen siirtynyt käyttämään paperisia kertakäyttöpyyhkeitä. Roskapussit ja jätesäkit hankitaan myös isoina erinä ja emäntä/siivooja hoitaa tilaamisen Wihuri Oy Aarnio tukusta. (Kiikala, haastattelu 13.1.2012.) Tilattavat jätesäkit ovat kierrätysmuovista valmistetut Plastiroll pikpak 150 ja 75 litraa. Lisäksi tilataan pienempiä tavallisia muovipusseja ja biohajoavia pusseja. (Karhu, sähköpostiviesti 26.1.2012.) Korpelan paperitilauksella tulevat tuotteet ovat valkaistua kotimaista paperia, jolla ei ole ympäristömerkkiä. Käsipaperit on nykyään pakattu kierrätyspaperikääreeseen entisen muovikääreen sijasta. Edullinen hinta on suurin valintakriteeri, joten ympäristömerkityjä papereita ei ole ollut tilauksessa. (Sorva, haastattelu 20.1.2012.)

Viidessä toimipisteessä keittiöiden astianpesukoneissa on käytössä Alfa-kem Oy Ab:n toimittamat Beta-merkkiset tuotteet. Käsiastianpesuaine sekä astiakirkaste tilataan viiden litran kanistereissa ja astianpesuaine 10 litran koossa, sillä sitä kuluu eniten, noin 20–30 litraa vuodessa. Astianpesu käsin on nykyaikaisten säädösten vuoksi vähäistä, joten käsitiskiaine on riittoisaa. Alfa-Kemin edustaja hoitaa astianpesukoneiden pesuaineen säätelyn. (Sorva, haastattelu 20.1.2012.) Tämä on ympäristönkin kannalta hyvä toimintatapa,

sillä ainetta kuluu vain tarvittava määrä. Alfa-Kem on yritys, joka ottaa huomioon tuotteidensa elinkaaren aikaiset ympäristövaikutukset ja yritys on sertifioitu 14001 ympäristöjärjestelmän mukaisesti. Yrityksen pesuaineet ovat mahdollisimman vähän ympäristöä rasittavia. (Alfa-Kem Oy Ab. n.d.)

Käytössä olevien aineiden määrä on jo minimissä, joten niiden valikoimaa ei voi enää karsia. Aineiden vaihtaminen esimerkiksi vähemmän ympäristöä kuormittaviin tuotteisiin on mahdollista. Siivousaineiden annostelu on käyttäjistä riippuen joko ohjeen mukaista tai silmämääräistä. Siivoustyössä otetaan huomioon tarpeenmukaisuus ja siivousvälit pidetään järkevinä (Karhu, sähköpostiviesti 13.1.2012; Kiikala, haastattelu 13.1.2012).

Siivoajat huolehtivat jätehuollosta pääasiassa sekajätteen ja biojätteen kohdalla. Siivoaja vie toisinaan omalla autolla hyötyjätteet ja vaarallisen jätteen asianmukaiseen lajitteluun, mikäli paikassa ei ole niille tarkoitettua keräyspistettä. Monessa paikassa jätelajittelulle ei ole muita tiloja kuin siivouskomero, johon tilanteen mukaan patterit, paperi, lasi, metalli, pahvi ja kartonki lajitellaan (Kiikala, haastattelu 13.1.2012; Kakkuri, haastattelu 31.1.2012).

5.5 Energia ja rakentaminen

Sastamalan seurakunnalla on valtavasti kiinteistöjä, joiden ylläpidosta aiheutuvia menoja ei ole järjestelmällisesti seurattu. Kunnossapito-ohjelman laadinta kiinteistöille on aloitettu vuonna 2011. Myös kiinteistöjen käyttöasteen, energian ja veden kulutuksen seuranta on nyt aloitettu ja säästötoimia pyritään tekemään. (Sastamalan seurakunta 2012b.) Lähes kaikkien kirkkojen lämpötilan laskeminen 14 asteeseen lämmityskaudella on vuoden 2012 konkreettinen toimi, joka on jo tuonut säästöjä. Tyrvään kirkossa lämpötilana pidetään poikkeuksellisesti 17 astetta. Salokunnan kirkossa lämpötilaa nostetaan tilaisuuksien ajaksi, koska siellä ei ole seurakuntataloa. (Kemppi, haastattelu 19.3.2012.) Käytännössä lämpötilan säätäminen ei tapahdu kaikkialla valitsevan ohjeistuksen mukaisesti, mutta alun totuttelun jälkeen tilanne yhtenäistyne.

Tilojen käyttöasteen nostaminen on yksi keino lisätä rakennusten energiatehokkuutta. Tämä toteutuu, kun jumalanpalveluksia siirretään lämmityskaudella kirkoista seurakuntataloihin. Uusia rakennuksia ei nykyhetkellä tehdä lukuun ottamatta muutamia pieniä taukotiloja ja huoltorakennuksia. (Kemppi, haastattelu 19.3.2012.) Viimeisimmät uudisrakennukset ovat Houhajärven leirikeskuksen majoitustila vuonna 2008 ja Leiriahon leirikeskuksen päärakennus, joka valmistui 2009 (Sastamalan seurakunta 2011).

Seurakunnan taloudellisen tilanteen parantamiseksi muutamasta kiinteistöstä päätettiin luopua. Vuonna 2011 myytiin Suodenniemen pappila ja kanttorila. Vuonna 2012 myyntiin laitettiin Karkun ja Kiikan pappilat. Vähennettävien kiinteistöjen kriteerit ovat vähäinen käyttöaste ja suuret ylläpito- ja korjauskustannukset. Seurakunnan omaisuudesta suuri osa ovat toiminnan mahdollis-

tavat kiinteistöt. Niitä pidetään kunnossa huolloilla ja vuosikorjauksilla, jotka ovat yksi merkittävä menoerä. (Kemppi, haastattelu 19.3.2012; Sastamalan seurakunta 2011.)

Vuosien 2012–2014 toiminta- ja taloussuunnitelman mukaan investointien määrä on vuonna 2012 reilu 489 000 euroa. Kaikkein välttämättömmistä toimista suurimpia investointikohteita ovat Tyrvään pappilan korjaukset, Tyrvään kirkon lämmitysjärjestelmän uusiminen, Mouhijärven kirkon palokatkojen teko, Pyhän Olavin kirkon taukotilarakennuksen aikaansaaminen, Kiikan hautausmaan huoltorakennuksen teko ja Mouhijärven hautausmaan aita ja varaston korjaus. (Sastamalan seurakunta 2011.) Toiminta- ja taloussuunnitelman mukaisten investointien toteutuksissa tulee ottaa huomioon energiatehokkuus esimerkiksi uusittaessa sähkölaitteita, lämmitysmuotoa tai korjattaessa rakenteita. Pintaremontit ja korjaustyöt lisäävät tilojen käyttöikä ja mukavuutta tuoden taloudellisia säästöjä pitkällä tähtäimellä. Kirkkoneuvoston päätöksellä seurakunta vastaa kuntien ja muiden kiinteistönomistajien tavoitteeseen, jonka mukaan seurakunta sitoutuu vähentämään energiankulutusta vähintään prosentilla vuodessa (Kemppi, haastattelu 19.3.2012).

Energian seuranta tallentuu mittareihin, joista kiinteistöhoitajat ottavat lukemat ylös säännöllisesti. Sama periaate on vedenkulutuksen seurannassa, mutta siitä ei ole vielä saatu seurantatuloksia. Toimintatapa vaatii totuttelua, jotta se sisäistetään. Talouspäällikölle raportoidaan säästötiedot. Kiinteistöpäällikkö vastaa luonnollisesti myös kiinteistöihin liittyvistä energia-asioista. Koulutusmäärärahoja on varattu henkilöstön perehdyttämiseen. Kyse on aina työntekijän omasta aktiivisuudesta ja usein mielenkiintoa kyllä löytyy. Tällä hetkellä kiinteistöpuolen henkilöstö on tietoinen energian ja veden seurannasta. (Kemppi, haastattelu 19.3.2012.)

Vuoden 2012 alusta Sastamalan seurakunnan sähkönkilpailutuksen voitti Kraft&Kultur, joka myy Ekoenergiamerkillä tuotettua sähköä. Kraft&Kultur toimittaa ainoastaan tuuli- (1 %) ja vesivoimalla (99 %) tuotettua sähköä. Vihreä sähkö on taattua sähköntuottajien ympäristösertifikaattien ansiosta. Seurakunta on mukana hankintarenkaassa, jossa Teboil toimittaa lämmitysöljyn kaikille kiinteistöille (Kemppi, haastattelu 19.3.2012; Lundén, haastattelu 19.3.2012).

Valaistuksessa suositaan hehkulamppuja niin kauan kuin niitä varastosta riittää. Ajatuksena on, että lamppujen lämpösäteily saadaan hyödynnettyä valaistaviin tiloihin. Energiansäästölamppuja on myös käytössä ja niitä vaihdetaan vastakin. Rakennusten energiakatselmuksent ja -kartoitukset käydään läpi tulevaisuudessa pitkällä aikavälillä 2013–2014. Tavoite on määritelty myös ympäristöohjelmassa (liite 3). Energiakartoitukseen varataan varoja budjetista tulevaisuudessa ja selvitetään eri tahoilta mahdollisuuksia työn teettämiseen. (Lundén, haastattelu 19.3.2012)

Lainsäädäntö ohjaa alueiden rakentamista, suunnittelua ja käyttöä. Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 1. luvun 1 § mukaan tavoitteena on järjestää

alueiden käyttö ja rakentaminen niin, että siinä luodaan edellytykset hyvälle elinympäristölle sekä edistetään ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävästä kehitystä. Kirkkolaki asettaa säädöksiä kirkollisiin rakennuksiin liittyen. Esimerkiksi ennen vuotta 1917 rakennettu kirkollinen rakennus ja sen sisustus on suojelukohde. Lisäksi rakentamisen yhteydessä on otettava huomioon metsälaki, vesilaki, terveydensuojelulaki, ympäristönsuojelulaki, luonnonsuojelulaki ja rakennussuojelulaki. (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 73.) Seurakunnan kiinteistötoiminnassa lakiasiat ovat hallussa ja yhteistyötä tehdään Sastamalan kaupungin kanssa. Rakentamisessa seurakunta ottaa huomioon ympäristöasioihin ja arkkitehtuuriin liittyvät vaatimukset, eikä valituksia ulkopuolisilta ole tullut. Esimerkiksi Pyhän Olavin kirkon piharakennuksen suunnitellut arkkitehti Ulla Rahola huomioi, että rakentamiseen käytetään luonnollisia materiaaleja ja mahdollisimman vähän eri aineita. Paikalle tuleva hirsirakennus sopii maisemaan ja rakennuskulttuuriin. Rakennuttajan hankinnassa ei normaalisti oteta erikseen huomioon ympäristöystävällisyyttä, vaan työn tekijäksi valitun yrityksen toimintatapoihin luotetaan. (Kemppi, haastattelu 19.3.2012.)

5.5.1 Kulttuuriperintö

Kulttuuriperinnön vaaliminen on osa kestävästä kehityksen sosiaaliskulttuurista ulottuvuutta. Kirkkorakennukset ovat osa rakennuskulttuuriperinnettä ja niiden ympäristöt ja hautausmaat ovat arvokkaita kulttuuriympäristöjä. Lakisääteinen suojelu edellyttää yhteistyötä museoviraston kanssa. (Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012, 74.) Kulttuurimaisemalle on Sastamalassa myös erääseen nykyharrastukseen liitettyä käyttöä, sillä Tyrvään ja Pyhän Olavin kirkon ympäristöt ovat kansainvälisiä geokätkentäalueita (Airas-Laitila, sähköpostiviesti 12.4.2012). Museoviraston rakennusperintörekisteriin kuuluvat Karkun kirkko, Karkun vanha pappila, Keikyän kirkko, Kiikan kirkko, Mouhijärven kirkko, Sastamalan kirkko, Suodenniemen kirkko, Tyrvään kirkko ja Tyrvään Pyhän Olavin kirkko. Ne ovat kaikki kirkkolain nojalla suojeltuja. (Museovirasto. n.d.)

5.5.2 Kirkot

Sastamalan seurakunnalla on kymmenen kirkkoa. Lämmitysmuotona kuudessa kirkossa on öljy ja kahdessa sähkö. Lisäksi siunauskappeli on sähkölämmitteinen. (Lundén, haastattelu 19.3.2012.)

Tyrvään kirkko rakennettiin vuonna 1855 ja se oli aikanaan Suomen ensimmäinen kaksitorninen kirkko. Kirkko on peruskorjattu 1980-luvun alussa, jonka jälkeen siellä syttyi tulipalo, ja korjaustyöt oli uusittava. (Sastamalan kaupunki 2011, 20–21; Kemppi, haastattelu 19.3.2012.) Kirkon öljylämmitys on tarkoitus muuttaa vuonna 2013 kaukolämpöverkkoon. Tyrvään kirkko on maisemallisesti arvokkaassa ympäristössä, maantien ja vesireitin yhtymäkohdassa. Se edustaa parhaimmillaan monimuotoista kirkkoarkkitehtuuria 1800-luvun lopulta. Kirkon vastarannalla Vammaskosken partaalla on Tyr-

vään uusi pappila, joka valmistui 1923 vanhan palaneen pappilarakennuksen tilalle. Kirkko, pappila ja Vammaskosken silta ovat valtakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä. (Museovirasto 2009a.) Pappila on parhaillaan kunnostustyön alla (Kemppe, haastattelu 19.3.2012).

Sastamalan Pyhän Marian kirkko rakennettiin 1400-luvun lopulla ja se on seurakunnan vanhin. Kivikirkko kunnostettiin 1960-luvulla ja keskiaikainen sisustus on hyvin säilynyt. Se toimii tiekirkkona ja on avoinna kesäajan. (Sastamalan kaupunki 2011, 20–21.) Karkun vanha kirkko, kellotapuli ja pappilan kokonaisuus ovat osa Rautaveden laajaa kulttuurimaisemaa. Sastamalan kirkkomaisema liittyy Karkku-Tyrvää -maisema-alueeseen, joka on osa valtakunnallisesti merkittävää aluetta. (Museovirasto 2009b.)

Tyrvään Pyhän Olavin kirkko rakennettiin 1500-luvun alulla ja sen arvokas sisustus tuhoutui tulipalossa vuonna 1997. Kirkkoa jälleenrakennettiin talkoovoimin 12 vuoden ajan ja se saatiin uudelleen käyttöön vuonna 2003. Sisätilojen maalaus saatiin valmiiksi vuonna 2009. Pyhä Olavi on kaupungin suosittu nähtävyys ja se on kesällä auki yleisölle. Pyhän Olavin arkkitehti Ulla Rahola pitää huolen että kirkon pihapiiriin tuleva uusi rakennus sopii kulttuuriperinnemaisemaan (Sastamalan kaupunki 2011, 20–21; Kemppe, haastattelu 19.3.2012). Tyrvään vanhan kirkon maisema kuuluu niin ikään valtakunnallisesti arvokkaaseen Karkku-Tyrvää -maisema-alueeseen (Museovirasto 2009c).

Tyrvään siunauskappeli valmistui vuonna 1976 ja se on vihitty jumalanpalvelushuoneeksi. Kappelilla on myös kylmäsäilytystilat vainajille sekä toimisto ja sosiaalitilat. Sähkölämmitteisen rakennuksen energiankulutus on suuri. (Sastamalan kaupunki 2011, 20–21.)

Sammaljoen kirkko valmistui nykyiselleen vuonna 1924 tuhouduttuaan sisällissodassa 1918. Sammaljoen kirkon läheisyydessä on rukoushuone, jossa koontuu päiväkerhoja. (Sastamalan kaupunki 2011, 20–21.)

Karkun kirkko rakennettiin Riippilänjärven rannalle vuonna 1913. Salokunnan kirkko palvelee Karkun asukkaita Rautaveden toisella puolella ja se rakennettiin 1960. Salokunta sijaitsee valtakunnallisesti merkittävässä rakennuksessa kulttuuriympäristössä Karkku-Tyrvää -maisema-alueella. Kirkkoa koristaa valkoinen kalkittu kellotorni risteineen. (Sastamalan kaupunki 2011, 20–21; Museovirasto 2009d.) Karkun kirkon lisäksi hautausmaan yhteydessä oleva vainajien kylmäsäilytystila on museoviraston mukainen arvokas rakennus (Poutala, henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2012).

Entisen Äetsän kunnassa sijaitsevat Keikyän ja Kiikan puukirkot. Keikyän kirkko on vuodelta 1912. Kirkko peruskorjattiin 1997 siten, että sisäosat pyrittiin palauttamaan alkuperäiseen asuun. Kiikan kirkko on vuodelta 1807, mutta sen ulkoasu muuttui täysin vuoden 1884 rakennustöissä. Kirkon yhteydessä on ruumishuone. (Sastamalan kaupunki 2011, 20–21.)

Mouhijärven kirkko nykyisellä paikallaan otettiin käyttöön vuonna 1858. Mouhijärven aikaisempi kirkko purettiin ja sen paikalla on nyt kesäkappeli ja hautausmaa. (Sastamalan kaupunki 2011, 20–21.)

Suodenniemen kirkko on vuodelta 1831. Sen maisema on tunnettu muun muassa useista Yleisradion tv-sarjoista. (Sastamalan kaupunki 2011, 20–21.)

5.5.3 Muut kiinteistöt

Muita kiinteistöjä on monia koko seurakunnan toiminta-alueella. Seurakuntaelämän paikallista toimintaa halutaan pitää yllä, joten käytössä on oltava paikkoja kaikissa kappeliseurakunnissa. Seurakuntataloja on yhteensä seitsemän. Uusin näistä on mouhijärveläisten käyttöön hankittu Häijään lantti vuonna 2011. Seurakuntatalojen lämmitysmuodot jakautuvat siten, että Suodenniemellä, Mouhijärvellä ja Kiikassa on öljylämmitys, Vammalassa kaukolämpö ja Keikyässä, Karkussa sekä kirkkoherranvirastolla sähkölämmitys. Leiri- ja kurssikeskusten rakennukset käydään läpi luvussa 5.9. Kerhojen koontumistiloja Sastamalan seurakunnalla on myös useita, esimerkiksi Sileekallion ja Roismalan kerhotilat, Kiikan lastentalo sekä Stormin, Illon ja Sarmaljoen rukoushuoneet. (Lundén, haastattelu 19.3.2012; Sastamalan seurakunta n.d.a, n.d.b.)

5.6 Ruoka ja keittiöt

5.6.1 Keittiöiden toiminta

Sastamalan seurakunnan ruokahuoltoja toteutetaan pääasiassa Vammalan, Kiikan ja Keikyän seurakuntataloilla sekä kesäkautena leirimajan ja leiriahon leirikeskuksilla. Leirikeskusten keittiöillä on hyvä varustus, sillä kaikki ruoka tehdään itse. Suodenniemen, Mouhijärven ja Karkun seurakuntataloilla ja Sarmaljoen kirkkotiloissa järjestetään yleensä vain kahvituksia. Kaikissa toimipisteissä on pitopalvelulla edellytys toimia. (Sorva, haastattelu 20.1.2012.)

Ruokahävikki on emännän mukaan vähäistä, sillä ruokailuihin osallistujien määrä tiedetään yleensä ennalta, jolloin ruoan menekki pystytään ennakoimaan. Ylijäämä ruoka jaetaan vähäosaisille tai vapaaehtoistyöntekijöille mukaan. Leiriruokailuissa monet tähteet hyödynnetään seuraavassa ruokailussa. Pitopalvelun osalta jätehuolto on ongelmallinen ja ruokahävikki voi olla suurtaakin tapahtumasta riippuen. Heidän toimestaan lajittelu jää monesti olemattomaksi kiireen takia. Biojätteen erilliskeräys on vain Vammalan seurakuntatalon keittiöllä. (Sorva, haastattelu 20.1.2012.)

Kaikissa keittiötiloissa on koneellinen ilmanvaihto, jota voi tarvittaessa säädellä. Keittiöiden perusvarustukseen kuuluu yksi tai useampi pakastin, jääkaappi, liesi ja kiertoilmauuni, astianpesukone, kahvin- ja vedenkeitin, mikro-

aaltouuni sekä muita toimipaikoittain vaihtelevia laitteita. Kaikki suurtaalouskeittiön laitteet ovat Metos-merkkisiä. Metos on ammattikeittiölaitteita valmistava ja markkinoiva yritys, joka on alallaan ensimmäinen ISO 9001-laatu- ja ISO 14001-ympäristösertifikaatin saanut yritys. Metoksella on toimiva vanhojen laitteiden kierrätysjärjestelmä. (Sorva, haastattelu 20.1.2012; Metos Oy Ab. 2012.)

5.6.2 Ruoka ja hankinnat

Ruoanlaitto tapahtuu seurakunnan emännän mukaan itse alusta asti niin kauan kuin se on työvoiman puitteissa mahdollista. Perimmäisenä ajatuksena on kotimaisten tuotteiden suosiminen ja ruoan valmistus aidoista raaka-aineista. Itse leipomalla säästetään raaka-ainekustannuksissa, mutta työtuntikustannukset sen sijaan kasvavat. Monesti emäntä pyrkii tekemään leivonnaisia valmiiksi pakkaseen.

Emäntä kertoo, että kaikki tarvittava tuodaan pääasiassa suurissa erissä tukukuljetuksella, esimerkiksi juurekset 10 kg ja jauhot 20 kg säkeissä. Poikkeuksena on, että kahvitukseen tilataan tarjottava lähileipomosta, mikäli ei ehditä itse leipoa. Elintarvikehankinnoissa pyritään aina suosimaan kotimaisuutta, mutta tukusta ei aina saa kotimaisia saati ympäristömerkittyjä tuotteita.

Kasvisruokavaihtoehto valmistetaan jos sen tarpeesta on ilmoitettu etukäteen. Yleisillä aterioilla on aina jotain kasvisvaihtoehtoja tarjolla. Leireillä on kehitetty lihattomia ruokailuja, mutta se ei toiminut. Seurakunnan joukkoruokailuissa toteutetaan hyvin suomalaisia ravitsemussuosituksia. Puutteena todetaan, että ympäristöaiheista tiedotusta ei keittiötoimintaan liittyen ole. Oletuksena on, että kaikki tietävät, miten tulee toimia. (Sorva, haastattelu 20.1.2012.)

5.7 Toimistot

Toimistotyö hajautuu Sastamalan seurakunnan alueella moneen eri toimistotilaan. Pääasiallinen toimistotyö arkipäivisin keskittyy kirkkoherranvirastolle Sastamalan keskustassa. Seurakunta on vuokralla tässä kiinteistössä. Kirkkoherranviraston lisäksi muita toimistotiloja on Vammalan seurakuntatalolla sekä Mouhijärven, Kiikan, Keikyän, Karkun ja Suodenniemen kappeliseurakuntien palvelutoimistoilla. (Kemppi, haastattelu 9.2.2012.) Muissa palvelutoimistoissa on enää hyvin vähän toimintaa. Mouhijärven, Suodenniemen, Kiikan ja Keikyän sivutoimipisteiden vastaanottojen lakkauttaminen tulee ajankohtaiseksi tulevaisuudessa. Karkussa palvelutoimiston vastaanottoa ei enää pidetä auki. (Miika, haastattelu 14.2.2012.) Palvelutoimistot ovat auki yhden päivän viikossa ja niiden varustukseen kuuluu tietokone, kopiokone ja/tai tuloistin. Diakoniatoimisto sijaitsee Vammalan seurakuntatalon alakerrassa, jossa on yhteinen työhuone myös nuorisotyöllä ja kanttorilla. (Karimäki, haastattelu 16.2.2012.)

Kirkkoneuvoston päätöksellä Sastamalan seurakunta siirtyy käyttämään kirkkojen yhteistä jäsentietojärjestelmää – Kirjuria. Kirjuri-järjestelmä otetaan käyttöön kaikissa seurakunnissa vuoden 2012 aikana vaiheittain. Tarkoitus on yhdenmukaistaa ohjelmistokäytäntöä, jolloin samalla säästetään rahaa. Uudistuksen vuoksi joitakin seurakunnan atk-laitteita vaihdetaan. (Sastamalan seurakunta n.d.c.) Seurakunnan atk-laitteet ja tulostimet tulevat Tampereen IT-keskukselta ja ne uusitaan sopimuksen mukaan aina kolmen vuoden välein. Vaihtaminen tapahtuu laitekohtaisesti, kun määräaika koittaa. Kopiokoneilla on pidempi käyttöikä kuin atk-laitteilla. (Kemppi, haastattelu 9.2.2012.)

Tampereen IT-keskuksen toimittamat atk-laitteet ovat Energy Star -merkittyjä. Energy Star -merkki on EU:n virallistama ja takaa, että laitteet kuluttavat vähintään 50 prosenttia vähemmän sähköä kuin verrattavissa oleva tavanomainen laite. Lisäksi laitteessa on virransäästöjärjestelmä. (Asikainen 2006, 72–73.) IT-keskuksen yhteistyöalueen toimintasuunnitelmassa on tavoitteena kehittää ympäristöystävällistä käyttöympäristöä muun muassa ottamalla käyttöön GreenIT suositusten mukaiset käytännöt. Tämä tarkoittaa, että virtualisoidaan palvelimia, siirrytään edullisiin kannettaviin päätelaitteisiin ja keskitetään tulostusta. Tampereen IT-keskuksen hankinnoissa yhtenä painopisteenä on ympäristöystävällisyys, joka heijastuu suoraan myös asiakkaiden toimistotyöskentelyn energiansäästöön. Alla oleva taulukko 3 on ote tietokoneiden perusenergiankulutuksesta. Kannettavat tietokoneet kuluttavat paljon vähemmän kuin pöytäkoneet. (Nyrhinen, sähköpostiviesti 21.2.2012.) Kannettavien koneiden käyttö on yleistä diakoniatoimiston ja lapsityön puolella sekä muilla seurakunnan työaloilla, joissa etätyöskentely on helppoa (Karimäki, haastattelu 16.2.2012).

Taulukko 3. Työasemien pysyvä energiankulutus kilowattitunteina Tampereen IT-keskuksen tietojen mukaan (Nyrhinen, sähköpostiviesti 21.2.2012).

Laite ja sen tila	Pysyvä energiankulutus (kWh)
Pöytä tietokone päällä	0,07
Kannettava tietokone päällä	0,02
Pöytä tietokone virransäästöllä	0,003
Kannettava tietokone virransäästöllä	0,001
Pöytä tietokoneen näyttö päällä	0,028
Kannettavan tietokoneen näyttö päällä	0

Kirkkoverkossa on rekisteröitynä yhteensä 54 tietokonetta 2011 loppuvuoden tietojen mukaan. Tulostimia on monen koneen yhteydessä, mutta tämän hetkistä kokonaismäärää ei tiedetä. Kirkkoherranvirastolla tietokoneet ovat koko päivän päällä. (Kemppi, haastattelu 9.2.2012.) Taulukossa 4 (s. 29) esitetään tietokoneiden määrän tasainen lisääntyminen. Vuoden 2011 tammikuussa koneiden energiankulutus oli suurimmillaan, vaikka koneiden määrä oli vuoden vähäisin. Kulutuslukemien vaihteluille yksi selitys tiettyjen kuukausien osalta ovat toimistoväen lomat. Luonnollisesti myös kirkkovuoden tapahtumien ajankohdat vaikuttavat tietokoneella työskentelyn määrään.

Taulukko 4. Sastamalan seurakunnan kirkkoverkossa olevien tietokoneiden energiankulutus vuodelta 2011 (Nyrhinen, sähköpostiviesti 21.2.2012).

Raportointiaika vuonna 2011	Energiankulutus (kWh)	Raportoivien tietokoneiden määrä	Energiankulutuksen keskiarvo yhdelle koneelle (kWh)
Tammikuu	454,67	42	10,83
Helmikuu	391,12	44	8,89
Maaliskuu	403,41	45	8,96
Huhtikuu	331,63	52	6,38
Toukokuu	445,45	53	8,40
Kesäkuu	372,18	54	6,89
Heinäkuu	306,85	54	5,68
Elokuu	398,78	54	7,38
Syyskuu	407,24	54	7,54
Lokakuu	401,20	54	7,43
Marraskuu	398,75	54	7,38
Joulukuu	353,08	54	6,54
Yhteensä	4 664,40		

Virastotalolla on noin 12 tulostinta käytössä. Kopiokoneita seurakunnalla on yhteensä viisi Xerox-merkkistä ja yksi Konica-merkinen. Kopiokoneet ovat leasing-laitteita ja vuokra-aika on 39 kuukautta. Ne ovat lähtöisin Document House Oy:ltä Tampereelta. (Kemppi, haastattelu 9.2.2012.) Leasing-sopimuksella hankittu kone onkin hyvä vaihtoehto ympäristön kannalta, sillä tällöin koneen toimittaja huolehtii huollosta ja korjauksesta sekä koneen osien uudelleenkäytöstä, kierrätyksestä ja hävittämisestä. Valmistajat pyrkivät tekemään laitteista mahdollisimman hyvin päivitettäviä ja lisätä osien uudelleenkäytettävyyttä. (Asikainen 2006, 72–73.)

Valaistuksen antavat loisteputket, jotka on liitetty yhteiskatkaisijaan. Valot ovat yleensä päällä koko työpäivän ajan, vaikka tilaa ei käytettäisi. Virastolla on ilmalämpöpumppuja, joita käytetään lisäämään ilmastointia kesäisin. Virastotalolla on sähkölämmitys ja lisälämmitykseen käytetään kahta alakerran ilmalämpöpumppua. Lämpötila pidetään toimistotiloissa yleensä 21–22 asteessa ainakin talvisin (Luoma, sähköpostiviesti 6.2.2012; Kuusisto, haastattelu 9.2.2012; Kemppi, haastattelu 9.2.2012).

Yhden toimistotyöntekijän paperinkulutus on noin puoli riisiä (250 kpl) kuu-kaudessa. Arvio perustuu toimistosihteerin työskentelyyn ja kulutus on yhteismäärä kirkkoherranvirastolta ja erään kappeliseurakunnan palvelutoimistolta. Paperin kulutus vaihtelee jonkin verran työntekijästä ja toimipaikasta riippuen. Kokonaismäärä kopiokoneella otetuista kopioista on noin 52 000 kpl vuodessa. Tähän lukuun lisätään vielä omien tulostimien käytöstä koitua paperimäärä, jota on vaikea arvioida. (Luoma, sähköpostiviesti 6.2.2012; Kemppi, haastattelu 9.2.2012.)

Hankinnoissa ei ole tietoisesti otettu ympäristöasioita huomioon. Ympäristömerkittyjä toimistotarvikkeita ovat vain jotkin joutsenmerkityt kopiopa-perit. Esimerkiksi puhelimissa kriteerinä on nopea huollettavuus, joka varmis-

taa laitteen korjattavuuden ja mahdollisimman pitkän käyttöiän. Värikasetit tilataan kaikkiin tulostimiin TopCartilta Tampereelta ja sinne lähetetään myös tyhjä kasetti. Kirjekuoret tulevat Toimistotarvike Oy:ltä Tampereelta. Kopio-paperit ynnä muut kertakäyttöiset toimistotarvikkeet tilataan paikalliselta Tyrvään Konttorikone Oy:ltä. (Kemppi, haastattelu 9.2.2012.)

Kertakäyttötuotteita toimistotyössä ovat pääasiassa kuulakärkikynät, tulostimien värikasetit, liimapuikot, tussit ja paristot. Talouspäällikön mukaan kertakäyttöisiä kalvoja ei enää nykyään hankita, eikä kertakäyttöastioita suosita. Toimistotarvikkeiden hankintaan käytetään joskus paikallista Tyrvään kirja-kauppaa. Koulutusta ympäristöasioista ei ole toimistotyöntekijöille järjestetty, mutta suullisia ohjeistuksia on annettu. (Luoma, sähköpostiviesti 6.2.2012; Kemppi, haastattelu 9.2.2012.) Kopiohuoneessa on uudet lorumuotoiset ohjeet paperin käytön vähentämiseksi ja tyhjiä kopiopaperilaatikoita hyödynnetään jätteen keräyksessä.

5.8 Hautausmaat ja viheralueet

”Hautausmaa-alueet ja seurakunnan sopimusten mukaan hoitoonsa ottamat haudat pidetään niiden arvoa vastaavalla tavalla ja sopimusten mukaan hoidettuina” (Sastamalan seurakunta 2012b). Hautauksia oli vuonna 2011 yhteensä 343, joista arkkuhautauksia 63 prosenttia ja uurna- tai tuhkahautauksia 37 prosenttia. Tuhkausten määrä on lisääntynyt aikaisemmista vuosista. Urnahautaukset ovat talvisin energiatehokkain hautausmuoto, kun jäistä maata ei tarvitse sulattaa kaivuuta varten. Sastamalan seurakunnalla on 12 hautausmaata. Mouhijärvellä ja Suodenniemellä on sekä uusi että vanha hautausmaa. Vanhojen hautausmaiden hautausluvut ovat hyvin vähäisiä, mutta niidenkin käyttö edelleen jatkuu. (Sastamalan seurakunta 2012b.)

Alueiden erilaisia hoitomuotoja ovat muun muassa kevätkunnostus, lannoitus ja kalkitus, nurmikon ja pensaiden leikkaus sekä rikkakasvien poisto. Yhteistilauksena tehtiin maanparannusaineiden ja lisäravinteiden sekä nurmikon siementen hankinta, jonka kustannukset olivat noin 3 000 euroa. Hautausmaalla voi olla käytössä viheralueiden hoitoluokitus, jonka mukaan A-luokka on rakennetut viheralueet, B-luokka avoimet viheralueet ja C-luokka taajamametsät. Alueiden hoitotarpeet ja -luokitukset jakautuvat yleisesti siten, että

- A1 edustusviheralueet sijaitsevat arvokkaimmilla alueilla ja näitä ovat esimerkiksi sankarihaudat ja hoitohaudat
- A2 käyttöviheralueet kattavat kulkuväylät ja nurmialueet, joiden viihtyisyydestä ja toimivuudesta huolehditaan
- A3 käyttö- ja suojaviheralueet ovat alueita, jotka erottavat hautausmaasta tai liittyvät muihin viheralueisiin tai luonnonympäristöön. (Myllyniemi, sähköpostiviesti 20.3.2012.)

Näiden rakennettujen viheralueiden hoidon tärkeysjärjestys noudattelee numerointia. Hautausmailla esimerkiksi työvoiman riittävyys, alueiden kulutuk-

sen taso ja tapahtumat määräävät paljon sitä, miten tehokkaasti hoitotoimenpiteitä toteutetaan. (Nuora, haastattelu 10.4.2012.)

Talvisin hautausmaiden liukkaudentorjuntaan käytetään kivimurskaa ja pääasialliset kulkuväylät aurataan. Huoltokalusto vaihtelee hieman hautausmaahan koon ja hoitotarpeiden mukaan, mutta peruskalusto koostuu pientraktoreista, ruohonleikkureista ja pienkoneista, kuten siimaleikkurista. Polttoaineena näissä käytetään joko E95 tai E98 bensiiniä ja neljätahtisissa laitteissa pienkonebensiinin valmisseosta, joka on ympäristön kannalta hyvä polttoaine. Polttoaineiden yhteiskustannus hautausmaiden osalta vuoden 2011 ajalta ovat noin 5 360 euroa. Kaikille hautausmaille hankitaan kukat Riutalta, joka on paikallinen puutarhuri. Kesäkukkia ostettiin vuonna 2011 hautausmaille yhteensä lähes 16 000 eurolla. (Kemppe, sähköpostiviesti 17.4.2012.) Kotimaisuutta pyritään suosimaan, mutta käytettävien kasvilajien alkuperä on kuitenkin usein ulkomaalainen. Perennojen suosiminen vaihtelee kohteittain. Niiden hyödyntäminen helpottaa hoitotoimenpiteitä ja vähentää hankintakuluja.

Kunnan vesijohtoverkosta otetaan vettä kasteluun ainakin kolmella hautausmaalla. Veden kulutuksen seurannalla saadaan tilastoitua tietoa kulutusvaihteluista. Seurannan avulla voidaan havaita mahdollisia säästötoimia eri kohteissa. Millään hautausmaalla ei tiettävästi ole tehty maaperän ravinneanalyysiä. Hautausmaan luonto- ja kulttuuriarvoja ei myöskään ole hautausmailla kartoitettu. Kirkot ja muut hautausmaan yhteydessä olevat vanhan rakennukset ovat usein museoviraston mukaisia arvokkaita rakennuksia. Näistä on mainittu kulttuuriperintöä käsittelevässä luvussa 5.5.1. (Ryhmähaastattelu 18.4.2012.)

5.8.1 Tyrvään kirkkohautausmaa

Tyrvään kirkon hautausmaalla hoitohautoja on 168. Alue on 1,2 hehtaarin suuruinen ja sijaitsee niemen kärjessä. Muistolehdoissa on noin 500 hautapaikkaa. (Sastamalan seurakunta 2012b.) Kasvi- ja eläinlajien sekä erilaisten elinympäristöjen määrä on hyvin rajallinen, sillä pieni alue sijaitsee keskellä kaupunkia ja rajautuu vesistöön. Hoitoluokkaan A1 kuuluvia kohteita on 15 hoitohautaa ja sankarihautaa. Hoitoluokka A2 käsittää puolen hehtaarin alueen. Kevyemmin hoidettavia alueita on hautausmaan reunojen ranta-alueilla. Puuston kuntoon kiinnitetään huomiota ja lähinnä vanhoja koivuja poistetaan hautausmaalta tarvittaessa. (Myllyniemi, sähköpostiviesti 20.3.2012.)

Kasvukaudella 2012 käytetään kevätlannoitteena Biolanin luonnonlannoitetta ja kesällä Osmocote Exact Standard, joka lannoittaa kasvit koko kasvukauden ajan ja säästää ympäristöä hitaasti liukenevan täsmälannoituksen ansiosta. Syksyllä käytetään puutarhakalkkia. Tyrvään hautausmaalla on käytössä erilaisia ruohonleikkureita ja siimaleikkuri sekä raivaussaha. Koneiden huolto tapahtuu kerran vuodessa. (Myllyniemi, sähköpostiviesti 20.3.2012.)

Eläimistöön kuuluu normaalia kaupunkiympäristössä viihtyvää lajistoa, kuten jäniksiä, erilaisia lintuja ja pieniä jyrsijöitä. Lannoitteissa valitaan hitaasti liu-

kenevat lannoitteet hoitohaudoilla vuonna 2012 alkaen. Rikkakasvien torjunnassa ei käytetä myrkkyyä vaan työ tehdään mekaanisesti. Kasteluveden kuluutukseen ei ole syytä kiinnittää huomiota, sillä vesi saadaan viereisestä joesta. (Myllyniemi, sähköpostiviesti 20.3.2012.)

Perennanhoito on aktiivista ja perennoja käytetään paljon ja niillä myös korvataan kesäkukkia. Käytettäviä lajikkeita ovat muun muassa kuunlilja, särkyneet sydämet ja pienet havut. Omaisille on pidetty perennailtoja, joissa kerrotaan niiden käytöstä hoitohaudoilla kesäkukkien sijaan. (Myllyniemi, sähköpostiviesti 20.3.2012.)

5.8.2 Tyrvään kappelihautausmaa

Tyrvään kappelihautausmaan hoitohautojen lukumäärä on 515 ja alue on 9,5 hehtaarin laajuinen. Uusien jäteastioiden käyttöönotto ja omaisten informointi on hautausmaalla kevään 2012 ajankohtainen tavoite. (Sastamalan seurakunta 2012b.) Hoitoluokituksen mukaan nurmikot pyritään pitämään luokassa A1–A2, pensaat ja käytävät A2-luokassa ja muut alueet C1-luokassa. Hoitoluokkaa A1 on pari hehtaaria ja A2-kohteita on noin neljä hehtaaria. C1-kohteita on noin kuusi hehtaaria ja se sisältää niin sanottuja katumetsiköitä, joiden puusto ja muu kasvillisuus ovat kevyesti hoidettuja. Hautausmaan ympäristö on säilynyt monipuolisena elinympäristönä eläimille. (Helenius, sähköpostiviesti 31.3.2012.)

Lannoitteet kesäkautena ovat Osmocote Exact Standard sekä rakeinen kalkki nurmikolle. Turhaa lannoitusta ei harrasteta ja lannoitteet ovat hitaasti liukenevia. Hoitokalustona käytössä ovat siimaleikkuri, muutama työnnettävä ruohonleikkuri, ajettava ruohonleikkuri, traktorikaivuri ja pienkuormaaja. Laitteiden säännöllisestä huollosta huolehditaan. Torjunta-aineiden käyttöä rajoitetaan, jolloin rikkakasvien käytäviltä poisto tehdään mekaanisesti. Kasteluvettä käytetään vain tarpeeseen ja se tulee omasta kaivosta. (Helenius, sähköpostiviesti 31.3.2012.)

Tyrvään hautausmaan haudoilla on kesäkukkia ja muissa istutuksissa käytetään perennoja. Perennanhoidon hyödyistä kerrotaan omaisille tarvittaessa. Mahdollisuuksien mukaan otetaan huomioon kotimaisten kasvien suosiminen. (Helenius, sähköpostiviesti 31.3.2012.)

5.8.3 Kiikan hautausmaa

Kiikan hautausmaalla hoitohautoja on 218 ja alueen koko on reilu 3,2 hehtaaria. Uusi varastorakennus on tiedossa hautausmaalle vuonna 2012. (Sastamalan seurakunta 2012b.) Hoitotoimenpiteitä aiheuttavat isot puut, joiden juurakoiden tai kaatumisvaaran vuoksi ne kaadetaan hautausmaan alueelta tarvittaessa. Kiikan hautausmaalta poistettiin halkaisijaltaan jopa metrin levyisiä puita. Hoitoluokituksista tietävät hautausmaan kesätyöntekijät. Kevyelle hoidolle jätettyjä alueita ovat reuna-alueet ja kiviaidan reuna, joka ei ole nurmetettu.

Uuden hautausmaan puolelle on kaavoitettu lisää hauta-alueita, mutta se on toistaiseksi luonnontilaisena. Tien varressa oleva hoitamaton metsänreuna ja sammalikko lisäävät monimuotoisuutta. Kevyen hoidon aluetta on yhteensä noin 0,2–0,3 hehtaaria. Alueella on paljon vanhoja koivuja ja tiheitä puskamaisia koristepuita, joissa linnut viihtyvät. (Ritala, haastattelu 21.3.2012.)

Laitteistoon kuuluu ajettava ruohonleikkuri, joka on tarkoitus vaihtaa uuteen vuonna 2012. Lisäksi käytössä on pari siimaleikkuria. Laitteet huolletaan pääasiassa itse, mutta korjaukseen ne viedään Lauttakylän Koneelle Huittisiin. (Ritala, haastattelu 21.3.2012.) Rikkakasvit myrkytetään ja poistetaan mekaanisesti. Myrkyttäminen on ainoa keino saada haitalliset tulokaslajit kuriin. Käytävien rikkakasvien torjuntaan käytettävä Glyfonova Bio tehoaa vain kasviin ja hajooa maaperään. Kirvojen torjuntaan käytetään Mäntysuopaliuosta. (Ala-Kokko, haastattelu 12.4.2012.)

Yhteistilauksen mukaan keväällä on tarkoitus käyttää Biolanin luonnonlannoitetta, kesällä Osmocote Exact Standard lannoitetta ja syksyllä kalkkia. Kesätyöntekijät käyttävät myös itse hankkimiaan tuotteita, kuten veteen liuotettavaa puutarhan täyslannosta. (Ala-Kokko, haastattelu 12.4.2012.) Kasteluvesi tulee omasta kaivosta ja kunnan vesiverkosta. Oma kaivo on matala, joten se ei aina riitä kasteluveden tarpeeseen. Vettä pyritään säästämään käyttämällä turvetta, joka imee kosteutta. Viikossa on tietyt kastelupäivät. (Ritala, haastattelu 21.3.2012.)

Perennoja käytetään pääasiassa pitkäaikaishoitohaudoilla. Kirkon seinustalla on varaistutusten kasvupaikka, josta tarvittaessa siirretään uusia kukkia huonojen tilalle. Hautausmaan käytävien väleissä on puita, jotka ovat jo noin 40 vuotta vanhoja. Uuden hautausmaan puolelle urakoitsija valitsi ja istutti rakennusvaiheessa monivuotisia istutuksia. Myös rippikoululaiset istuttivat alueelle puita, kuten lehmuksia, koristeomenapuita ja punakoivua. Perennoista kerrotaan omaisille tarvittaessa ja parhaiten asioista tietää kesätyöntekijä. (Ritala, haastattelu 21.3.2012.)

5.8.4 Keikyän hautausmaa

Keikyän hautausmaalla on 155 hoitohautaa. Alue on laajuudeltaan reilu kolme hehtaaria. Keikyään hankittiin kylmiön uudet laitteet vuonna 2011. (Sastamalan seurakunta 2012b.) Hautausmaata on laajennettu ja uudesta alueesta on tehty suunnitelma. Suunnitelmassa ei kuitenkaan kartoitettu alueen luontoarvoja. Kevyesti hoidettuja ja hoitamattomia alueita on yhteensä noin 1,5–2,0 hehtaaria. Hoitamaton alue kattaa osaksi metsäalueen, jonka puusto on hakattu ja istutettu taimelle. Hautausmaan läheisellä joella eläimistö on runsasta. Yleisiä piennisäkkäitä esiintyy myös hautausmaalla ja alueen linnuille annetaan pesimärauha. Luonnonkukkia saatetaan säästää nurmialueille, mikäli ne havaitaan puutarhanhoidon yhteydessä. (Nuora, haastattelu 10.4.2012.)

Keikyässä käytetään lannoitteena keväällä Biolanin luonnonlannoitetta ja keuhalla Osmocote Exact Standard -lannoitetta. Syksyllä maaperää kalkitaan. Hoitokalustona on yksi ajettava ja kolme työnnettävää ruohonleikkuria sekä kaksi siimaleikkuria. Koneet huolletaan vuosittain. Rikkakasvien torjunta suoritetaan sekä myrkyttämällä että mekaanisesti. Myrkkyä käytetään vaikeasti hoidettavilla alueilla, kuten hautakivien väleissä. Kasteluvesi tulee kaupungin vesijohtoverkosta. Vettä pyritään säästämään kastelemalla istutukset vain kun se on tarpeen ja pilvisellä säällä. Liukkauden estoon käytetään hiekoituksen lisäksi jäänsulatusraetta portaissa. Jäänsulatusrakeet eivät saa joutua vesistöön tai kasvillisuuden joukkoon. (Nuora, haastattelu 10.4.2012.)

Perennoita on käytössä yleisillä alueilla, kuten kirkon edustan, muistomerkkien ja parkkipaikan istutuksilla. Pääasiassa monivuotisia kasveja edustavat havukasvit, kuunliljat ja vuorenkilpi. Hoitohaudoilla saattaa olla omaisten istuttamia perennoja. Uuden hautausmaapuolen istutussuunnitelmasta käy ilmi kotimaisten ja monivuotisten kasvilajien käyttö. (Nuora, haastattelu 10.4.2012.)

5.8.5 Karkun kirkkohautausmaa

Karkussa hautausmaalla hoidetaan 170 hoitohautaa ja pinta-alaltaan alue on 2,3 hehtaaria. Sosiaali- ja varastotilojen hankinta tulee ajankohtaiseksi vuosiina 2013–2014. (Sastamalan seurakunta 2012b.) Karkun hautausmaalla ei ole tiedostettuja hoitoluokituksia. Kevyesti hoidettuja alueita on vajaa hehtaari. Siihen kuuluu hautausmaan reuna-alueet, kirkkopihan ja pappilan tien välinen alue ja parkkipaikan sekä seurakuntatalon nurmikkoalueet. Hoitamattomia metsäisiä alueita on hautausmaan ympärillä. Ne ovat monipuolisia elinympäristöjä eri lajeille. (Poutala, henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2012.)

Lannoitukseen käytetään Biolanin luonnonlannoitetta ja Osmocote Exact Standard kesälannoitetta, Green Care puutarhan kevät-, kesä- ja syksylannoitetta sekä puutarhakalkkia. Rikkakasvien torjuntaan käytetään Glyfonova Bioainetta ja myös mekaanista torjuntaa tehdään. Torjunta-aineiden käyttö vaihtelee, eikä niitä joka vuosi tarvita. Hoitokalustoon kuuluu ajettava ruohonleikkuri, muutama työnnettävä ruohonleikkuri, siimaleikkuri ja lehtipuhallin. Laitteet huolletaan vuosittain. Kasteluvesi otetaan läheisestä järvestä, joten veden käyttöön ei tarvitse kiinnittää huomiota. (Poutala, henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2012.)

Perennaistutuksina vuorenkilpeä on yhdessä paikassa sekä hautausmaalla että seurakuntatalolla. Omaisille ei ole tiedotusta perennanhoidosta. (Poutala, henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2012.)

5.8.6 Salokunnan hautausmaa

Salokunnan hautausmaalla hoitohautojen lukumäärä on 100 ja alueen koko 1,5 hehtaaria. Varastotilat rakennetaan vuoden 2012 aikana. (Sastamalan seurakunta 2012b.) Eri alueiden hoitotarpeista ja -luokituksista ei ole tiedossa eri-

tyisiä käytänteitä. Hautoja hoidetaan nykyään kevyemmin kuin ennen, sillä työvoimaa ei ole riittävästi. Sankarihautoja on noin 60 ja niiden hoitotarve on etusijalla, joskin hoito on kevyttä. Salokunnassa on hoitamaton metsäaluetta noin 0,5 hehtaaria sekä mäki- ja maastossa olevat liuskat, jotka on istutettu, mutta jätetty hoitamatta. Alueella on pääasiassa männikköä ja isoja kuusia joita on myös kaadettu pois. Istutettuja koivuja ja koristepuita on jonkin verran. Istutettuja lajeja hautausmaalla ympäristössä ovat esimerkiksi ruusut, eri koivulajit, vaahterat ja angervot. Eläimistölle monimuotoisia elinympäristöjä tarjoaa lähimetsä. Tavattuja ja tunnistettuja lajeja ovat muun muassa peura, jänis ja monet pikkulinnut. (Lehto, haastattelu 21.3.2012.)

Hautausmaan hoitohautojen istutuksille käytetään kastelulannoitetta. Lannoitus tapahtuu melko harvoin. Rikkakasvien torjuntaan ei enää nykyään käytetä myrkytystä vaan työ tehdään mekaanisesti. Huoltokalustoon kuuluu yksi ajettava ja kaksi työnnettävää ruohonleikkuria sekä siimaleikkuri. Huollot koneille tehdään tarvittaessa ja rikkoutunut kone viedään korjaamolle. Kasvien kasteluvesi otetaan järvestä. Omakin lähde on, mutta se kuivuu nopeasti käytössä. (Lehto, haastattelu 21.3.2012.)

Perennanhoito on jäänyt vähäiselle. Lajikkeesta riippuu, miten hyvin perennat säilyvät. Omaisilla on käytössä jonkin verran monivuotisia istutuksia kesäkukkien lisäksi. (Lehto, haastattelu 21.3.2012.)

5.8.7 Mouhijärven hautausmaa

Mouhijärven hautausmaalla on 280 hoitohautaa. Hautausmaa on kooltaan reilu 2,6 hehtaaria. Mouhijärven vanhan kirkon hautausmaa on 1,5 hehtaaria ja siellä hoidetaan 34 hautaa. (Sastamalan seurakunta 2012b.) Mouhijärven vanhan kirkon hautausmaan hautakarmit ja kesäkappeli ovat kulttuurihistoriallisesti arvokkaat. Luontoarvoja edusti uudella kirkolla aikoinaan liito-oravan esiintyminen, mutta laji hävisi kaadettujen lehtikuusien mukana. Hautausmaan siisteydestä huolehditaan kokonaisvaltaisesti ja suositusten mukaisesti. Kevyen hoidon alueita on vähän hautausalueen reunoilla. Ainaishoitohautojen hoito on kevyempää verrattuna muihin hautoihin. Vanhan puolen hautausmaalta kaadettiin kaikki lehtikuuset vuonna 2007. Tämän johdosta alueen elinympäristöt köyhtyivät, kun puita on muutenkin vähän. Hautausmaan eläimistöön kuuluvat naakat pesivät kirkkorakennuksessa. (Pelander, haastattelu 18.4.2012.)

Lannoitteena on ainoastaan kesällä käytettävä Osmocote Exact Standard. Molempien hautausmaiden hoitokalustoon kuuluu yhteensä neljä työnnettävää ja kaksi ajettavaa ruohonleikkuria, pienraktori, kaksi siimaleikkuria, kaksi raivaussaha ja moottorisaha. Koneet huolletaan omatoimisesti säännöllisin väliajoin. Tarvittaessa korjaukset teetetään pienkonekorjaajalla ja myös traktori huollatetaan ulkopuolisella. Rikkakasvien torjunta hoidetaan mekaanisesti, mutta myrkyttämistäkin on joskus kokeiltu. Kasteluvesi saatiin ennen omasta lähteestä, mutta sen kuivuttua siirryttiin käyttämään kunnan vettä vanhalla ja

uudella hautausmaalla. Veden säästämiseksi turhaa kastelua ei tehdä. (Pelander, haastattelu 18.4.2012.)

Perennoja kasvaa ainaishoitohaudoilla kesäkukkien sijasta. Perennaistutuksia, kuten pieniä puita ja pensaita, suositetaan myös muistomerkkien läheisyydessä. Perennoista kerrotaan asiasta kiinnostuneille omaisille tiedotteilla. (Pelander, haastattelu 18.4.2012.)

5.8.8 Sammaljoen hautausmaa

Sammaljoen hautausmaan alue on kooltaan 1,3 hehtaaria ja hoitohautoja on 64. Kiviaidan korjauksen suunnittelu ja toteutus ajoittuu vuosille 2012–2013. (Sastamalan seurakunta 2012b.) Turun tuomiokapitulin hautausmaatoimikunnan toimesta Sammaljoella tehtiin hautausmaan kulttuuriarvoista ja maisemasta katselmus. Katselmuksessa otettiin huomioon muun muassa erityisen hienot hautaistutukset. Kulttuuriarvoja edustaa Sammaljoen vanha hautausmaa sekä sankarihautausmaa. Vanhan hautausmaan alueella näkyy hautakivien ja maiseman vaihtelevuus, jollaista uusilla hautausmailla ei ole yhtä paljon. Sammaljoen rivitön hautaus 1930-luvulta on rauhoitettu, eikä muutoksia alueelle suositella tehtäväksi. Muuten hautausmaan hoitotoimet tehdään totutulla tavalla. Kevyesti hoidettuja alueita on arviolta noin 0,3 hehtaaria. Hautausmaan ympäristöä ei erityisemmin ole säästetty eläimistölle monipuolisena, mutta kulttuurikasveja varjellaan tarvittaessa. (Vuorenoja, haastattelu 17.4.2012; Hautamäki, sähköpostiviesti 16.4.2012.)

Lannoitukseen käytetään nurmikon yleislannoitetta, ravinteikasta istutusmultaa sekä kalkkia. Hoitokalustona on kaksi työnnettävää ruohonleikkuria, joista toinen on leikkuutähteet keräävä. Kappelin kanssa yhteiskäytössä on lehtipuhallin ja pensasleikkuri sekä moottorikäyttöinen ja sähkökäyttöinen siima-leikkuri. Hoitokalustosta huolehditaan omatoimisesti. Rikkakasvien torjuntaan ei enää käytetä torjunta-aineita, vaan mekaaninen kitkentä on toimivaa. Käytävien myrkyttämiseen kokeilukäytössä oli Roundup. Kasteluvesi otettiin aikaisemmin Sammaljoesta, mutta nyt jo seitsemän vuoden ajan vesi on otettu kunnallisesta vesijohtoverkosta. Kasteluveden kulutusta seurataan ja vettä käytetään ainoastaan hoitoalueen kasveille, eikä esimerkiksi nurmikon kasteluun. Talvella liukkauden estoon rappusille levitetään jäänsulatusaine Liuku Stop. (Hautamäki, sähköpostiviesti 16.4.2012.)

Perennoja hyödynnetään hoitohaudoilla, joiden hoitosopimukset ovat 50 vuotta tai pidempiä. Näillä haudoilla perennat myös korvaavat osin kesäkukkaset. Hoitosopimuksen laatimisen yhteydessä perennanhoidon hyödyistä kerrotaan omaisille kirkkoherranvirastolla. Erityistilanteissa perennoista keskustellaan paikan päällä hautausmaalla. (Hautamäki, sähköpostiviesti 16.4.2012.)

5.8.9 Suodenniemen hautausmaa

Suodenniemen hautausmaalla hoidetaan 158 hautaa, jotka sijaitsevat 2,7 hehtaarin alueella (Sastamalan seurakunta 2012b). Ensisijaisten ja toissijaisten hoitoluokitusalueiden lisäksi hautausmaalla on noin 0,2 hehtaaria kevyesti hoidettua aluetta. Alue on tien ja kirkon välissä. Hautausmaalla on säilytetty pieneläimille elinympäristöjä joita ovat muun muassa kuusiaita ja reunapusikot. Oravia ja naakkoja alueella elää paljon. Hautausmaalla kasvoi ennen suuria ja lahoja haapoja, mutta ne kaadettiin kaikki vähitellen. Kulttuurikasveja ei vaalita eikä niistä ole tietoa. (Tulirinta, haastattelu 4.4.2012.)

Torjunta-aineiden käyttö on vähäistä, mutta käytävien rikkakasvien torjunnassa myrkytystä käytetään keväällä ja kerran kesässä. Torjunta-aine on vesiliukoinen Rambo 360 S, jonka ympäristötiedoissa kerrotaan vesistörajoitukseksi 15 metriä. Sen käyttö on sallittua myös pohjavesialueella. Suodenniemellä ei ole vesistöä lähellä, joten vaikutuksia vesieliöille ei ole. Kesäkukille lannoitukseen käytetään kanankakkaa. Kevätlannoitusta annetaan puskamaisille istutuksille, joita ovat ruusut, angervot ja taikinamarja. Lannoite hankitaan paikalliselta myyjältä. Keväällä 2012 on tarkoitus ensimmäisen kerran testata hevosen lantaa kukkien lannoituksessa. Lannoite hankitaan tutun hevostallilta, ja sen käyttö otetaan jokavuotiseksi tavaksi, mikäli se todetaan toimivaksi. Hoitokalustoon kuuluu kaksi ajettavaa ja kolme työnnettävää ruohonleikkuria sekä lumilinko. Laitteiden huolto on säännöllistä ja paikallinen pienkonehuolto korjaa rikkoutuneet laitteet. Kasteluvesi otetaan kaupungin vesiverkosta. Veden kulutukseen ei kiinnitetä erityisesti huomiota, mutta veden kulutusta seurataan. Kastelu ajoitetaan aamuun ja sitä tehdään vain tarvittaessa. (Tulirinta, haastattelu 4.4.2012.)

Perennoita ei käytetä, eikä niiden hyödyistä kerrota omaisille. Tarkoitus on aloittaa monivuotisten kasvien käyttö suurilla hoitohaudoilla ja muistomerkeillä, sillä perennat helpottavat kevään ja kesän kukkaistutusten urakkaa. (Tulirinta, haastattelu 4.4.2012.)

5.8.10 Sastamalan Pyhän Marian kirkon hautausmaa

Sastamalan hautausmaalla on 19 hoitohautaa. Alue on vain 0,3 hehtaaria. Sastamalan hautausmaan rakennukset ovat museoviraston suojeluksessa. Alueella on myös museoviraston kyltti kertomassa rautakautisesta hautaröykkiöstä, joka on lain suojaama muinaisjäännös. Hoitoluokituksia ei ole. Ympäristö pidetään lähes luonnontilaisena ja vain nurmikot leikataan. Kevyesti hoidettua reuna-aluetta ja aidan vierustaa on reilu hehtaari. Perinteisiä kasveja ei erityisemmin vaalita, mutta ei tietoisesti hävitetäkään. Puita hautausmaalta on kaadettu viime vuosina paljon. (Poutala, haastattelu 10.4.2012.)

Hoitohaudoille käytetään vähäisiä määriä veteen liuotettavaa kesälannoitusta. Hoitokalustona on työnnettävä ruohonleikkuri ja siimaleikkuri, joiden huolto tehdään tarvittaessa. Rikkakasvien torjunta on mekaanista työtä. Kasteluvesi

otetaan läheisestä vesistöistä, joten veden käyttöä ei ole syytä rajoittaa. Hautausmaalla ei ole talvikunnossapitoa. (Poutala, haastattelu 10.4.2012.)

Perennanhoitoa ei alueella ole, sillä hoidettavana ovat vain omaisten hoitohautojen kesäkukkaistutukset. Taimia istutettaessa kotimaisia ja monivuotisia kasveja halutaan suosia. Muutama vuosi sitten hautausmaalle istutettiin kuuksia. (Poutala, haastattelu 10.4.2012.)

5.8.11 Hautausmaiden jätehuolto

Hautausmaiden jätehuollossa on parantamista. Mahdollisuudet lajittelulle ovat vähäiset eivätkä ohjeistukset ole selkeitä. Hautausmaan sekajättemäärät lisääntyvät varsinkin kirkon juhlapyhien aikana. Sekajätelainotus johtuu osaltaan hautausmaan kävijöiden vähäisestä lajittelutaidosta tai -tahdosta. Taulukko 5 (s. 38–39) on koonti hautausmaiden jätehuollosta pääpiirteittäin. Tilanne voi kuitenkin muuttua nopeastikin kiinteistöhoitajien tehdessä järjestelyjä.

Uudet roska-astiat saadaan vuoden 2012 kesällä Roismalan kappelihautausmaalle, joka on hyvä paikka aloittaa lajittelukäytännön kokeilu. Roismalan alue on suuri ja siellä jätehuolto on parantamisen tarpeessa. Roismalan uuteen järjestelmään kuuluu viiteen paikkaan keskitetyt jäteastiat, jotka mahdollistavat lajittelun metallille, lasille, maatuvalle jätteelle ja sekajätteelle. Mahdollisesti sekajätteen rinnalle tulee myös energiajäte. Tämä lajittelumalli otetaan käyttöön muillakin hautausmailla, mikäli se todetaan onnistuneeksi. Seurakuntalaisia tiedotetaan asiasta ja lajitteluohjeita parannetaan. Hyvin hoidettu jätehuolto helpottaa hautausmaan hoitotoimenpiteitä ja lisää viihtyvyyttä.

Taulukko 5. Sastamalan seurakunnan hautausmaiden jätehuoltotietoja.

Paikka	Jätejäte	Jäteastiat	Jätehuoltoyhtiö
Karkun kirkkohautausmaa	sekajäte	2*600 l	Kuljetusteam Tuominen paikan päälle
	maatuva jäte	pieni siirtolava (4 000 l)	
Keikyän hautausmaa	sekajäte maatuva jäte	2*600 l ja 2*240 l sekä siirtolava	Äetsän Jätehuolto paikan päälle
Kiikan hautausmaa	sekajäte maatuva jäte	3*600 l ja 6*240 l + siirtolava 4*240l	Äetsän Jätehuolto paikan päälle
Mouhijärven kirkon hautausmaa	sekajäte	660 l ja 10*240 l sekä 2 siirtolavaa	Pirkanmaan Jätehuolto paikan päälle
	maatuva jäte	10*240l	
Mouhijärven vanhan kirkon hautausmaa	sekajäte	4*240 l sekä pieni siirtolava (4 000 l)	Pirkanmaan Jätehuolto paikan päälle
	maatuva jäte		
Salokunnan hautausmaa	sekajäte	2*600 l ja 3*240 l sekä siirtolava	Kuljetusteam Tuominen paikan päälle
	maatuva jäte		
Sammaljoen hautausmaa	sekajäte	2*600 l ja 2*240 l	Kuljetusteam Tuominen paikan päälle
	maatuva jäte	4*puiset avoastiat	

(jatkuu)

Taulukko 5. (jatkuu)

Sastamalan hautausmaa	sekajäte	1*240 l ja 1*600 l	Kuljetusteam Tuominen paikan päälle
	maatuvajäte	komposti	
Suodenniemen hautausmaa	sekajäte	6*600 l	Pirkanmaan Jätehuolto paikallinen yrittäjä
	maatuvajäte	siirtolava	
Tyrvään kappelin käytäntö 2012	sekajäte lasi metalli maatuvajäte	5*jäteastiamoduli, jossa 3*600 l lokeroa kerättäville jätėjakeille lisäksi sekajäte 3*600 l sekä kaksi suurta jätelavaa maatuvalle ja yksi sekajätteelle	Finska Oy Kiikala tyhjentää maatuvan jätteen paikan päälle
Tyrvään kirkkohautausmaa	sekajäte maatuvajäte lasi	4*300 l ja 3*600 l siirtolava 300 l	Finska Oy Finska Oy tyhjennetään itse

5.9 Leiri- ja kurssikeskukset

Sastamalan seurakunnalla on kolme leirikeskusta: Leirimaja Houhajärvellä, Leiriaho Kiikan Kiimajärven rannassa sekä pienimpänä Salmin leirikeskus Suodenniemen Kirkkojärven rannassa. Leirikeskukset ovat kesäaikana kovassa käytössä niin seurakunnan omien leirien kuin muiden käyttäjäryhmien toimesta. (Sastamalan seurakunta n.d.d.)

Taulukossa 6 on esitetty vain jätehuoltoyritysten haettavissa olevat jätteet. Emännät huolehtivat jätehuollosta, joten heidän toimestaan joitain hyötyjätteitä, kuten lasia, metallia ja kartonkia, lajitellaan erikseen. Ongelmajätteet toimitetaan jäteasemalle. Lajittelua ei ole onnistuneesti liitetty leiritoimintaan, sillä siihen sopivat tilat puuttuvat. Jäteasiat tyhjennetään kesäaikaan kaupungin säädösten mukaan tai tarvittaessa sitä useammin. Talvella tyhjennys tilataan erikseen, mikäli sille on tarvetta. Likakaivojen tyhjennykset hoidetaan imuautolla. (Lundén, haastattelu 20.3.2012.) Vesivesojen jätevesijärjestelyssä on otettu huomioon, että ne noudattavat valtioneuvoston asetusta talousjätevesien käsittelystä viemäriverkostojen ulkopuolisilla alueilla (209/2011). Saunan pesuvesien jätevesikuormituksen merkittävydestä ei ole tietoa, mutta asia aiotaan selvittää. Saunan jätevesiä ei johdeta suoraan vesistöön, eikä leiripaikkojen rantasauvojen käyttö ole ympärivuotisesta runsasta. Mahdollisesti saunojen vedet eivät siis vaadi jätevesijärjestelmän tehostamista. (Suomen ympäristökeskus 2011.)

Taulukko 6. Leiritoiminnan jätehuoltokartoitus.

Kohde	Jätejäte	Jäteasiat	Tyhjennysväli ja jätehuolto-yritys
Houhajärven leirimaja	energiajäte	2*600 l	Finska
	biojäte	1*240 l	1 viikko, talvisin tilauksesta, Finska
	sekajäte	1*600 l, 6*240 l	2 viikkoa, talvisin tilauksesta, Finska
	pahvi	1*600 l	tilauksesta, Vammalan hyötykeräys

(jatkuu)

Taulukko 6. (jatkuu)

Kiikan leiriaho	energiajäte	ei kerätä vielä	
	biojäte	komposti	ei käytössä
	sekajäte	5*600 l	2 viikkoa, talvisin tilauksesta, Äetsän jätehuolto
Salmin leirikeskus	sekajäte	1*600 l	tarvittaessa, Pirkanmaan jätehuolto

5.9.1 Houhajärven leirimaja ja Papinsaari

Vuonna 2011 leireille osallistui 2 573 henkilöä. Leiripaikan koko on 820 m². (Sastamalan seurakunta 2012b.) Tähän kuuluu uusi majoitusrakennus, saunarakennus, uusi varastorakennus ja kaksi pirttiä, joista toisessa on keittiötilat. Kaikki rakennukset sekä sauna ovat sähkölämmitteisiä. Saunarakennuksessa on uusi ilmalämpöpumppu ja pirtissä takka, jotka vähentävät sähkön kulutusta. Lämpö pidetään päällä talvellakin, sillä käyttöä on jonkin verran ympäri vuoden. Majoitusrakennuksessa on pyritty ottamaan huomioon myös energiatehokkuus, esimerkiksi valot ovat energiansäästölamppuja jotka syttyvät automaattisesti. (Lundén, haastattelu 20.3.2012.)

Houhajärven harjualue on 1-luokan pohjavesialuetta, mutta se ei rajoita leirikäyttöä. Jätevesien käsittely on uusittu monilta osin uuden rakennuksen myötä. Vesivessojen jätevedet päätyvät omaan puhdistamoon, johon liittyy imeytyskenttä. Keittiön jätevedet menevät umpisäiliöön. Imuauto tyhjentää säiliön tarvittaessa. Saunan vedet suodattuvat maaperään, kuten ennenkin. (Lundén, haastattelu 20.3.2012.)

Keittiörakennuksessa on Houhajärvi ry:n laatimat ympäristönsuojeluohjeet vuodelta 2001. Alue on asemakaavan mukaan luonnonmukaista harjannetta. Harjumaasto on helposti kuluva aktiivisessa leirikäytössä ja tästä ollaan huolestuneita. Puita on kaadettu paljon uudisrakennuksen tieltä ja lisäksi myrskykaadot harvensivat ennen tiheää männikköä. Järven ranta on pengerrytetty, mutta muita toimenpiteitä ei ole tiedossa. (Lundén, haastattelu 20.3.2012.) Houhajärvi on vähän rehevä ja sen levätilannetta seurataan mittauksin vuosittain. Houhajärvi ry on yhdistys, joka perustettiin seuraamaan järven tilaa ja selvittämään toimenpiteitä veden laadun parantamiseksi. (Kuukka, haastattelu 13.3.2012.)

Karkun Papinsaaren leiripaikka on vaatimaton, mutta suosittu kohde. Varustukseen kuuluu kuivakäymälä, jonka jätökset kompostoituvat paikan päällä. Lisäksi siellä on keittiökatos ja ruokailukatos, mutta sähköä tai vettä saareen ei tule. (Lundén, haastattelu 20.3.2012.) Papinsaari koostuu valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista. Puusto on pääasiassa kuusikkoa ja kasvupaikka tuoretta ja lehtomaista kangasta. Varsinaisen leiripaikan alue on pinta-alaltaan noin 1,5 hehtaaria. (Tuomisto, haastattelu 20.3.2012.)

5.9.2 Leiriaho

Leireille osallistui 1 682 henkeä vuonna 2011. Leirirakennusten pinta-ala on 310 m². (Sastamalan seurakunta 2012b.) Siihen kuuluu kaksi vanhaa hirsiaittoa, päärakennus, hirsinen saunarakennus, puuliiteri ja vessat sekä viisi pientä majoitusrakennusta, jotka on siirretty paikalle Houhajärven leirimajalta. Ulkona on myös ruokailukatos. Rakennukset ovat sähkölämmitteisiä, mutta sauna lämpiää puilla ja saunatuovassa on myös takka. Suunnitteilla on sähköpatterien purkaminen ja sähköllä toimivan lämminvesivaraajan hankkiminen saunalle. Päärakennuksessa on ilmalämpöpumppu, joka auttaa pitämään peruslämmön talvikaudella. (Lundén, haastattelu 20.3.2012.)

Jätevedet saunalta johdetaan kaivoon, kuten ennenkin. Keittiövesille ja vessojen jätevesille on oma umpisäiliö, joka tyhjennetään tarvittaessa. Leiriaholla on oma kaivo, josta saadaan käyttövesi. (Lundén, haastattelu 20.3.2012.)

Leiripaikka on Kiimajärven rannalla, joka kuuluu Natura 2000 -alueeseen. Järven rantapuustoa on raivattu maisemanhoitomielessä. Kiimajärven kaakkoispää on merkittävä lintuvesialue. Lintudirektiivin mukaisia lajeja on havaittu yhdeksän. (Suomen ympäristökeskus 2010.)

5.9.3 Salmin leirikeskus

Leireille osallistui vuonna 2011 yhteensä 532 henkilöä ja leiritila on 194 m². Leirikeskuksen päärakennusta kunnostettiin ulkona ja sisällä ja työ jatkuu vuonna 2012 (Sastamalan seurakunta 2012b.) Pinta-ala kattaa kaksikerroksisen päärakennuksen sekä rantasaunarakennuksen. Päärakennus on sähkölämmitteinen ja kunnostuksen ansiosta energiatehokkuus paranee. Rantasauna on puilla lämmitettävä ja tuvassa on takka. (Tulirinta, haastattelu 20.3.2012.)

Jätevedet vesivessoista ja keittiöltä päätyvät umpisäiliöön, joka tyhjennetään tarvittaessa. Saunan pesuvedet imeytetään maaperään. Vesistöön ei aiheudu merkittävää jätevesikuormaa leiritoiminnasta. Kirkkojärvi on rehevöitynyt, kuten valtaosa Suomen järvistä, mutta vesi on pysynyt uimakelpoisena. Sinilevähavaintoja ei ole tiedossa ja veden laatua seurataan mittauksilla. (Tulirinta, haastattelu 20.3.2012.)

Alueella ei ole havaittu merkittäviä luontoarvoja. Rantapuustoa on harvennettu, jolloin maisema järvelle avautuu. Kirkkojärven ympäristö on Museoviraston ylläpitämällä valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen listalla: Leppälammen-Taipaleen-Kirkkojärven maisemakokonaisuus ja kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue (MY, akm161). (Museovirasto n.d.)

5.10 Metsät

Seurakunnan omistuksessa on metsää yhteensä 704,6 hehtaaria, josta noin 650 hehtaaria on metsämaata, 47,7 hehtaaria kitumaata ja 6,7 hehtaaria joutomaa-

ta. Omistusmetsät sijaitsevat pääosin Sastamalan seurakunnan toiminta-alueella, mutta osaksi myös Kiikoisten kunnan puolella. (Tuomisto, haastattelu 6.3.2012.) Seurakunnan metsämyyntituotot ovat vuosittain noin 70 000–90 000 euroa, joka on noin yhdeksän prosentin osuus toiminnantuotoista. Metsänhoito kuuluu varallisuuden hoitoon ja siitä vastaa kirkkoneuvosto. Asianmukaisen metsänhoidon järjestäminen ja sen suunnittelu on paikallisten metsänhoitoyhdistysten ja talouspäällikön tehtävä. (Kemppe, sähköpostiviesti 6.3.2012.)

Hakkuita tehtiin vuonna 2011 noin 3 000 m³, jotka olivat miltei kokonaan kasvatushakkuita. Hakkuut olivat suurempia kuin suunnitelmassa johtuen aikaisempien vuosien pienemmistä hakkuumääristä ja suunnitelman arviosta. Vuoden 2011 tapaninpäivän myrskyn kaatamista puista saattaa tulla vuotuinen hakkuumäärä vuonna 2012. Metsänhoitoyhdistyksen arvio on, että hakkuita voisi lisätä vielä vähän nykyisestä vaarantamatta metsien kestävyyttä. Huomioitava on, että metsänhoitosuunnitelman arviot eivät välttämättä kerro ajankohtaista totuutta. Puuston kasvu seurakunnan metsämaalla on vuosittain kuusi kuutiota hehtaarilla ja hakkuita tästä määrästä tehdään noin puolet. Eniten hakkuumääriä on mäntykuidulla. Seurakunnan metsäkuviioihin sisältyy myös huonokasvuja alueita, kuten kallioita ja kivikoita, joiden takia puuston kasvu saattaa olla yläkanttiin arvioitu. (Tuomisto, sähköpostiviesti 15.3.2012.)

Metsät ovat vahvistetun metsänhoitosuunnitelman mukaisessa hoidossa ja viimeisin metsäsuunnitelma on vahvistettu vuosille 2009–2018. Metsänhoitosuunnitelman mukaisia suunnitelmia seurataan. Tulevaisuudessa seurakunnalla on aikomus osallistua metsäsuunnitteluun. (Kemppe, sähköpostiviesti 6.3.2012.) Kesähakkuita seurakunnan mailla tehdään normaalisti. Metsillä on PEFC-sertifikaatti (Programme for the Endorsement of Forest Certification), jonka käyttöoikeusnumero on PEFC FI 1002:2009. (Tuomisto, haastattelu 6.3.2012.)

Luonnonsuojelulain mukaan suojeltuja luontotyyppisiä ei ole seurakunnan metsistä löytynyt, eikä täten metsäsuunnitelmaan kirjattu. Luonnon monimuotoisuus- ja erityispiirteitä on merkitty metsäsuunnitelmaan 2012–2021 yhteensä 32. Metsälain tärkeitä elinympäristöjä on määritetty yhteensä kuusi (pinta-ala yhteensä 5,9 ha), valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita kahdeksan (pinta-ala yhteensä 24,2 ha) ja muita arvokkaita elinympäristöjä kymmenen (pinta-ala yhteensä 8,4 ha). Lisäksi on muita luonnonsuojelulain mukaisesti suojeltuja erityiskohteita. Suojeltavien eläinlajien havainnoista ei ole merkintöjä, mutta mahdolliset esiintymät otetaan huomioon metsänhoito-toimenpiteissä. (Tuomisto, haastattelu 6.3.2012.)

Metsien virkistyskäyttö toteutuu harrastus- ja leiritoiminnan kautta. Seurakunnan alueille ei ole varsinaisesti rakennettu partiolaisten retki- tai leirialueita, mutta partiolaisilla on retkeilykäytössään seurakunnan mailla sijaitsevia leiripaikkoja. Näitä ovat Leiriaho Kiikassa, Aurajärven leiripaikka Keikyässä ja Salmin leirikeskus Suodenniemellä sekä myös Mouhijärven puolella on leiripaikka. Suodenniemen partiolippukunnalla on seurakunnalta vuokratulla

maalla Korsu Hanhijärvenmaassa Alinen-Vehkajärven rannalla. Korsun alue on hieno leiripaikka, jossa on myös laavu ja korsusauna. Karkun Papinsaari on kovassa käytössä kesäaikaan. Alueelle on kysyntää jopa niin paljon, että sen luonto voi kärsiä. (Pirttikoski, sähköpostiviesti 12.3.2012.)

5.11 Liikenne

5.11.1 Ajoneuvot

Seurakunnalla ei ole autoja henkilökunnan käytössä, mutta muita ajoneuvoja on muutamia kiinteistöpuolen työssä. Roismalan kappelilla on kaksi traktoria: Valmet 600 vuosimallia 2000 ja Shcäffer 2026 vuosimallia 2009. Molempien yleiskunto on hyvä. Huoltovälinä on noin 250 tuntia ja polttoaineena diesel, josta on aikomus siirtyä polttoöljyn käyttöön. Käyttötunteja Valmetilla on noin 300 tuntia ja Shcäfferillä noin 200 tuntia vuodessa. (Kemppi, haastattelu 20.2.2012; Helenius, sähköpostiviesti 21.2.2012.)

Korjauksiin käytetään useimmiten merkkihuoltamoiden palveluita; Vammalan alueella Kiviniitty huoltaa traktorit. Pienet korjaustyöt voidaan tehdä myös omatoimisesti. Polttoaineiden kulutusmääriä ei ole varsinaisesti seurattu. Polttoainekulut kiinteistöiltä ovat yhteensä reilu 7 800 euroa vaihdellen polttoaineen hintakehityksen mukaan (Hautamäki, haastattelu 20.2.2012; Kemppi, sähköpostiviesti 17.4.2012). Polttoainekuluissa tuskin on odotettavissa laskua tulevaisuudessa.

5.11.2 Työmatkaliikenne

Työ- ja virkamatkojen tarkastelu pohjautuu seurakunnan työntekijöille lähetettyyn kyselyyn, jota käsitellään luvussa kuusi. Seurakunnan työntekijöiden autoliikenne aiheuttaa paljon kasvihuonekaasupäästöjä, joten liikkuminen otettiin yhdeksi ympäristökyselyn pääaiheeksi. Hyvänä yksityisautoilun vaihtoehtona työmatkoilla voi pitää yhteiskuljetuksia, varsinkin niissä seurakunnan toimipisteissä ja virkatehtävissä, joissa työajat ovat suurella osalla samat. Kimppakyyti osoittautui suosittumaksi virkamatkoilla kuin töistä kotiin kuljettavilla matkoilla.

Vaihtoehtoja liikkumiselle on olemassa, mutta niiden käytettävyys vaihtelee suuresti. Kevyen liikenteen mahdollisuudet ovat hyvät taajama-alueella, mutta maaseudulla pyörä- ja kävelyteitä ei välttämättä ole riittävästi. Entiset kunta-rajat ylittäviä kevyen liikenteen väyliä on niukasti. Pyörä- ja kävelyreittejä on yritetty markkinoida Sastamalan kaupungin matkailutoimen taholta. Esimerkkinä annettu pyöräreitti lähtee Vammalan rautatieasemalta, kiertää Pyhän Olavin kirkon maisemissa ja kulkee Liekoveden rantaa myöden kaupungin toiselle puolelle.

Julkinen linja-autoliikenne toimii kiitettävästi Tampere-Turku välillä. Sastamalan sisäisiä linja-autovuoroja on nykyään huonosti, eivätkä ne palvele kunnolla keskustojen ulkopuolella asuvia. Sastamalan keskustaaajamassa paikallisiiliikenne kulkee kolmella reitillä. Kouluaiikoina se palvelee maanantaista lauantaihin, muulloin harvemmin. Junan hyödyntäminen onnistuu Vammalaan tultaessa hyvin, sillä juna kulkee Tampere-Pori -reitillä säännöllisesti ja perinteisiin työaikoihin sopien. Juna pysähtyy Sastamalan alueella Vammalan lisäksi Karkussa.

5.11.3 Virkamatkat

Matkakorvauksia on maksettu vuonna 2011 yhteensä 128 000 euroa virkamatkoilta. Kun jaetaan luku 45 sentillä eli maksettavalla kilometrikorvauksella, saadaan matkamääräksi noin 284 000 kilometriä. Matkakorvaukset ovat lisääntyneet edellisestä vuodesta, sillä vuonna 2010 korvauksia maksettiin 100 522 euroa. Virkamatkat sisältävät Sastamalan sisällä tehdyt matkat ja kokousmatkat muihin kaupunkeihin. Työryhmien kokouksia järjestetään säännöllisesti ja niihin kuljetaan kaikilta toimipisteiltä ympäri Sastamalaa. Hengellisen puolen kokouksia on joka viikko ja kiinteistöpuolella kerran kuukaudessa. Toiselle paikkakunnalle suuntautuvia kokouksia ja koulutuksia on keskimäärin kerran viikossa, pääasiassa Tampereella, Turussa ja Helsingissä.

Suurin osa virkamatkoista ajetaan henkilöautolla yksin. Virkamatkoissa pystytään hyödyntämään yhteiskuljetusta, sillä yleensä useampi henkilö toteuttaa työtehtävää samassa paikassa samaan aikaan. Kävely ja pyöräily voidaan ottaa huomioon autoilun vaihtoehtoina kun kuljetaan Sastamalan keskustassa lyhyitä matkoja. Tämän edistämiseksi Vammalan kirkkoherranvirastolle hankittiin keväällä 2012 polkupyörä virka-ajan siirtymisiä varten.

Kimppakyytiä käytetään koulutusmatkoja tehdessä suositusten mukaisesti. Ohjeet on annettu yleisissä käytännön suosituksissa johtoportaan taholta. Vuoden 2012 talousarvion täytäntöönpano-ohjeiden mukaan samaan tilaisuuteen mentäessä on pyrittävä käyttämään yhteistä ajoneuvoa. Matkat on tehtävä mahdollisimman lyhyessä ajassa ja kustannustehokkaasti. ”Matkasta ei suoriteta korvausta enempää kuin mitä olisi ollut maksettava, jos se olisi tehty seurakunnalle edullisimmalla tavalla.” (Kemppe, haastattelu 20.2.2012.) Nämä ohjeet edellyttävät yksityisautoilun minimointiin jos useampi henkilö kulkee samaan paikkaan. Julkisten kulkuneuvojen käytön järkevyyden riippuu paljon lähtöpaikasta ja määränpäästä, mutta yleisesti ottaen seurakunnalle edullisemmaksi tulee matkustaa linja-autolla kuin henkilöautolla. Ajankäyttölinen näkökulma voi kuitenkin vähentää julkisen liikenteen käyttöä.

5.11.4 Logistiikan tehokkuus ja järjestelyt

Kiinteistöpuolen käytäntönä on nimetä työpäreja, jotka tuuraavat toisiaan. He ovat esimerkiksi viereisistä kappeleista, jotta kulkemismatkat ovat mahdollisimman lyhyitä. Seurakuntakeskukset ja hautausmaat sijaitsevat kirkkojen lä-

hellä, jolloin seurakuntalaisten ja työntekijöiden siirtymiset onnistuvat mahdollisesti ilman autoa. (Kemppi, haastattelu 20.2.2012.) Kirkkojen ja leiripaikkojen etäisyydet Tyrvään kirkolta Sastamalan keskustasta arvioituna ovat seuraavat:

- Tyrvään siunauskappeli vajaa 5 km
- Sammaljoen kirkko noin 20 km
- Karkun kirkko 11 km
- Salokunnan kirkko noin 14 km
- Keikyän kirkko noin 18 km
- Kiikan kirkko noin 10 km
- Mouhijärven kirkko 25 km
- Suodenniemen kirkko noin 40 km
- Houhajärven leirimaja vajaa 8 km
- Kiikan leiriaho noin 15 km
- Salmin leirikeskus 30–40 km

Leirejä järjestettäessä kuljetuksista vastaa leiriläisten kotiväki. Yhteiskuljetukset on vaikea toteuttaa, sillä osallistujia tulee hajautetusti laajalta alueelta. Ainoastaan rippikoululeireiltä on järjestetty yhteinen paluukuljetus leiripaikalta. Linja-autokuljetuksen järjestäminen ei ole mahdollista kustannussyistä. (Kuukka, haastattelu 20.2.2012.)

Liikuntarajoitteisten tarpeet on otettu huomioon. Ramppeja on kaikilla kirkkoilla paitsi Suodenniemellä. Seurakuntataloille pääsee pyörätuolilla paitsi Karkussa. Rakennusten sisätiloissa asian suhteen on toivomisen varaa. Hautausmailla mahtuu pääkäytäviä kulkemaan pyörätuolilla. (Kemppi, haastattelu 20.2.2012.) Leirikeskuksilla liikuntarajoitukseen on panostettu. Esimerkiksi Houhajärven leirikeskuksella on rakenteilla uusi inva-wc

Kaikki parkkipaikat ovat siistit ja niiden talviaikainen kunnossapito toimii hyvin. Auraspalvelu hankitaan usealta eri kiinteistöhoitoyritykseltä paikalliskuntakohtaisesti. Parkkitilaa on normaalikäyttöä ajatellen tarpeeksi. Hankaliksi paikoiksi voidaan lukea Mouhijärven kirkon parkkipaikka ja Suodenniemellä mäen alla oleva parkkialue. Lisäksi Pyhän Olavin kirkon parkkipaikka on ahdas linja-autoliikenteen kannalta, mutta yksityisautoille pysäköinti toimii läheisellä pellolla. Houhajärven leirimajan parkkijärjestely on vaarallinen, sillä leirialueelle pääseminen vaatii tien ylityksen. Leiriahon piha-alueella on tilaa autojen kääntä, mutta parkkipaikkoja ei suurelle joukolla ole. Salmin leirikeskukselle on hyvä pääsy autolla ja parkkitilaa riittävästi. Parkkialueista useimpia ei ole ruudutettu, eikä valaistukseen ole varsinaisesti kiinnitetty huomiota. Pääasiassa rakennusten piha-alueet on valaistu tarpeeksi (Kemppi, haastattelu 20.2.2012).

6 YMPÄRISTÖKYSELY SASTAMALAN SEURAKUNNAN TYÖNTEKIJÖILLE

6.1 Kyselyn laatiminen

Sastamalan seurakunnan työntekijöille laadittiin kysely Webropol-kyselyohjelman avulla. Kyselyllä oli tarkoitus kartoittaa työntekijöiden ympäristöasenteita sekä -tietoisuutta. Samalla saatiin tietoa, miten ympäristötietoisesti vastaajat toimivat elämässään ja miksi. Ympäristötyön tulevaisuus seurakunnassa riippuu paljon henkilökunnan motivaatiosta ja myönteisyydestä ympäristöasioihin. Kyselyllä saatiin selville, mitä ympäristötekoja työpaikalla jo tehdään, ja mitä asioita voitaisiin parantaa. Työntekijöiltä itseltään lähtöisin olevat kehittämissideat ovat hyvää aineistoa seurakunnan ympäristöohjelmaan. Kysymykset laadittiin ympäristöasenteet ja -mielipiteet paljastaviksi yleisellä tasolla.

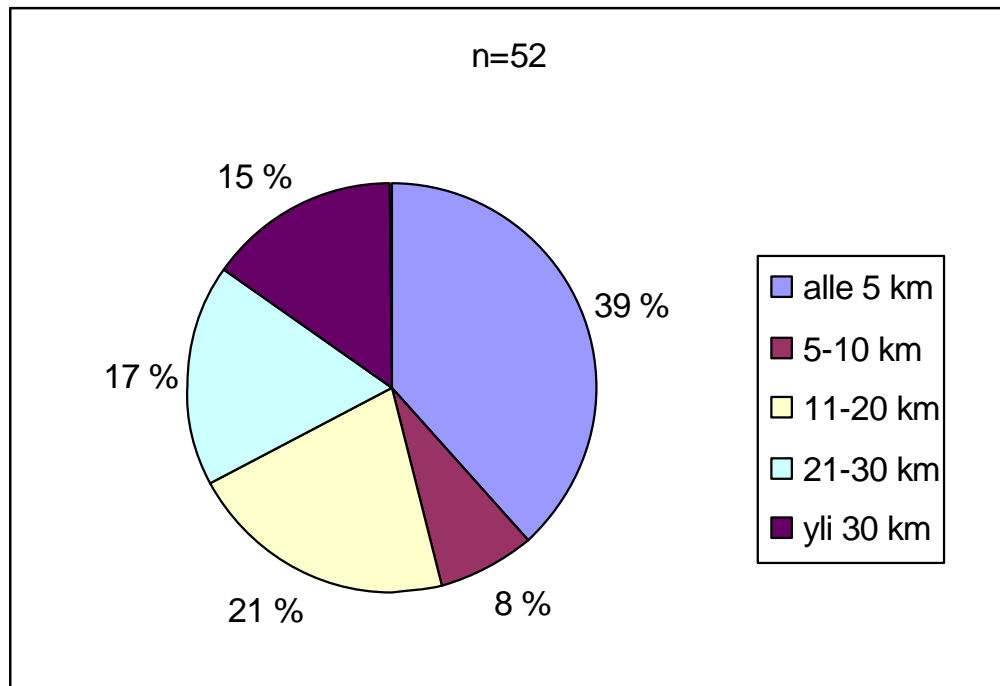
Kysymyksiä oli 19, joista suurin osa oli monivalintakysymyksiä, joissa oli valmiit vastausvaihtoehdot. Joihinkin oli mahdollista valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto. Joukossa oli strukturoidun ja avoimen kysymyksen välimuotoja, joissa vastausvaihtoehtojen lisäksi annettiin mahdollisuus avoimelle vastaukselle. (Hirsjärvi ym. 2007, 194.) Kyselyssä oli myös pari avointa kysymystä ja lopuksi annettiin mahdollisuus kertoa vapaa sana kyselystä ja antaa terveiset seurakunnan ympäristötyötä eteenpäin vievälle ympäristötyöryhmälle. Kyseessä oli kvantitatiivista tietoa keräävä kyselytutkimus, jota täydensivät avoimista kysymyksistä saatu kvalitatiivinen tieto. Kysely lähetettiin 81 seurakunnan työntekijälle ja vastauksia saatiin 52. Vastausprosentti oli täten 64, mitä voi pitää hyvänä saavutuksena. Vastausaikaa kyselylle oli noin neljä viikkoa, kun ajanjakso oli 12.12.2011–6.1.2012. Muistutusviesti lähetettiin sähköpostilla kahdesti, mikä lisäsi vastauksien määrää jonkin verran.

6.2 Kyselyn tulokset

Aluksi kerättiin perustietoja, jotta saataisiin kuva siitä, millainen oli vastaajien ikä- ja sukupuolijakauma. Vastanneista 77 prosenttia oli naisia ja 23 prosenttia miehiä. Vastaajien ikä sijoittui enimmäkseen ikähaarukoihin 51–60 vuotta (27 %) ja yli 60 vuotta (27 %). Vastaajista yhteensä 38 prosenttia oli keskiikäisiä 31–50-vuotiaita ja loput vajaa kahdeksan prosenttia alle 30-vuotiaita. Näiden tietojen perusteella voidaan mahdollisesti päätellä sopivia henkilökunnan koulutuksen ja motivoinnin keinoja. On oletettavaa, että pitkän työuran tehneillä on omat rutiininomaiset tapansa toimia työyhteisössä. Uudistusten aikaansaaminen voi siis osoittautua haasteelliseksi. Kaikilta paikkakunnilta saatiin kyselyyn vastaajia, mikä antaa ymmärtää, ettei Sastamalan seurakunnassa ole toimipistekohtaista passiivisuutta. Vammalasta tuli yli 60 prosenttia vastauksista, sillä se on seurakunnan päätoimipiste.

6.2.1 Liikkuminen

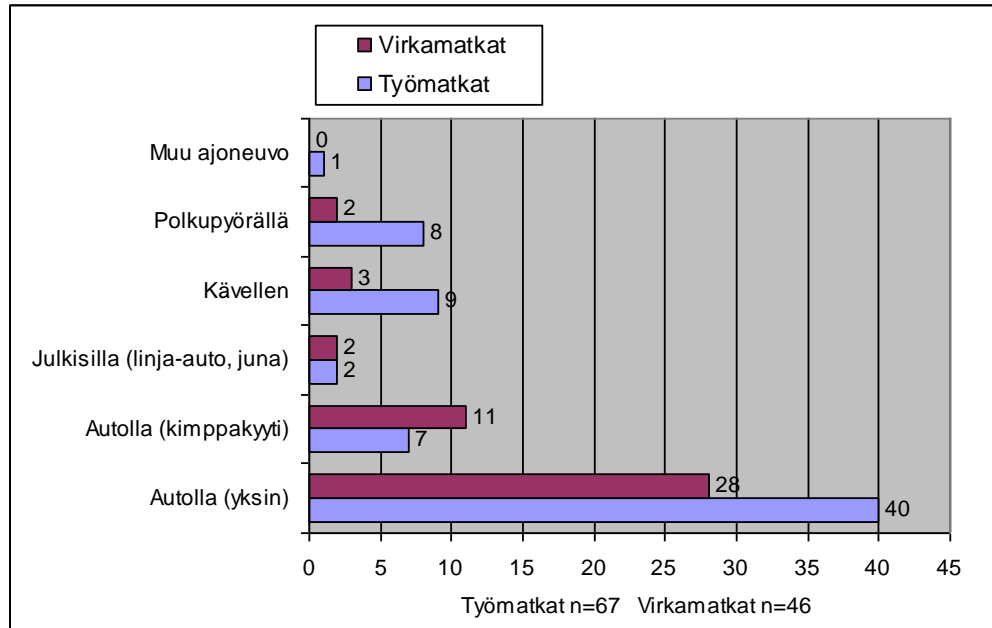
Kyselyllä selvitettiin työntekijöiden työmatkan pituutta ja tapaa jolla matkat yleensä kuljetaan. Kuviosta 2 (s. 47) nähdään, että työmatkan pituus on suurimmalla osalla joko erittäin lyhyt tai pitkä. Alle viiden kilometrin työmatka on 39 prosentilla vastaajista. Suurella osalla on siis lyhyt työmatka, joka olisi mahdollista kulkea esimerkiksi polkupyörällä. Yli puolella vastaajista työmatka ylittää reilusti 10 km pituuden, jolloin autoilun tarpeellisuus korostuu. Yli 21 kilometrin työmatkan kulkee yhteensä 32 prosenttia vastanneista. Julkisen liikenteen mahdollisuudet Sastamalan alueella ovat rajalliset, eivätkä usein kohtaa vaihtelevien työaikojen tarpeita. Linja-autolla töihin kulkeekin vain kaksi henkilöä.

Kuvio 2. Kysymys 4. Kuinka pitkä on työmatkanne?

Työmatkoihin ja vastaavasti työajalla tehtäviin virkamatkoihin käytettävät liikkuemuodot haluttiin selvittää. Työmatkoja ja virkamatkoja vertailtaessa on otettava huomioon, että vastausten kokonaismäärä on kummassakin erilainen. Mahdollista oli valita kaksi vastausvaihtoehtoa kummastakin matkasuoritteesta, joten tuloksista voi päätellä yleisellä tasolla suurimman suosion saavuttaneen kulkumuodon. Kuviosta 3 (s. 48) näkyy vastausten määrät, joita työmatkojen osalta tuli 67 ja virkamatkojen osalta 46. Oletuksen mukaisesti tuloksena oli runsas yksityisautoilun käyttö, varsinkin työmatkoilla. Kävelyn ja pyöräilyn suosio sekä työ- että virkamatkoilla oli toisiinsa nähden tasaista, mutta autoiluun verrattuna marginaalista. Yksityisautoilua suosii molemmilla matkatyypeillä noin 60 prosenttia. Työmatkoilla kimpakyytiä käyttää 10 prosenttia kysymykseen vastanneista. Julkisilla kulkee töihin vain kaksi henkilöä, joilla työmatka on vähintään yli 20 km. Kevyttä liikennettä käyttää yh-

teensä 25 prosenttia. Virka-aikana julkisilla kulkuneuvoilla vastaa kulkevana kaksi henkilöä. Kävely ja pyöräily saivat puolet vähemmän kannatusta kuin työmatkojen kohdalla. Kimppakyyti sai 24 prosenttia vastauksista eli enemmän kuin työmatkojen kohdalla.

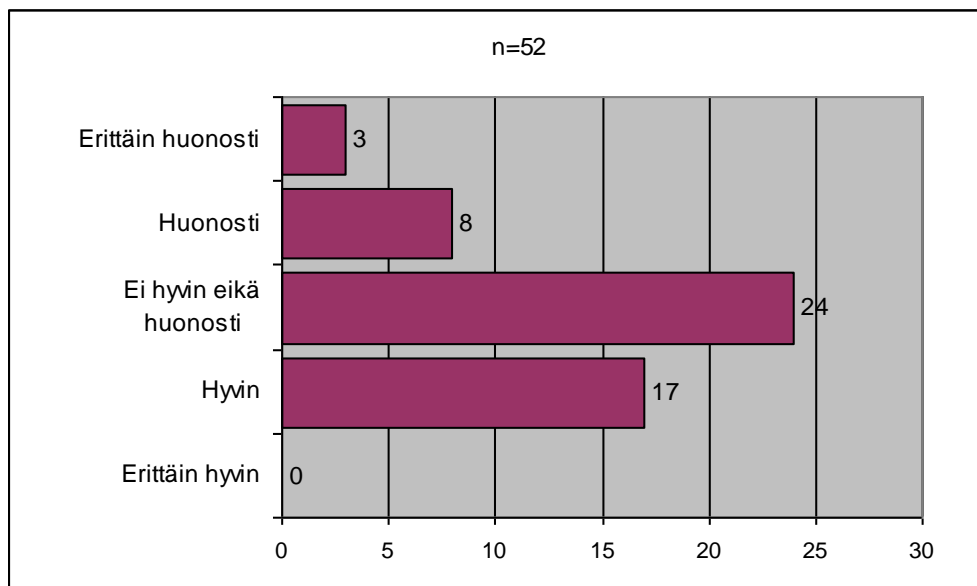
Kuvio 3. Kysymys 5. Miten pääasiassa kuljette?

Kyselyssä (liite 1. kysymykset 6 ja 7) tiedusteltiin lisäksi kimppakyytiin liittyviä asioita. Kimppakyydin käyttäminen virkamatkoilla sai 50 prosentin kannatuksen, mutta vastuuta yhteiskuljetusten järjestämisestä oli valmis ottamaan vain noin 35 prosenttia. Epäileviä vastaajia oli saman verran kuin myönteisiä ja kieltäviäkin vastauksia lähes yhtä paljon.

6.2.2 Ympäristöasenteet ja -mielipiteet

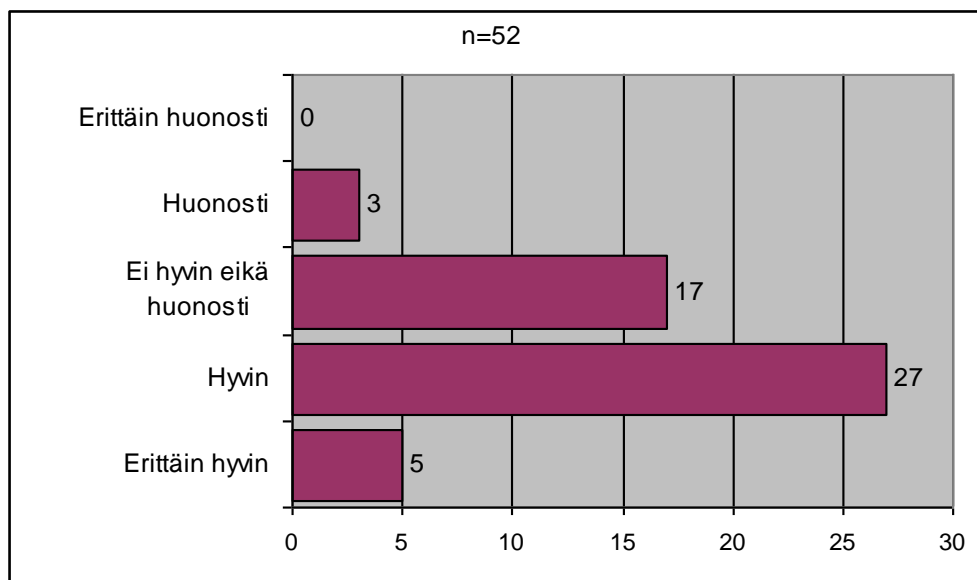
Kun ympäristöasioiden huomioon ottamista kysyttiin oman työpaikan osalta, arviota ”erittäin hyvin” ei annettu yhtään. Enemmistö oli sitä mieltä, että työpaikalla ympäristöasioiden huomioiminen on keskitasolla. Kuviossa 4 (s. 49) on esitettyä vastaajien mielipiteiden jakautuminen, josta voidaan päätellä, että työpaikan ympäristövastuussa on kehitettävää.

Ympäristöasenteisiin liittyen kysyttiin myös arvio siitä, kuinka hyvin työntekijät ottavat ympäristöasiat huomioon omassa elämässään. Tähän yli puolet vastasivat huomioivansa ympäristöasiat hyvin. Noin 33 prosenttia ei ottanut juurikaan kantaa asiaan, vaan valitsi keskitien vastauksen.

Kuvio 4. Kysymys 9. Kuinka hyvin mielestänne ympäristöasiat huomioidaan työpaikallanne?

Ympäristön tilaan vaikuttaminen koettiin mahdolliseksi, kuten kuviosta 5 voidaan todeta. Noin puolet vastaajista kokee voivansa vaikuttaa valinnoillaan hyvin, kun taas toiseksi suurin joukko suhtautuu vaikutusmahdollisuuksiinsa varauksella. Tietoisuus ihmisen vaikutuksesta ympäristön tilaan on kuitenkin yleisesti ottaen olemassa, eikä omia valintoja pidetä merkityksettöminä.

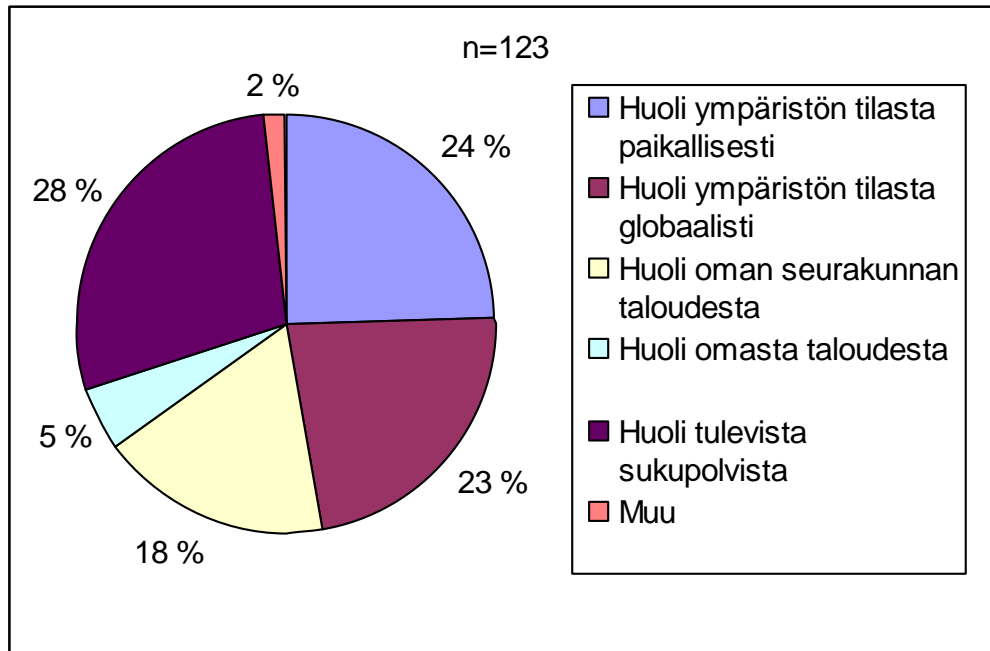

Kuvio 5. Kysymys 15. Koetteko että voitte vaikuttaa ympäristön tilaan tekemillänne valinnoilla? Vastaajien kokemus siitä, että he pystyvät vaikuttamaan ympäristö tilaan.

Lähes kaikki vastanneista työntekijöistä (88,5 %) olivat tietoisia seurakuntansa oikeista hakea kirkon ympäristödiplomia tulevaisuudessa ja noin 62 pro-

senttia piti sitä tarpeellisenä. Kyselyssä selitettiin, että kirkon ympäristödiplomin hakeminen aiheuttaa joitakin toiminnan muutoksia. Työntekijöiltä kysyttiinkin, ovatko he valmiita toimimaan mahdollisimman ympäristöystävällisesti työpaikallaan. Suuri enemmistö vastasi kyllä ja noin 11 prosenttia vastasi ehkä.

Kysyttäessä, mikä vaikuttaa ympäristötekojen taustalla, niin eniten nousi esiin huoli tulevista sukupolvista. Ympäristön tilasta paikallisesti ja globaalisti oli huolissaan lähes yhtä paljon. Huoli oman seurakunnan taloudesta oli neljänneksi yleisin ympäristötekojen motiivi. Omasta taloudesta ei oltu läheskään yhtä huolissaan kuin työpaikan taloudesta. Kuvio 6 esittää kysymyksen vastausprosentit. Vastaamaan pystyi useamman eri vaihtoehdon. Avoimessa vastauskohdassa mainittiin lisäksi ”elämäkatsomukseni velvoittaa minua toimimaan vastuullisesti” ja ”luonnonsuojelun tärkeys”.

Kuvio 6. Kysymys 16. Mitkä seikat vaikuttavat halukkuuteenne tehdä ympäristötekoja? Sastamalan seurakunnan työntekijöiden ympäristömotiiveina on huoli ympäristöstä ja taloudesta.

Lopuksi kysyttiin kaipaavatko työntekijät lisää tietoa ympäristöasioista. Tiedotusta kaivataan yleisesti ottaen lisää. Yli puolet vastaajista on ympäristötiedon tarpeessa toisinaan. Seurakunnan nettisivujen kautta ympäristötiedon saaminen olisi yli 50 prosentin mieleen. Muut vastausvaihtoehdot olivat koulutukset ja oppaat sekä tapahtumat, jotka myös saivat hyvin ja tasaisesti kannatusta. Avoimeen vastausvaihtoehtoon maininnan saivat tietoisikut, lehdet, käytäntö, palaverit ja arkinen työ, tiedonannot yksittäisille työntekijöille sekä yleinen media.

6.3 Johtopäätökset

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että seurakunnan henkilöstö on tietoinen toimintansa ympäristövaikutuksista, mutta muutosten aikaan saaminen tarvitsee aktiivisia toimijoita ja jatkuvaa muistuttamista asian puolesta. Tiedetyt toimintatavat ovat iskostuneet työyhteisöön, eikä niihin ole helppo saada muutosta. Muutoksen ja ympäristötyön puolestapuhujana on pyrkinyt toimimaan Sastamalan seurakuntapastori, joka nimettiin seurakunnan ympäristövastavaksi. Hänen lisäksi taustalla toimii kirkkoneuvoston nimeämä ympäristötyöryhmä. Yleisen asenneilmapiirin muuttaminen on yleisesti ottaen hidasta. Kysely paljasti muun muassa, että perustettu ympäristötyöryhmä oli joillekin vielä tuntematon.

Ympäristökysely (liite 1) paljasti työntekijöiden olevan enimmäkseen huolestuneita ympäristön tilasta ja halukkaita toimimaan ympäristöystävällisesti. Omiin vaikutusmahdollisuuksiin uskotaan. Todetaan, että parannettavaa työpaikan toimintatavoissa on, mutta kuitenkin omien valintojen kohdalla teot eivät aina vastaa sitä, mikä ympäristön kannalta tiedetään parhaaksi. Liitteessä 2 luetellaan kootut vastaukset työntekijöiden ympäristöteoista. Vastausten mukaan seurakuntatyössä on jo jonkin verran hyviä käytäntöjä ja valveutuneita ihmisiä.

Avointen kysymysten kommentointi (liite 2) liittyy paljon seurakunnan jätehuoltoon ja kulutuskäyttäytymiseen, niin energian kuin hankintojen osalta. Kulutuksesta kertovia indikaattorilukuja tulee seurata, jotta saadaan tilastoitua näyttöä säästöille. Ympäristöindikaattoreina esimerkiksi veden ja energian kulutus sekä jätemäärät ovat suoraan verrannollisia taloudellisen säästön saavuttamiselle. Monilla seurakunnan työaloilla kuluttamista ja hankintojen määrää voitaisiin vähentää. Lisäksi työntekijät näkivät hankintojen ja käytäntöjen yhdenmukaistaminen asiana, johon tulisi panostaa.

Ympäristöasioiden huomioiminen vaatii käytännössä ylemmältä taholta tulevaa ohjeistusta. Työntekijöiden täytyy saada tuntee omien toimiansa merkittävyys, jotta ympäristötyöhön halutaan ryhtyä. Sastamalan seurakunnan kohdalla palkitseva lopputulos on mahdollisesti ympäristödiplomin saaminen tulevaisuudessa. Ympäristönäkökohtien huomioimisen ansiosta asioiden hoito voi nopeutua, niiden organisointi helpottua ja taloudelliset intressit toteutua.

6.4 Kyselyn onnistuminen

Kyselyn avulla oli mahdollista saada paljon tietoa yhden työpaikan sisällä. Varsinkin avoimia kysymyksiä tai vastausvaihtoehtoja olisi pitänyt olla enemmän. Vastaajilta sai rakentavaa palautetta, elleivät he pystyneet valitsemaan omalle kohdalle sopivaa vastausta. Kyselyn testaaminen ennen sen lähettämistä jäi vähäisemmäksi kuin oli tarkoitus, mutta se ei vaikuttanut lopputulokseen. Muutaman ulkopuolisen koevastaajan avulla olisi pystynyt paremmin arvioimaan vastausajan kestoa ja vastausvaihtoehtojen sopivuutta. Avoin

palauteosio mahdollisti vastaajien kommentoinnin. Palautteen annon mahdollisuus tarjosi paljon hyviä huomioita tulevien kyselytutkimusten varalle.

Tärkeäksi osoittautui tiedottaminen meneillään olevista ja tulevista asioista, kuten aikeista hakea kirkon ympäristödiplomia. Mikäli ympäristöselvitystyön aloittamisesta tiedotettaisiin henkilöstölle, niin he osaisivat varautua esimerkiksi ympäristökyselyn vastaamiseen. Sastamalan seurakunnan ympäristökyselyn vastausprosentti oli melko onnistunut (64 %), mihin vaikutti muun muassa aktiivinen muistuttelu ja työntekijöiden mielenkiinto asiaan.

Vastaajien joukko olisi pitänyt ottaa paremmin huomioon kyselyä lähetettäessä, sillä osa seurakunnan työntekijöistä ei käytä tietokonetta ja sähköpostia. Paperiversiona jaetut kyselylomakkeet olisivat todennäköisesti lisänneet vastauksia hieman. Pelkän sähköisen kyselyn lähettäminen oli kuitenkin helpoin ja ympäristöystävällisin tapa. Kyselyn ajankohdaksi sattui joulun ja uuden vuoden aika, mikä todennäköisesti vähensi vastausaktiivisuutta sekä vaati vastausajan pidentämistä neljään viikkoon.

Kyselytutkimusohjelma Webropol antoi hyvät puitteet selkeän kyselyn laatimiseen. Ohjelman toimivuudessa olisi kuitenkin ollut toivomisen varaa, sillä vastaajilta tuli palautetta hitaasti toimivasta kyselylomakkeesta. Oppimisen kannalta kyselytutkimuksen tekeminen oli antoisa ja omatoiminen kokemus. Työn avulla oppi ajattelemaan laaja-alaisesti ja ottamaan eri vaihtoehdot huomioon. Kyselyn ymmärrettävyyteen kannatti panostaa, sillä se vaikutti tulosten hyödynnettävyyteen.

Ympäristökyselyn tulokset esiteltiin seurakunnan henkilöstökokouksessa tammikuussa 2012. Kyselyn tuloksista koottiin värikkäät kuviot havainnollistamaan vastausten jakaantumista. Tuloksilla haluttiin jakaa käsitys seurakunnan yhteisestä asenneilmapiiristä. Kokouksen aiheena oli myös ympäristöinfo, joka koostui ajankohtaisten ympäristöasioiden esittelystä. Osallistujia heräteltiin ympäristötyöhön mukaan jakamalla esimerkkejä, miten seurakunnassa voidaan ja aiotaan toimia ympäristöystävällisesti.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön ympäristökatselmuksen aihealueiden välillä esiintyy hieman painotuseroja, sillä käsiteltävien aihekokonaisuuksien sisällöt olivat toisiinsa nähden erilaiset. Huomioitavaa on myös, että työhön käytettävä aika jäi liian lyhyeksi, kun ottaa huomioon kartoitusalueen mittavuuden. Henkilöstön vaihtuvuus on ollut suurta 2010-luvulla, minkä vuoksi kokemuseräisen tiedon saanti oli haastavaa ja aikaa vievää.

Opinnäytetyön tekemiseen liittyi paljon kartoitustyötä seurakunnan nykyisistä toiminnoista. Toimintatavat kehittyvät koko ajan ja oletettavaa on, että jotkin katselmuksessa raportoidut asiat ovat muuttuneet. Seurakunnan sisäiseen ympäristökatselmukseen kuuluu käytännössä enemmän selvityksiä, kuin mitä

opinnäytetyö sisältää. Kaikkia asioita ei kuitenkaan pystynyt mahduttamaan mukaan työhön. Seurakunta voi tarvittaessa täydentää tietoja ennen ympäristödiplomin auditoinnin pyytämistä.

Ympäristöohjelman parannusehdotukset (liite 3) perustuvat osaltaan niihin ajatuksiin, jotka kartoitustyötä tehdessä nousivat päällimmäisenä mieleen ja joiden toteuttaminen olisi realistista. Realistisuuteen vaikutti paljon työntekijöiden asenteet sekä käytettävissä olevat resurssit. Kirkon ympäristödiplomin kokoamisen hahmottamiseen tukea antoi Raision seurakunnan ympäristöasiantuntija Hannele Siltala, jolla on kokemusta seurakunnan ympäristötyöstä. Hänen ansiostaan ymmärsin, ettei kaikkien vaatimusten tarvitse täytyä heti ympäristödiplomia hakiessa, vaan tärkeintä on jatkuvan parantamisen periaate ja ympäristökriteerien toteutumisen hyvä suunnittelu.

Tulevaisuudessa tapahtuu mahdollisesti muutoksia seurakunnan rakenteessa, esimerkiksi kuntaliitoksen myötä. Kiikoisten kunta aiotaan liittää osaksi Sastamalan kaupunkia. Kirkon ympäristödiplomin hakemisen ajankohtaa kannattaakin miettiä. Se voidaan tehdä nykyisessä tilanteessa tai myöhemmin laajentuneelle seurakunnalle eli vasta kuntaliitosten tultua kunnolla voimaan. Toisaalta kannattavaa on viedä asiaa eteenpäin nyt, kun se vielä on tuoreessa muistissa ja opinnäytetyön tarjoama pohjatyo on tehty.

Opinnäytetyö on alkusysäys organisaation ympäristöasioiden tarkasteluun. Ympäristötyön jatkuminen jää paljolti ympäristötyöryhmän säännöllisen seurannan varaan. Ympäristöohjelman tavoitteiden toteutuminen vaatii työryhmän yhteydenpitoa ja toimien delegointia eri työalojen vastuuhenkilöille. Ympäristötyön omaehtoinen jatkuminen on hyvä pohja kohti kirkon ympäristödiplomin hakemista. Vaikka alun innostus ympäristödiplomin hakemiseen laantuisikin, ei sisäinen ympäristökatselmus ja parannusehdotuksien laatiminen ole ollut turhaa. Seurakunta voi käyttää laadittua katselmusta ja ympäristöohjelmaa hyväksi päivittämällä niitä sen mukaan, kun asiat muuttuvat ja tavoitteita saavutetaan. Sisäinen auditointi ja suunnitelmien muuttaminen teoiksi ovat perimmäiset edellytykset ympäristötyön saavuttamiselle. On mielenkiintoista seurata, miten ympäristötyö jatkuu. Erityisesti toivottavaa on, että seurakunnan yhteinen ilmapiiri kehittyy muutosmyönteiseksi.

Opinnäytetyöprosessi opetti muun muassa ajan käytön suunnittelua. Se on taito, joka kehittyi itsenäistä työtä tehdessä. Myös tietotekniikan hyödyntäminen piti opetella melko itsenäisesti, kun kyselyohjelma Webropol, taulukkolaskentaohjelma Excel ja Internet-sivujen muokkaus olivat osa opinnäytetyön tekoa. Oman oppimisen kannalta opinnäytetyö antoi kokemusta työyhteisössä työskentelystä ja asioiden laittamisesta oikeaan tärkeysjärjestykseen. Työskentely suurehossa seurakunnassa toi uusia näkökulmia ympäristötyön sisältöön, esimerkiksi tiedotuksen rooli kasvaa kun asioita hoitaa useampi ihminen. Oli avartavaa huomata, miten erilaisista lähtökohdista ihmiset ympäristötoimiin ryhtyvät tai jättävät ryhtymättä. Ajatusmaailmojen kohtaamista ei voi pitää itsestään selvyytenä, vaikka henkilöiden tavoitteet olisivatkin samoja.

Toimeksiantajan taholta saatu tuki oli tarpeen ja siitä kiitos ympäristötyöryhmän jäsenille sekä erityisesti pastori Auli Airas-Laitilalle. Omakehtainen tavoite soveltaa ympäristöjärjestelmän idea työelämään toteutui teoriatasolla ja joiltakin osin myös käytännössä seurakunnan toimintojen kehittymisenä. Prosessista jäi mieliteko jatkaa ympäristöasiantuntijana toimimista ja viedä eteenpäin opinnäytetyön ympäristöohjelmassa asetettuja tavoitteita.

LÄHTEET

- Airas-Laitila, A. 12.4.2012. VL: Sis audit. Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 12.4.2012.
- Airas-Laitila, A. 24.2.2012. VS: miksi ympäristödiplomi? Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 24.2.2012.
- Alfa-Kem Oy Ab. n.d. Toimintapolitiikka. Viitattu 21.1.2012.
<http://www.alfa-kem.fi/etusivu/yritys/toimintapolitiikka/>
- Asikainen, H-M. 2006. Toimistotyön ympäristöasiat. Teoksessa Sarkkinen, S. (toim.) Ympäristövastuu työpaikalla. Helsinki: Edita Prima Oy, 10–116.
- Ekonisti -luontoriippuvainen. n.d. Ryhdy ekonistiksi. Viitattu 22.1.2012.
<http://www.ekonisti.fi/ryhdy+ekonistiksi/mika+ihmeen+ekonisti/>
- Hautamäki, M. 16.4.2012. HAUTAUSMAAT JA VIHERALUEET Sammal-joki 16.4.2012 Hautamäki. Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 16.4.2012.
- Helenius, T. 21.2.2012. Re: VS: seurakunnan ajoneuvot? Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 21.2.2012.
- Helenius, T. 31.3.2012. VS: Kysymyksiä hautausmaista. Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 1.4.2012.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uud. p. Helsinki: Tammi.
- Hytönen, M. 2003. Kirkko ja nykyajan eettiset kysymykset. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Karhu, P. 13.1.2012. Ympäristökartoitus siivous. Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 14.1.2012.
- Karhu, P. 26.1.2012. Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 7.2.2012.
- Kemppi, R. 1.3.2012. VS: Kysymyksiä toiminnasta ja taloudesta. Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 1.3.2012.
- Kemppi, R. 17.4.2012. VS: Muutama kysymys. Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 17.4.2012.
- Kemppi, R. 6.3.2012. VS: Seurakunnan metsänhoidon kartoitus. Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 7.3.2012.

Kirkkohallitus. 2008. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ilmasto-ohjelma Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus. Helsinki. Viitattu 7.1.2012.
[http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/FA07DF64968908AAC22574630040A21B/\\$file/KH_ilmasto-ohjelma_netti.pdf](http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/FA07DF64968908AAC22574630040A21B/$file/KH_ilmasto-ohjelma_netti.pdf)

Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012. 2012. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2012:1. Kirkkohallitus. Helsinki.

Lindström. n.d. Lindström Group. Viitattu 16.1.2012.
<http://www.lindstrom.fi/fi-FI/yritys/yhteiskuntavastuu/>

Lundén, J. 4.1.2012. VS: VS: Seurakunnan siivouksesta vastaavat?. Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 14.1.2012.

Luoma, S. 6.2.2012. VS: Toimistotyön ympäristöselvitys. Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 7.2.2012.

Maankäyttö- ja rakennuslaki nro. 132/1999. 5.2.1999.

Metos Oy Ab. 2012. Metos ja ympäristö. Viitattu 22.1.2012.
<http://www.metos.com/page.asp?pageid=2,2,2&languageid=FI>

Museovirasto. 2009a. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Viitattu 23.3.2012.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=2273

Museovirasto. 2009b. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Viitattu 23.3.2012.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1966

Museovirasto. 2009c. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Viitattu 23.3.2012.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1965

Museovirasto. 2009d. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Viitattu 23.3.2012.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=5167

Museovirasto. n.d. Kulttuuriympäristö rekisteriportaali. Viitattu 23.3.2012.
<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

Myllyniemi, A. 11.1.2012. Ympäristöasiat. Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 14.1.2012.

Myllyniemi, A. 20.3.2012. vastauksia. Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 20.3.2012.

Nyrhinen, J. 21.2.2012. VS: Toimistolaitteiden kartoitus Sastamalan seurakunnassa. Vastaanottajat Anu Kaasalainen, Rami Aalto. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 21.2.2012.

Pirttikoski, J. 12.3.2012. Re: Sastamalan seurakunnan ja partion yhteistoiminta? Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 12.3.2012.

Rohweder, L. 2004. Yritysvastuu – kestävä kehitys organisaatiossa. Porvoo: WSOY.

Sakasti. n.d.a. Keskushallinto - Suomen ev.lut. kirkko. Toiminta. Ympäristö. Ympäristödiplomi. Diplomiseurakunnat. Viitattu 22.1.2012.
<http://sakasti.ev1.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content44A2C8>

Sakasti. n.d.b. Keskushallinto - Suomen ev.lut. kirkko. Toiminta. Ympäristö. Viitattu 22.1.2012.
<http://sakasti.ev1.fi/sakasti.nsf/sp?Open&cid=Content2C9E37>

Sastamalan kaupunki. 2006. Vammalan kaupungin jätehuoltomääräykset. Viitattu 25.1.2012.
www.sastamalankaupunki.fi/sastamala/liitetiedostot/editori.../3918.do... [liitetiedosto]

Sastamalan kaupunki. 2011. Tervetuloa Sastamalaan ja Punkalaitumelle. Vammalan kirjapaino, 20–21. [matkailuesite]

Sastamalan seurakunta. 2011. Sastamalan seurakunnan talousarvio vuodelle 2012 ja toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2012–2014.

Sastamalan seurakunta. 2012a. Sastamalan seurakunnan uusille ja vanhoille työntekijöille.

Sastamalan seurakunta. 2012b. Sastamalan seurakunnan tilinpäätös 2011.

Sastamalan seurakunta. n.d.a. Viitattu 12.4.2012.
<http://www.sastamalanseurakunta.fi/260-seurakuntatalot>

Sastamalan seurakunta. n.d.b. Viitattu 12.4.2012.
<http://www.sastamalanseurakunta.fi/91-perhekerhot-ja-avoimet-kerhot>

Sastamalan seurakunta. n.d.c. Viitattu 7.2.2012.
<http://www.sastamalanseurakunta.fi/seurakunta.htm>

Sastamalan seurakunta. n.d.d. Viitattu 28.3.2012.
<http://www.sastamalanseurakunta.fi/261-leirikeskukset>

SFS. n.d.a. Suomen Standardisoimisliitto SFS ry. Ympäristöjärjestelmä. ISO 14001 – maailman tunnetuin ympäristöjärjestelmämalli. Viitattu 17.3.2012.

http://www.sfs.fi/julkaisut_ja_palvelut/tuotteet_valokeilassa/iso_14000_ymparistojohtaminen/ymparistojarjestelma#MuutISO14000sarjanstandardit

SFS. n.d.b. Suomen Standardisoimisliitto SFS ry. Ympäristöjärjestelmä. Viitattu 21.12.2011. <http://www.sfs.fi/iso14000/ymparistojarjestelma>

Sipiläinen, I. 2010. Ympäristöasiat kirkossa nyt. Teoksessa Sipiläinen, I. & Tukeva, P. (toim.) Ympäristökasvatus seurakunnassa. Helsinki: Kirjapaja, 31–47.

Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry. 2012. Mitä ympäristökasvatus on? Viitattu 6.3.2012. <http://www.ymparistokasvatus.fi/mita-ymparistokasvatus-on>

Suomen ympäristökeskus. 2010. Pirkanmaan ELY. Kiimajärvi. Viitattu 23.3.2012. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=351821&lan=fi&clan=fi>

Suomen ympäristökeskus. 2011. Milloin jätevesijärjestelmää ei tarvitse uusida? Viitattu 23.3.2012. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=23677&lan=fi>

Suomen ympäristökeskus. 2012a. EMAS-järjestelmä. Viitattu 7.2.2012. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=1502>

Suomen ympäristökeskus. 2012b. EMAS-uutiset ja -palvelut. Viitattu 17.3.2012. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=316393&lan=fi>

Tuomisto, P. 15.3.2012. Fw: Message from KMBT_C220. Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 16.3.2012.

Turun arkkiiippakunta. 2012. PDF-tiedosto. Viitattu 26.4.2012. http://www.arkkiiippakunta.fi/@Bin/43227/kartta_A4.pdf

Vainiomäki, K. 26.1.2012. VS:Sastamalan jätehuoltomääräyksistä. Vastaanottaja Anu Kaasalainen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 26.1.2012.

Ympäristöministeriö, Suomen ympäristökeskus. 2011. Ympäristöjärjestelmät ja -johtaminen. Viitattu 21.12.2011. <http://www.ymparisto.fi/emas>

Ympäristöministeriö. 2011. Mitä on kestävä kehitys? Viitattu 7.1. 2012. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=22119&lan=FI#a3>

HAASTATTELUT

Ala-Kokko, T. 2012. Hautausmaan kesäyöntekijä. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 12.4.2012.

Hautamäki, M. 2012. Suntio ja hautausmaanhoitaja. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 20.3.2012.

Kakkuri, A. 2012. Siivooja-vahtimestari. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 31.1.2012.

Karimäki, M. 2012. Johtava diakoniatyöntekijä. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 16.2.2012.

Kemppi, R. 2012. Talouspäällikkö. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 19.3.2012.

Kemppi, R. 2012. Talouspäällikkö. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 9.2.2012.

Kemppi, R. 2012. Talouspäällikkö. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 20.2.2012.

Kiikala, S. 2012. Siivooja. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 13.1.2012.

Kuukka, S. 2012. Johtava nuoristotyönohjaaja. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 13.3.2012.

Kuukka, S. 2012. Johtava nuoristotyönohjaaja. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 20.2.2012.

Kuukka, S. 2012. Johtava nuoristotyönohjaaja. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 13.3.2012.

Kuusisto, E. 2012. Toimistosihtööri. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 9.2.2012.

Lehto, I. 2012. Suntio ja hautausmaanhoitaja. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 21.3.2012.

Lundén, J. 2012. Kiinteistöpäällikkö. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 24.1.2012.

Lundén, J. 2012. Kiinteistöpäällikkö. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 19.3.2012.

Lundén, J. 2012. Kiinteistöpäällikkö. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 20.3.2012.

Miika, L. 2012. Toimistosihtööri. Haastattelu 14.2.2012.

Nuora, V. 2012. Seurakuntamestari. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 10.4.2012.

Pelander, J. 2012. Seurakuntamestari. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 1.2.2012.

Pelander, J. 2012. Seurakuntamestari. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 18.4.2012.

Poutala, L. 2012. Seurakuntamestari. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 10.4.2012.

Poutala, L. 2012. Seurakuntamestari. Sastamalan seurakunta. Henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2012.

Ritala, O. 2012. Seurakuntamestari. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 21.3.2012.

Sorva, A. 2012. Emäntä. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 20.1.2012.
Tulirinta, J. 2012. Seurakuntamestari, Sastamalan seurakunta. Haastattelu 20.3.2012.

Tulirinta, J. 2012. Seurakuntamestari. Sastamalan seurakunta. Haastattelu 4.4.2012.

Tuomisto, P. 2012. Alueneuvoja ja luonnonhoitopalvelut. Metsänhoitoyhdistys Pirkanmaa ry. Haastattelu. 6.3.2012.

Tuomisto, P. 2012. Alueneuvoja ja luonnonhoitopalvelut. Metsänhoitoyhdistys Pirkanmaa ry. Haastattelu. 20.3.2012.

Vuorenoja, M. 2012. Wanha-Harsun emäntä. Haastattelu 17.4.2012.

Ryhmähaastattelu 12.3.2012. Sastamalan seurakunta. Ympäristökasvatustyöryhmä.

Ryhmähaastattelu 28.2.2012. Sastamalan seurakunta. Ympäristötyöryhmä.

Ryhmähaastattelu 18.4.2012. Sastamalan seurakunta. Kiinteistöpuolen henkilöstö.

KYSELY SASTAMALAN SEURAKUNNAN TYÖNTEKIJÖILLE

Hyvä Sastamalan seurakunnan työntekijä. Tämän kyselyn avulla on tarkoitus saada tietoa seurakunnan työntekijöiden ympäristöasenteista. Kyselytutkimus on osa Sastamalan seurakunnan ympäristökartoitusta, jota tehdään Hämeen ammattikorkeakoulun kestävän kehityksen koulutusohjelman opinnäytetyön-puitteissa. Vastauksestanne on hyötyä opinnäytetyön tekijälle ja yhteiselle ympäristökehitystyölle. Kyselyyn vastaaminen vie vain pienen hetken.

1. Sukupuoli

- Nainen
- Mies

2. Ikä

- 18–30 vuotta
- 31–40 vuotta
- 41–50 vuotta
- 51–60 vuotta
- yli 60 vuotta

3. Missä seurakunnan toimipisteessä työskentelette pääasiassa?

- Karkku
- Keikyä
- Kiikka
- Mouhijärvi
- Suodenniemi
- Vammala

4. Kuinka pitkä on työmatkanne?

- Alle 5 km
- 5–10 km
- 11–20 km
- 21–30 km
- Yli 30 km

5. Miten pääasiassa kuljette?

Virkamatkoilla tarkoitetaan työajalla tehtäviä siirtymisiä. Valitkaa enintään 2 vaihtoehtoa/sarake.

Työmatkat

- Autolla (yksin)
- Autolla (kimppakyyti)
- Julkisilla (juna, linja-auto)
- Kävelen
- Polkupyörällä
- Muu ajoneuvo

Virkamatkat

- Autolla (yksin)
- Autolla (kimppakyyti)
- Julkisilla (juna, linja-auto)
- Kävelen
- Polkupyörällä
- Muu ajoneuvo

6. Oletteko valmis kulkemaan virkamatkat yhteiskuljetuksella?

- Kyllä
- Ehkä
- En

7. Oletteko valmis ottamaan vastuuta yhteiskuljetusten järjestelyistä?

- Kyllä
- Ehkä
- En

8. Kuinka hyvin koette ottavanne ympäristöasiat huomioon elämässänne?

Ympäristöasiat pitävät sisällään esim. energiankäyttöön, jätteenhuoltoon ja luonnonsuojeluun liittyviä asioita.

- Erittäin hyvin
- Hyvin
- En hyvin enkä huonosti
- Huonosti
- Erittäin huonosti

9. Kuinka hyvin mielestänne ympäristöasiat huomioidaan työpaikallanne?

- Erittäin hyvin
- Hyvin
- En hyvin enkä huonosti
- Huonosti
- Erittäin huonosti

10. Mitä ekotekoja teette työpaikalla?

Esim. tarpeettomien sähkölaitteiden sulkeminen, jätteiden lajittelu, kopiointimäärien hillitseminen...

11. Mihin seurakunnan tulisi kiinnittää huomiota, jotta sen toiminta olisi entistä ympäristöystävällisempää?

12. Tiesittekö, että Sastamalan seurakunta aikoo hakea Kirkon ympäristödiplomia lähitulevaisuudessa?

Kirkon ympäristödiplomi on ympäristöjärjestelmä seurakunnille. Sen avulla seurakunta parantaa ympäristöasioiden hoidon tasoa.

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

13. Onko ympäristödiplomin hakeminen mielestänne tarpeellista?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Kirkon ympäristödiplomin saaminen vaatii organisaation ympäristönsuojelun tason parantamista.

14. Oletteko valmis toimimaan mahdollisimman ympäristöystävällisesti työpaikallanne?

- Kyllä
- Ehkä
- En

15. Koetteko että voitte vaikuttaa ympäristön tilaan tekemillänne valinnoilla?

- Erittäin hyvin
- Hyvin
- En hyvin enkä huonosti
- Huonosti
- Erittäin huonosti

16. Mitkä seikat vaikuttavat halukkuuteenne tehdä ympäristötekoja?

Voit vastata useamman vaihtoehdon.

- Huoli ympäristön tilasta paikallisesti
- Huoli ympäristön tilasta globaalisti
- Huoli oman seurakunnan taloudesta
- Huoli omasta taloudesta
- Huoli tulevista sukupolvista
- Muu, mikä?

17. Kaipaatteko lisää tietoa ympäristöasioista?

- Kyllä
- Toisinaan
- En

18. Mitä kautta haluaisitte saada ympäristötietoa?

- Koulutukset
- Oppaat
- Seurakunnan nettisivut
- Tapahtumat
- Muu, mikä?

19. Tähän voitte kertoa vapaasti ajatuksia ja ideoita seurakunnan ympäristötyöryhmälle.

AVOIMET KYSYMYKSET: VASTAUSTEN YHTEENVETO

10. Mitä ekotekoja teette työpaikalla? (n=48)

- Jätteiden lajittelu (biojäte, paperi, pahvi, lasi)
- Roskalaatikon sisällön lajittelu
- Ongelmajätteen hävittäminen asianmukaisesti
- Kopioidaan vain tarpeellinen määrä, 2-puoliset tulosteet
- Vähäinen paperin käyttö, esimerkiksi sähköpostin käyttö paperikirjeiden sijaan
- Keräyspaperin käyttäminen muistilappuina
- Tulostimen hankkiminen omaan toimipisteeseen, jotta ajamisen tarve vähenee
- Kukkien muovituubien kierrättäminen kukkakauppaan
- Autojen esilämmitys (0,5–1 h) pakkasella
- Vähäinen kulkeminen, kävely/pyöräily, kimppakyyti
- Ympäristökasvatus lapsille kerhopisteessä
- Materiaalin valinta korjauksessa
- Kestävästä kehityksestä puhuminen työssä
- Esimerkin näyttäminen esimerkiksi otan kirkkokahveille oman muki mukaan
- Turhien ja voimakkaiden puhdistusaineiden välttäminen
- Kirkkojen lämmityksen vähentäminen
- Lämmönkarkailun estäminen sulkemalla väliovet
- Turhan sähkönkulutuksen välttäminen esim. tietokoneen sammuttaminen päivän päätteeksi, valojen sammuttaminen, ilmalämpöpumpun sulkeminen yöksi, ulkovalaisimien valaisuaikojen hallinta hämärä- ja kelloajastimien avulla

11. Mihin seurakunnan tulisi kiinnittää huomiota, jotta sen toiminta olisi entistä ympäristöystävällisempää? (n=37)

Jätehuoltoon liittyvät vastaukset:

- Jätteiden lajitteluun panostaminen (erityisesti hautausmaat, leirikeskukset ja seurakuntatalot)
- Seurakuntalaisten informoiminen muun muassa jätelajittelussa
- Lajittelun edellyttäminen myös jätteen kerääjältä

Energiankulutukseen liittyvät vastaukset:

- Huomion kiinnittäminen energian, veden, paperin ja siivousaineiden käyttöön ja kulutukseen
- Sähkö- lämmityskustannusten vähentäminen esimerkiksi kunnostamalla kiinteistöjen tiivisteitä ikkunoissa ja ovissa
- Lämmitystarpeen arvioiminen, ettei kiinteistöjä lämmitetä turhaan
- Uurnahautausten lisääminen ja arkkuhautausten vähentäminen, jolloin varsinkin talvella säästetään sähköä, kun ei tarvitse sulattaa isoa pinta-alaa maata

Hankintoihin liittyvät vastaukset:

- Lähituotteiden suosiminen ruokahuollossa
- Kestävän elinkaaren omaavien tuotteiden hankkiminen
- Pienpakkausten välttäminen ja siirtyminen enemmän keskitettyihin hankintoihin

Liikenteeseen liittyvät vastaukset:

- Kimppakyytien lisääminen
- Ajokilometrien karsiminen ja työmatkojen järkevöittäminen
- Työtehtävän siirtäminen kollegalle, joka on lähempänä työkohdetta
- Työnantajan kustantamia polkupyöriä liikkumiseen lyhyille matkoille

Käytäntöihin liittyvät vastaukset:

- Yhteisten käytäntöjen luominen
- Tiedottaminen keskitetysti ja ajoissa, eikä joka asiasta erikseen lappua

SASTAMALAN SEURAKUNNAN YMPÄRISTÖOHJELMA 2012–2015

Ympäristöohjelma sisältää ne ympäristötavoitteet, jotka seurakunta on ympäristökatselmuksen perusteella valinnut toteutettavaksi. Tavoitteena on poistaa katselmuksessa esiin tulleita puutteita ja ongelmia askel kerrallaan. Parannusehdotuksissa on hyvä keskittyä suurimpia ympäristöhaittoja aiheuttaviin aiheisiin. Sastamalassa, kuten seurakunnilla yleensäkin, näitä ovat kiinteistöjen ylläpito, jätehuolto, liikkuminen ja hankinnat. (Ympäristödiplomin käsikirja 2012, 23.) Seurakunnan järjestämä jätehuolto ei vastaa jätelainsäädännön ohjeita, joten sekajätteen lajittelun tehostaminen nähdään tärkeänä kehityskohteena jätehuoltosuunnitelmassa (liite 3/5–3/7). Liikenteessä kimppakyytien lisääminen ja päällekkäisten virkamatkojen karsiminen nousevat esille. Kiinteistöpuolella kaiken kulutuksen seuranta toteutetaan säännöllisesti, jolloin mahdolliset säästökohteet havaitaan. Oleellista on myös, että ympäristökasvatuksen ajatus sisällytetään mukaan seurakuntatyöhön.

Ympäristöohjelman sisältö pyritään pitämään realistisena. Siihen laaditaan konkreettisten tavoitteiden lisäksi vastuun jakaminen eri tehtäväalueille ja aikataulu. Olemassa olevia toimintojen positiivisia ympäristövaikutuksia vahvistetaan. (Ympäristödiplomin käsikirja 2012, 23.) Sastamalassa kestävästä kehitystä edistävää toimintaa ovat muun muassa kulttuuriperinteen monimuotoisuus ja sen vaaliminen, osin lahjoituksiin perustuva kierrätystoiminta ja luonnon virkistyskäyttö.

Seurakunnan sisäinen auditointi suoritetaan kirkon ympäristödiplomin tarkastustaulukon avulla. Siinä tarkastetaan, että minimikriteerit täyttyvät ja pisteytetään lisätoimenpiteet. Auditointi merkitsee joko asian olevan kunnossa, asia hoidettava ennen seuraavaa auditointia tai asia hoidettava kuntoon heti. Ajatuksena on, että Sastamalan seurakunnan ympäristöohjelma ajoittuu jaksolle 2012–2015. Ympäristöohjelman tavoitteissa edetään askel kerrallaan jatkuvan parantamisen periaatteella.

Seuraaviin taulukoihin on koottu parannusehdotuksia, joiden täyttäminen on kirkon ympäristödiplomin vaatimusten mukaista. Ympäristödiplomin tarkastustaulukon mukaiset minimikriteerit on merkitty sulkeissa erikseen kyseisellä sanalla. Taulukossa olevia muita tavoitteita on määritelty tapauskohtaisesti niin, että niiden toteuttaminen sopii Sastamalan seurakunnalle. Ympäristöohjelman tavoitteita on mahdollista muokata ohjelmajakson aikana koko seurakuntaa koskettaviksi. Muokkauksen tarpeeseen varaudutaan, sillä Sastamalan seurakunnan odotetaan kokevan rakenteellisia muutoksia tulevaisuudessa.

Ympäristöohjelman hyväksyminen kirkkoneuvostossa tarkoittaa, että johto ja työntekijät sitoutuvat ympäristötavoitteisiin. Kirkkoneuvosto lähettää ympäristöohjelman tiedoksi kirkkovaltuustolle joka sitoutuu tavoitteisiin hyväksyessään ympäristöohjelman toiminta- ja taloussuunnitelmassa. (Ympäristödiplomin käsikirja 2012, 25.)

TALOUDEN JA TOIMINNAN SUUNNITTELU

Ympäristöasioiden mainitseminen toiminta- ja taloussuunnitelmassa otetaan käytännöksi seurakunnassa. Ympäristöasiat sisältyvät taloudellisiin päätöksiin, mutta niille ei voida ainakaan tällä hetkellä antaa pääpainoarvoa. Nykykäytäntönä on, että suurissa hankinnoissa valitaan aina laatu- ja ympäristöstandardin omaava yritys. Tavoitteena on tarkastella ympäristökriteerejä hankinnoissa entistä enemmän ja antaa niille hankintaohjeissa painoarvoa mahdollisuuksien mukaan. Hankintatoimessa käytetään hyödykkeen ympäristömyönteisiä vaihtoehtoja, kuten lainaus- ja korjauspalvelua jatkossakin ja niiden mahdollisuuksia kartoitetaan entistä paremmin.

Tarpeellisten tuotteiden korvaaminen vastaavilla ympäristömerkityillä tuotteilla on helposti toteutettava tapa osoittaa ympäristövastuullisuutta. Ympäristömerkityjä tuotteita pyritään lisäämään mahdollisimman monessa tuoteryhmässä (elintarvikkeet, paperituotteet, kertakäyttötuotteet ja pakkaukset). Ympäristömyönteisten tuotteiden käyttö antaa esimerkillisen viestin seurakuntalaisille. Usein ympäristöystävällinen ja luonnonmukainen toiminta on myös taloudellisesti edullisinta.

Tavoite	Aikataulu	Vastuuhenkilö
Ympäristöasiat ovat mukana toiminta- ja taloussuunnitelmassa erikseen mainittuna ja niiden toteutumisen raportointi on järjestetty (minimikriteeri)	2012	Taluspäällikkö ja ympäristövastaava
Hankinnoista tehdään ympäristöselvitys ja hankintaohjeissa ja tarjouspyynnöissä huomioidaan tuotteiden ympäristövaikutukset (minimikriteeri)	2012	Taluspäällikkö
Sijoituksissa noudatetaan kirkon vastuullisen sijoittamisen periaatteita (minimikriteeri)	2012	Taluspäällikkö
Hiililaskuri otetaan käyttöön (minimikriteeri)	2013	Kiinteistöpäällikkö ja ympäristövastaava
Vaihtoehtoisia tapoja tehdä ympäristömyönteisiä hankintoja selvitetään enemmän, esim. lainaus, kierrätys, korjaus, kestävyys	2012	Lähiesimiehet ja työntekijät
Hankinnoista aiheutuvat jätehuoltokustannukset otetaan huomioon	2012	Lähiesimiehet ja taluspäällikkö
Käytetään enemmän ympäristömerkittyjä tuotteita, esim. joutsenmerkitty kopiopaperi	2012	Taluspäällikkö
Ympäristöindikaattoreita seurataan, esim. energian ja veden kulutus, km-korvaukset, pesuaineiden kulutus, jätemäärät	2012	Työntekijät

YMPÄRISTÖKASVATUS

Ympäristökasvatuksen liittäminen seurakunnan toimintaan tulee tapahtua sisällytysperiaatteella, jolloin ympäristöstä huolehtiminen ei ole muusta toiminnasta erillinen teema. Ympäristökasvatuksen käsitettä tuodaan tunnetuksi seurakuntatyössä, sillä se on suurimmalle osalle ennestään tuntematon asia. Seurakunnan esimiestason työntekijöistä koostettu ympäristökasvatustyöryhmä kartoittaa ja suunnittelee ympäristökasvatustyötä. Työryhmään kuuluu johtavat nuoriso-, lapsi- ja diakoniatyön tekijät, kirkkoherra ja ympäristövastaava. Työryhmä laatii ympäristökasvatussuunnitelman, joka kokoaa muun muassa kaikki toimintoihin jo ennestään sisältyvät ympäristökasvatuksen mahdollisuudet ja suunnittelee, miten ne otetaan aktiiviseen kasvatuskäyttöön.

Ympäristökasvatus voidaan helposti liittää jumalanpalvelustyöhön, rippikouluun sekä lapsi- ja nuorisotyöhön. Tavoite on, että eri työalojen ympäristökasvatuksellinen potentiaali tiedostetaan ja asiasta innostutaan. Seurakunnan työntekijöistä löytyvää kiinnostusta ympäristöasioista voidaan hyödyntää, kun suunnitellaan esimerkiksi leiriohjelmaa tai ympäristökasvatuksellista yhteistyötä paikallisten organisaatioiden kanssa.

Ympäristöasioista tiedottaminen on helppo keino jakaa seurakuntalaisille ympäristönsuojeluun tarvittavia tietoja, taitoja ja arvoja. Tiedotuskanavana käytetään pääasiassa lehtijulkaisuja ja Internet-sivuja. Ympäristökasvatussuunnitelman valmistuttua liitetään se osaksi ympäristöohjelmaa. Tavoiteaikatauluna on vuosi 2012.

Tavoite	Aikataulu	Vastuuhenkilö
Laaditaan ympäristökasvatussuunnitelma (minimikriteeri)	2012	Ympäristökasvatustyöryhmä
Ympäristövastuu on esillä luomakunnan sunnuntaina ja jumalanpalveluksissa (minimikriteeri)	Jatkuva	Kirkkoherra
Ympäristökasvatus toteutetaan vähintään kolmessa hengellisen työn työmuodossa (minimikriteeri)	2013	Hengellisen työn tekijät
Ympäristökasvatus otetaan osaksi toimintasuunnitelmaa	2013	Ympäristövastaava, kirkkoherra ja talouspäällikkö
Työntekijöiden virkistätymismatkan kohteena on kierrätyskeskus	2012	Yhteistyötoimikunta
Aloitetaan ympäristöaiheinen tiedottaminen Internet-sivuilla ja muilla viestintäpalstoilla	2012	Hallinto- ja tiedotussihteeri
Opastetaan seurakuntalaisia toimimaan ympäristön kannalta oikein seurakunnan tapatumissa ja alueilla	Jatkuva	Työntekijät
Tehdään yhteistyötä eri tahojen kanssa ympäristöasioissa (esim. paikalliset ympäristötoimijat, kuten, partiolaiset, Houhajärvi ry, Suodenniemen vihreä lippu -koulu, lähi/luomuruoan tuottajat)	2013	Ympäristövastaava ja työntekijät
Pidetään kristillinen ympäristökasvatuspäivä alan ammattilaisen johdolla	2012	Ympäristövastaava

JÄTEHUOLTO

Jätelain jätehierarkian mukaan ensisijaisesti tulee ehkäistä jätteen syntyminen, toisena on jätteen uudelleenkäyttö, kolmantena materiaalihyötykäyttö ja neljäntenä energiahyödyntäminen. Viimeinen vaihtoehto on kaatopaikkasijoitus. Seurakunnan jätehuolto on vielä nykyään erittäin sekajätepainotteista, mutta toimintaa kehitetään vaiheittain suunnitelman mukaan (liite 3/5–3/7).

Jätehuoltosuunnitelma laadittiin jätehuollon kehitystyön tueksi ja siitä selviää, miten monia eri jätelajeita pyritään vähentämään ja käsittelemään. Lisäksi suunnitelmassa on suuntaa antava aikataulu toiminnoille. Jätehuoltokartoituksella selvitettiin eri työalojen jätehuollon puutteita, joiden pohjalta eräitä parannuksia tehtiin välittömästi ja toisille varattiin pitkän ajan tavoitteet.

Energiajätettä kerätään nykyään Sastamalassa, joten tämän palvelun tilaaminen on yksi keino vähentää kaatopaikalle joutuvan jätteen määrää. Jätteenkuljetus yritykset kilpailutetaan ja sen perusteella palveluntarjoajien määrää voidaan rajata. Jätteiden lajittelun tehostaminen on tavoitteista haastavin, sillä se koskee seurakunnan työntekijöiden lisäksi muitakin seurakuntalaisia. Tiedottamista ja ohjeistusta lisätään, jolloin samalla mukaan tulee ympäristökasvatuksellinen näkökulma. Kiinteistöpuolen ympäristökouluttautumiselle on jo ennestään hyvät mahdollisuudet ja koulutusta tarjotaan edelleenkin.

Tavoite	Aikataulu	Vastuuhenkilö
Seurakunnan toiminnoista tehdään jätehuoltoselvitys (minimikriteeri)	2012	Kiinteistöpäällikkö
Jätehuoltosuunnitelmassa esitetään tavoitteet ja keinot jätteen määrän vähentämiseksi ja hyötyjätteen keräyksen tehostamiseksi	2012	Kiinteistöpäällikkö
Hyötyjätteiden keräys on järjestetty kunnan jätehuoltomääräysten mukaisesti (minimikriteeri)	2013	Kiinteistöpäällikkö
Vaarallisten jätteiden jätehuolto on järjestetty lain ja kaupungin jätehuoltomääräysten mukaisesti ja vastuuhenkilöt nimetään (minimikriteeri)	2012	Kiinteistöpäällikkö
Biojätteen erilliskeräys toteutetaan kunnan määräysten mukaan. Viheralueilta syntyvä puutarhajäte kompostoidaan (minimikriteeri)	2013 2014	Kiinteistöpäällikkö
Kaatopaikkajätteen syntymistä seurataan ja jätemääristä raportoidaan (minimikriteeri)	2012	Kiinteistöpäällikkö ja kiinteistöhoitajat
Hautakenttilä- ja kukkalaitejätteen määrän vähentämiseen on ryhdytty (minimikriteeri)	2013	Kiinteistöpäällikkö
Esimiehen taholta annetaan yhteisiä ohjeistuksia jätehuoltomääräysten mukaisista toimista	2012	Kiinteistöpäällikkö
Kirjallisia lajitteluohjeita lisätään roskisten yhteyteen	2012	Kiinteistöpäällikkö
Seurakuntalaisille esitetään suosituksia jätemäärien vähentämiseksi hautausmailla	2012	Hautausmaanhoitajat

(jatkuu)

(jatkuu)

Liite 3/5

Jätehuoltoselvitys ja -suunnitelma julkaistaan työntekijöille	2012	Kiinteistöpäällikkö
Seurataan jätehuoltosuunnitelman tavoitteita, esim. hankitaan paperinkeräys ja energiajätteen keräys	2012	Kiinteistöpäällikkö
Hautausmaiden lajittelumahdollisuuksia parannetaan ja omaisille on järjestetty hyötyjätteiden lajittelupisteet	2012	Kiinteistöpäällikkö
Toiminta- ja taloussuunnitelmiin varataan vuosittainen budjetti jätehuollon parannuksille	2012	Taluspäällikkö
Jätteenkerääjät kilpailutetaan	2013	Kiinteistöpäällikkö

JÄTEHUOLTOSUUNNITELMA 2012–2015

Jätejäte	Tavoitteet ja keinot jätteen vähentämiseksi	Aikataulu
Paperi	<p>Otetaan 2-puoleisia tulosteita aina kun mahdollista</p> <p>Käytetään jät-paperia muistilappuina</p> <p>Käytetään sähköistä viestintää aina kun mahdollista</p> <p>Vältetään uusia lehtitilauksia</p> <p>Otetaan kopioita ja tulosteita vain tarpeeseen</p> <p>Sijoitetaan ohjelaput kopioinnin vähentämistä kopiohuoneeseen sekä julkaistaan vastaavat ohjeistukset sähköisessä muodossa</p> <p>Lisätään paperinkeräyspisteitä (esim. Vammalan seurakuntatalolle)</p>	<p>Jatkuva</p> <p>2012</p>
Pahvi ja kartonki	<p>Hyödynnetään uudelleen käytettäviä kestopakkauksia toimituksissa aina kun mahdollista</p> <p>Kerätään hajanaisesti syntyvä pahvi sille osoitettuun paikkaan ja viedään lähimpään keräyspisteeseen aina tarvittaessa</p>	<p>Jatkuva</p> <p>2012</p>
Lasijäte	<p>Tehostetaan lajittelua Roismalan hautausmaalla uusien roskisten avulla: sekajäte, lasi, metalli ja maatuva jäte</p> <p>Tiedotetaan erilliskeräyksestä jäteastioiden yhteydessä</p> <p>Seurataan lajittelun onnistumista ja mahdollisesti sovelletaan erilliskeräystä muille hautausmaille</p> <p>Kehotetaan lasilyhtyjen uusiokäyttöön, esim. hakeminen omaan käyttöön suositeltavaa hautausmaan säilytyspaikasta</p>	<p>2012</p> <p>2013</p>

Metalli	<p>Tehostetaan lajittelua Roismalan hautausmaalla uusien roskisten avulla: sekajäte, lasi, metalli ja maatuva jäte</p> <p>Seurataan lajittelun onnistumista ja sovelletaan erilliskeräystä muille hautausmaille</p> <p>Pienmetallinkeräys keittiötiloihin ja ohjeistetaan henkilökuntaa lajittelussa</p>	<p>2012</p> <p>2013</p>
Biojäte	<p>Selvitetään biojätteen erilliskeräyksen tarpeellisuus toimipisteissä: kuinka paljon biojätettä syntyy keittiötoiminnasta?</p> <p>Hankitaan biojätteen erilliskeräys tarpeellisuusseurannan perusteella (esim. leirikeskukset)</p> <p>Tehostetaan biojätteen lajittelua Vammalan seurakuntatalolla: pitopalvelun ohjeistaminen ja biojäteastian merkitseminen</p> <p>Laaditaan ohjeistus keittiössä työskenteleville</p>	2013
Puutarhajäte	<p>Suunnitelma puutarhajätteen käsittelyn lisäämisestä esim. kompostointiaumoissa</p> <p>Lisätään kevyesti hoidettua viheraluetta hautausmailla</p>	2014
Muovi	Vähennetään muoviasiastoita siirtymällä pesuaineissa tiivisteiden käyttöön ja kiinnittämällä huomiota pakkauskokoihin	2013
Tekstiilijäte	Jatketaan kierrätystä entiseen malliin: vienti kirpputorille myyntiin tai uusiokäyttö matonkuteina tai siivousliinoina	Jatkuva
SER-jäte	<p>Jatketaan atk-laitteiden toimittajan laitteenvaihtopalvelun hyödyntämistä</p> <p>Käytetään sähkölaitteita oikein ja säästeliäästi, jolloin niiden käyttöikä pitenee</p> <p>Laitteet uusitaan vain tarpeesta ja ensisijaisesti korjautetaan</p>	Jatkuva
Vaarallinen jäte ent. ongelmajäte	<p>Vaarallisten jätteiden säilyttämisessä ja käsittelyssä noudatetaan kaupungin jätehuoltomääräyksiä</p> <p>Myrkkyjen ja torjunta-aineiden käyttöä vähennetään tai vaihdetaan ympäristöystävällisempiin vaihtoehtoihin (esim. mäntysuopa)</p>	2012
Paristot ja akut	<p>Hankitaan uudelleen ladattavia paristoja ja paristolaturi paikkoihin, joissa käyttöä on paljon</p> <p>Poistumisvalojen varajärjestelmän akkujen vaihtamista huoltoliikkeen toimesta jatketaan määräysten mukaan</p>	<p>2013</p> <p>Jatkuva</p>
Puujäte	Myrskytuhojen tai puiden kaatojen aiheuttama puujäte haketetaan omalla tontilla tai viedään lämpölaitokselle polttoaineeksi	Jatkuva

Suurikokoinen jäte	Vaihdettaessa huonekaluja vanhat käytetään seurakunnan sisäisesti hyödyksi jossain toisessa tilassa Hyödynnetään huonekalut tai niiden osat uusiokäyttöön	Jatkuva
Rakennusjäte	Remontin yhteydessä syntyvän jätteen määrää pyritään minimoimaan suunnittelemalla remontti tarpeenmukaisesti, eikä aiheuteta turhaa purkujätettä	Jatkuva
Sekajäte	Vähennetään sekajätteen määrää lajittelemalla siitä hyödynnettävät jätejakeet mahdollisimman hyvin Jätteen tuottamista hillitään kaikessa toiminnassa esim. kertakäyttötuotteiden karsiminen ja korjattavien tuotteiden suosiminen	2013 Jatkuva
Energiajäte	Leiripaikkojen energiajätteen erilliskeräyksen lajitteluohjeita parannetaan ja systeemin toimivuus varmistetaan Harkitaan mahdollisuutta energiajätteen erilliskeräyksestä kaikkiin toimipisteisiin sekajätteen rinnalle tai tilalle Tehdään tarjouspyyntö energiajätteen keräämisestä	2012 Jatkuva 2013
Hautakymtilät ja kukkalaitteet	Hankitaan lajitteluohjeet roskisten yhteyteen Omaisten tiedottaminen hautausmaajätteen vähentämistavoitteista Julkinen keskustelu vaihtoehtoisista toimintatavoista, esim. hautakymtilöiden uusiokäyttö, niiden määrän vähentäminen ja maatuviin materiaalien käyttö	2013 2012

SIIVOUS

Siivoustyön ympäristövaikutuksissa pääongelmaksi selvisi siivoustoiminnan hajautuminen eri kiinteistöihin ja eri henkilöille, mikä hankaloittaa toiminnan valvontaa ja yhdenmukaistamista. Pyykkihoidon suhteen toimintaa kehitettiin siten, että kulkeminen tiettyjen toimipaikkojen välillä väheni vähintään puolella entisestä.

Siivoustyön ympäristökuormituksen vähentäminen vaatii yhteisiä käytäntöjä, esimerkiksi käytettävien aineiden hankinnassa ja jätehuollon toteutumisessa. Siivousaineiden hankinnassa pyritään suosimaan tietyt kriteerit täyttäviä, ympäristömerkittyjä vaihtoehtoja. Ympäristön kannalta paremmat tuotteet on lueteltu ympäristökatselmuksen luvun 5.4.2. taulukossa 2. Ostopaikan keskitämisestäkin on hyötyä muun muassa saatavien alennusten vuoksi. Hankintapaikkoina suositaan Vammalan siivoushuoltoa ja Vapaa Valintaa.

Tavoite	Aikataulu	Vastuuhenkilö
Seurakunnan siivoustoiminnoista tehdään ympäristöselvitys (minimikriteeri)	2012	Kiinteistöpäällikkö
Yhtenä hankintakriteerinä on tuotteiden ympäristöystävällisyys (minimikriteeri)	2013	Kiinteistöpäällikkö
Keskitetään hankintoja	Jatkuva	Kiinteistöpäällikkö ja työntekijät
Annostellaan aineita ohjeiden mukaan	2012	Kiinteistöpuolen työntekijät
Siivotaan mahdollisuuksien mukaan ilman pesuaineita	Jatkuva	Kiinteistöpuolen työntekijät
Suositaan pestäviä siivousvälineitä	Jatkuva	Kiinteistöpuolen työntekijät
Seurataan siivousaineiden kulutusmääriä	2012	Kiinteistöpäällikkö

ENERGIA JA RAKENTAMINEN

Seurakunnan kiinteistöpuolen asiat maankäytöstä ja rakentamisesta noudattavat lakeja ja tästä huolehditaan edelleenkin. Kirkon kulttuuriarvoja varjelee seurakunta yhteistyössä museoviraston kanssa. Uudisrakentamista pyritään minimoimaan. Tällä hetkellä uudet ja vielä käynnissä olevat rakennushankkeet ovat ympäristömääräysten mukaisesti hoidossa.

Energiansäästölle on tavoitteena yksi prosentti vuosittain ja indikaattoreina ovat energian ja veden kulutus. Kulutusta mitataan kiinteistöiltä manuaalisesti, joten asia täytyy pitää muistissa. Tietoisuuden lisääminen energian säästöstä on tavoite, jota toteutetaan muun muassa henkilöstön yhteisellä infotilaisuudella. Energiakatselmus kaikille aktiivisessa käytössä oleville kiinteistöille toteutetaan pitkän ajan tähtämellä. Kiinteistöpäällikkö etsii sopivaa yhteistyötahoa energiakatselmuksen teettämiseen.

Keinot	Aikataulu	Vastuuhenkilö
Rakentamisen ja maankäytön suunnittelussa noudatetaan rakennuslain, metsälain, luonnonsuojelulain ja muiden lakien ympäristösäädöksiä (minimikriteeri)	jatkuva	Kiinteistöpäällikkö
Seurakunta huolehtii kulttuuriperintöomaisuuden hoidosta (minimikriteeri)	jatkuva	Kirkkohallitus ja museovirasto
Uudis- ja korjausrakentamisessa huomioidaan ympäristökriteerit (minimikriteeri)	jatkuva	Kiinteistöpäällikkö
Energiansäästökoulutusta järjestetään kaikille työntekijöille (minimikriteeri)	2012	Ympäristövastaava
Energiavastuuhenkilö nimetään ja hänen koulutuksestaan huolehditaan (minimikriteeri)	2012	Kiinteistöpäällikkö
Kiinteistöjen energian ja veden kulutusta seurataan ja raportoidaan ominaiskulutuksena (kWh/m ³ ja l/m ³) (minimikriteeri)	2012	Kiinteistöpäällikkö ja kiinteistönhoitajat
Energia-aiheisia tietoisuuksia julkaistaan seurakunnan tiedotusvälineissä	2012	Hallinto- ja tiedotusvastaava

(jatkuu)

(jatkuu)

Liite 3/9

Kiinteistöpuolen henkilöstöä kannustetaan ja muistutetaan energiaseurannasta	2012	Kiinteistöpäällikkö
Kirkkojen lämpötiloja lasketaan	2012	Kiinteistöpäällikkö ja kiinteistönhoitajat
Optimoidaan kiinteistöjen lämpötilat (21–22 astetta)	Jatkuva	Kiinteistöpäällikkö ja kiinteistönhoitajat
Energiakatselmus teetetään	2014	Kiinteistöpäällikkö ja kiinteistötoimikunta
Seurakunta käyttää ympäristömerkittyä energiaa	2012	Taluspäällikkö

KEITTIÖT JA RUOKALAT

Keittiötoiminta aiheuttaa toistuvasti ympäristökuormitusta, sillä seurakunnan toimintaan liittyy paljon ruokatarjoilua. Suurin ympäristövaikutus johtuu huonosta jätteiden lajittelusta sekä elintarvikehankinnoista ja muista hankinnoista. Lisäksi sähkön ja kemikaalien käyttö on usein runsasta keittiötiloissa. Keittiötoiminnan ympäristöselvityksessä kartoitettiin pääasialliset keittiötilat, joita ovat Vammalan seurakuntatalo ja leirikeskukset.

Tukusta tehtävien hankintojen yhteydessä otetaan huomioon ympäristömerkityt tai muuten ympäristöystävälliset vaihtoehdot. Reilun kaupan tuotteiden käyttö otetaan mukaan aina kun mahdollista, mutta vähintään satunnaisesti. Jätteiden lajittelua tehostetaan merkitsemällä lajitteluohjeet keittiötiloihin. Ohjeiden noudattamista veloitetaan myös vieraileilta keittiötilojen käyttäjiltä. Useilla toimipisteillä lajiteltujen jätteiden erilliskeräystä ei ole, mutta emännät ja kiinteistönhoitajat pyrkivät toteuttamaan hyötyjätteen lajittelun pienimuotoisesti. Tarjoilujen suhteen keittiöiden ympäristövaikutusta vähennetään jo nyt suosimalla kotimaisia raaka-aineita ja noudattamalla ravintosuosituksia. Ruokatarjoiluissa käytetään runsaasti kasvisruokaa.

Tavoite	Aikataulu	Vastuuhenkilö
Ruokahuollosta tehdään ympäristöselvitys (minimikriteeri)	2012	Emännät
Otetaan hankinnoissa huomioon ympäristöystävälliset tuotteet aina kun mahdollista (minimikriteeri)	Jatkuva	Emäntä
Osa hankinnoista on Reilun kaupan kahvia ja teetä (minimikriteeri)	2012	Emäntä
Seurakunnan joukkoruokailussa noudatetaan ravitsemussuosituksen tavoitteita (minimikriteeri)	jatkuva	Emäntä
Tehostetaan keittiöiden jätteiden lajittelua jätehuoltosuunnitelman mukaisesti	2012	Kiinteistöpäällikkö ja työntekijät
Keittiöhenkilökunta koulutuu ympäristöpässillä	2013	Kiinteistöpäällikkö
Hyödynnetään mahdollisimman paljon kotimaisia raaka-aineita	Jatkuva	Emäntä
Tehdään ruoka alusta asti itse aina kun mahdollista	Jatkuva	Emäntä
Tarjolla on kasvisruokavaihtoehto	2012	Emäntä

TOIMISTOTYÖ

Toimistojen tulosteiden määrä on noin 52 000 arkkiä vuodessa. Tavoitteena on vähentää paperijätettä tiedottamalla toimistotyöntekijöitä. Jätehuoltosuunnitelmassa on useita keinoja paperin kulutuksen hillitsemiseksi. Paperin käyttö on usein turhaa ja johtuu totutuista tavoista. Paperijätteen syntyä ei voi estää, joten sen oikeaoppinen lajittelu mahdollistetaan paikoissa missä sitä eniten kuluu.

Energiatehokkuutta lisätään toimistotyössä monin eri keinoin. Sähkön kulutusta vähennetään esimerkiksi sulkemalla turhat laitteet ja valaistus sekä käyttämällä virransäästötilaa koneissa. Sähkön säästöön ohjeistetaan työntekijöitä, jotta toiminnasta tulee osa jokapäiväistä elämää. Toimistotyön hankintapäätöksissä otetaan huomioon ympäristökriteerit.

Tavoite	Aikataulu	Vastuhenkilö
Toimistoissa tehdään ympäristöselvitys (minimikriteeri)	2012	Ympäristötyöryhmä
Energiatehokkuutta on parannettu muuttamalla käyttötapoja (minimikriteeri)	2012	Työntekijät
Hankintoja tehtäessä ja valmistajia kilpailutettaessa tuotteiden yhtenä valintakriteerinä ovat ympäristöominaisuudet (minimikriteeri)	2012	Taluspäällikkö ja palkkakirjanpitäjä
Hyödynnetään sisäisessä postissa vanhoja kirjekuoria ja muovitaskuja	2012	Työntekijät
Tehostetaan keräyspaperin lajittelua	2012	Työntekijät
Hyödynnetään kopiokonetta tulostuksissa	2012	Työntekijät
Jaetaan sähköpostilla tietopaketti toimiston sähkön säästöstä	2012	Ympäristövastaava
Käytetään ilmalämpöpumppuja lisälämmitykseen	Jatkuva	Toimistotyöntekijät

HAUTAUSMAAT JA VIHERALUEET

Hautausmaiden ympäristöselvitys laadittiin kevään aikana ja se jaetaan hautausmaanhoidajille. Hautausmaiden ympäristökuormitusta aiheuttaa eniten polttoaineen ja maanparannusaineiden käyttö. Varsinainen hautausmaiden toiminta kuluttaa energiaa talvisin, mutta sitä ei ympäristöselvityksessä tarkkailla. Luontoarvojen vaaliminen esimerkiksi lisäämällä alueiden kevyttä hoitoa on tavoite, joka lisää hautausmaiden monimuotoisuutta. Torjunta-aineiden käyttöä rajoitetaan tai hyödynnetään luonnonmukaisia vaihtoehtoja.

Perennojen käyttöä lisätään paikoilla, joissa se on mahdollista. Tämä helpottaa jokavuotista kukkien hoitoa ja tuo säästöjä. Perennojen varaistutuksia on olemassa hautausmaiden alueilla, joista kasveja on helppo levittää hautaistutuksille. Monivuotisten kasvien hoitoa tarjotaan mahdollisuutena omaisille.

Keinot	Aikataulu	Vastuhenkilö
Hautausmaiden ja viheralueiden ympäristövaikutuksista tehdään selvitys (minimikriteeri)	2012	Kiinteistöpäällikkö
Suositaan perennoja ja tarjotaan niitä kesäkukkahoidon vaihtoehtona (minimikriteeri)	2013	Kiinteistöpäällikkö
Laaditaan haudanhoito-ohjeisiin lisäksi ympäristöasiat (minimikriteeri)	2013	Ympäristövastaava
Rajoitetaan torjunta-aineiden käyttöä	Jatkuva	Kiinteistövastaavat
Selvitetään kokonaan maatuviin kukkalaitteiden käyttöä	2012	Ympäristövastaava
Seurataan jätehuoltosuunnitelman tavoitteita, esim. hautausmaajätteen vähentäminen	2012	Työntekijät
Tiedotetaan ympäristöohjeistuksista Internetissä, hautapaikan oston yhteydessä	2013	Hallitus- ja tiedotussihteeri, toimistos sihteeri
Vaalitaan hautausmaiden luontoarvoja	2012	Kiinteistövastaavat
Käytetään mahdollisimman luonnonmukaisia lannoitteita	2012	Kiinteistöpäällikkö
Hautausmaan työkoneissa käytetään mahdollisimman puhtaita polttoaineita	2012	Kiinteistövastaavat

LEIRI- JA KURSSIKESKUKSET

Leireillä on parhaimmat mahdollisuudet toteuttaa ympäristökasvatusta luonnon läheisyydessä. Ympäristökasvatuksellista vaikutusta lisätään tekemällä leiripaikasta esimerkillinen jätteiden lajittelun suhteen. Leirikeskukselle laaditaan ympäristöohjeet, joita kaikkien toivotaan noudattavan. Ohjeistus säästää työntekijöitä ylimääräiseltä vaivalta ja lisää viihtyvyyttä.

Leiripaikan rakennusten energian kulutusta vähennetään sähkölämmitystä pienentämällä aina kun mahdollista. Sähkön säästöä tuo sähkösaunan hallittu käyttö; leiriläisiltä tiedustellaan halukkuutta saunomiseen ja varataan saunomiselle tietty aika. Dokumentoinnin osalta tehdään jätevesiselvitys ja selvitetään tarvetta jätevesikartoituksen teettämiselle. Lisäksi laaditaan ympäristöohjelma leiripaikoille.

Keinot	Aikataulu	Vastuhenkilö
Leiri- ja kurssikeskusten toiminnoista tehdään ympäristöselvitys (minimikriteeri)	2013	Kiinteistöpäällikkö
Laaditaan leiripaikan ympäristöohjelma (minimikriteeri)	2014	Ympäristötyöryhmä
Jätevedet käsitellään niin, ettei niistä aiheudu valumia vesistöihin eikä pohjaveteen (minimikriteeri)	2013	Kiinteistövastaava
Arvokkaat luontokohteet on suojeltu tai luontoarvojen säilyminen on turvattu hoito-ohjeissa (minimikriteeri)	2014	Ympäristötyöryhmä
Lajitteluohjeet hankitaan ja leiriläisiä ohjeistetaan lajitteluun	2012	Työntekijät
Leirialueen luontoa pyritään säästämään kulumiselta	2012	Työntekijät

(jatkuu)

(jatkuu)

Päivitetään leiripaikan ympäristöohjeet	2012	Ympäristötyöryhmä
Pidetään talviaikainen peruslämpö mahdollisimman pienenä	Jatkuva	Kiinteistöpäällikkö ja työntekijät
Käytetään ilmalämpöpumppua ja/tai tulisijoja aina kun mahdollista	Jatkuva	Työntekijät
Rajoitetaan sähkökiukaan käyttöaikoja ja hyödynnetään jälkilämpöä	2012	Työntekijät
Jätevesiselvitys tehdään kiinteistöille	2012	Kiinteistövästava

METSÄNHOITO

Metsät ovat seurakunnan yksi tulon lähde ja arvokas omaisuus metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta. Luontoharrastuksen, kuten partiotoiminnan mahdollistajana seurakunnan metsät ovat tärkeitä. Metsät pidetään kunnossa niin, että niiden puuntuotannollinen rooli säilyy ja samalla luonnonsuojelulle annetaan arvoa. Luontoarvojen kartoitustyöt teetetään, jotta selviää mahdolliset vapaehtoisen suojeluun kuuluvat kohteet.

Keinot	Aikataulu	Vastuuhenkilö
Seurakunnan metsiä hoidetaan metsälain mukaisesti ja lain luettelemat erityisen tärkeät elinympäristöt on kartoitettu ja säästetty (minimikriteeri)	jatkuva	Taluspäällikkö ja Pekka Tuomisto (paikallinen mhy)
Luonnonsuojelulakien- ja ohjelmien mukaiset kohteet on kartoitettu ja suojeltu tai suojelu pantu vireille (minimikriteeri)	2014	Taluspäällikkö ja Pekka Tuomisto (paikallinen mhy)
Seurakunnan metsät on sertifioitu PEFC- tai FSC-järjestelmän mukaan	jatkuva	Taluspäällikkö ja Pekka Tuomisto (paikallinen mhy)
Pyydetään metsänhoitoyhdistykseltä kartoitus luonnonsuojelulakien ja -ohjelmien suojelukohteista	2013	Taluspäällikkö
Osallistutaan metsäsuunnitteluun	2015	Taluspäällikkö ja luottamusmies
Metsiä hoidetaan metsäsuunnitelman mukaisesti	Jatkuva	Taluspäällikkö ja Metsänhoitoyhdistys

LIIKENNE

Liikenteestä aiheutuu mittavia kuluja seurakunnalle, sillä yksityisautoilua on paljon ja sen johdosta kilometrikorvauksia maksetaan yli 100 000 euroa vuositain. Yksityisautoilun matkaselvitysten hyväksymisperusteita tarkastellaan kriittisemmin, jotta päällekkäinen ajo vähenee. Julkisilla kulkuneuvoilla tehtävät matkat tulevat pitkillä matkoilla edullisemmaksi kuin henkilöauton käyttö yksin. Työntekijöille tehdään selväksi ohjeet matkojen tekoon ja hyväksyttävä korvauskäytäntö. Virkistäytymismatka tehdään linja-autolla kotimaan sisällä, jolloin matkustamisen kasvihuonekaasupäästöt jäävät mahdollisimman vähäisiksi. Myöhemminkin minimoidaan työhön liittyvät lentomatkat ja risteilyt.

Keinot	Aikataulu	Vastuhenkilö
Seurakunnan liikenne- ja kuljetuskäytöntä- jen ympäristövaikutuksista tehdään selvitys (minimikriteeri)	2012	Ympäristötyöryhmä ja talouspäällikkö
Seurakunnan omien ajoneuvojen energian- kulutuksen seuranta ja huollot on järjestetty (minimikriteeri)	jatkuva	Kiinteistöpäällikkö
Autoja ja muita kulkuvälineitä hankittaessa ympäristöominaisuudet ovat yksi valintakri- teeri (minimikriteeri)	2013	Taluspäällikkö
Ajoneuvoissa ja työkoneissa käytetään puh- taimpia markkinoilla olevia polttoaineita ja öljyjä (minimikriteeri)	jatkuva	Kiinteistöpäällikkö
Seurataan matkoja ja niistä aiheutuvia kus- tannuksia entistä tarkemmin	2012	Taluspäällikkö ja lä- hiesimiehet
Hankitaan polkupyörä Vammalan keskustan matkoja varten	2012	Ympäristövastaava
Matkustamisessa ei suositeta lentomatkailua ja risteilyjä	jatkuva	Esimiehet
Selvennetään matkanteko-ohjeet	2012	Taluspäällikkö